

”PAPERILEHDET SINNITTELEVÄT
VIELÄ SÄHKÖISTEN RINNALLA”
KIRJASTOLEHDEN JA SIGNUMIN ARTIKKELIEN
VERTAILEVA SISÄLLÖNANALYYSI AJALTA 1984-2014

Irina Heinonen

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja
interaktiivinen media
Pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2016

TAMPEREEN YLIOPISTO, Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median maisteriohjelma
HEINONEN, IRINA: ”Paperilehdet sinnittelevät vielä sähköisten rinnalla”. Kirjastolehden ja
Signumin artikkelien vertaileva sisällönanalyysi ajalta 1984-2014
Pro gradu –tutkielma, 96 s.
Toukokuu 2016

Avainsanat: sisällönanalyysi, ammatilliset lehdet, kirjastoala, Signum, Kirjastolehti

Tutkimus käsittelee kahta suomalaista kirjastoalan ammatillista lehteä, Signumia ja Kirjastolehteä. Siinä tarkastellaan, millaisia aiheita lehdissä on käsitelty eri vuosikymmenillä 1980-luvulta nykypäivään. Lisäksi tutkimuksessa kysytään, ovatko lehdissä käsitellyt aiheet muuttuneet tuona aikana ja miten, sekä kuinka Signumin ja Kirjastolehden artikkelisisällöt eroavat toisistaan ja mitä niillä on yhteistä. Aineisto koostuu 159 Signumin ja 379 Kirjastolehden artikkelista, jotka kerättiin Signumin ja Kirjastolehden vuosikerroista viiden vuoden välein alkaen vuosikerroista 1984 ja päättyen vuosikertoihin 2014. Tutkimus perustuu menetelmältään määrälliseen sisällönanalyysiin, jossa on käytetty yhtäältä kuvailevaa ja toisaalta vertailevaa otetta. Aineiston luokittelua varten kehitettiin 32-luokkainen luokitusrunko, joka perustui YKL:n 02-luokan alaluokkiin ja täydentyi aineistolähtöisesti uusilla luokilla analyysin edetessä. Tutkimuksessa selvitettiin kattavasti, millaisia aiheita lehdissä minäkin otosvuonna käsiteltiin.

Tutkimustulosten mukaan artikkelien aiheiden painotus ei muuttunut kovinkaan paljon kummassakaan lehdessä 30 vuoden tutkimusajanjakson aikana. Lehtien voitiin siis todeta pysyneen ytimeltään samoina kuin 1980-luvulla. Kirjastolehdessä tieto- ja informaatiopalvelua käsittelevät artikkelit ovat hieman kasvattaneet osuuttaan 2000-luvulle siirryttäessä ja Signumissa informaatiolukutaito ja mediakasvatus ovat nousseet tuntemattomuudesta keskeisiksi aiheiksi 2000-2010-luvulla. Signumin ja Kirjastolehden väliset erot artikkelisisältöjen suhteen tulivat esiin yksittäisten vuosikertojen tasolla, mutta koko aineistoa tarkasteltaessa ne olivat yllättävän pieniä. Signumin voitiin todeta olevan tietopalveluorientoitunut ja kiinnostunut ulkomaisista kirjastoista, kun taas Kirjastolehti keskittyi artikkeleissaan kirjallisuuteen sekä kirjastonhoitoon ja kirjastotekniikkaan.

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	5
2 Tutkimuksen kohteena olevien lehtien historiaa.....	6
2.1 Kirjastolehden historiaa.....	6
2.1.1 Kirjastolehden synty.....	6
2.1.2 Kansanvalistus ja Kirjastolehti.....	7
2.1.3 Takaisin Kirjastolehdeksi.....	7
2.1.4 Kirjastolehden uudistus.....	8
2.1.5 1980-luvulta vuosituhannen vaihteeseen.....	9
2.1.6 Kirjastolehden viime vuodet.....	9
2.2 Signumin historiaa.....	10
3 Aihepiirin aiemmat tarkastelut.....	12
3.1 Järvelinin ja Vakkarin urauurtava luokituskaavio.....	12
3.2 Järvelinin ja Vakkarin työ jatkuu.....	14
3.3 Turkkilaisen kirjasto- ja informaatioalan lehden sisällönanalyysi.....	15
4 Tutkimusasetelma.....	17
4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineisto.....	17
4.1.1 Sisällönanalyysi.....	17
4.1.2 Tutkimusaineiston valinta ja edustavuus.....	19
4.1.2.1 Aineiston määrä.....	20
4.2 Luokitusrunko.....	21
4.3 Aineiston luokitusprosessi.....	22
5 Tutkimustulokset.....	24
5.1 1980-luku.....	24
5.1.1 Signumin vuosikerta 1984.....	25
5.1.1.1 Artikkelien aiheet.....	25
5.1.1.2 ”Suorakäyttöisten tietopalvelujärjestelmien käyttö lisääntynyt merkittävästi Suomessa”.....	27
5.1.2 Kirjastolehden vuosikerta 1984.....	27
5.1.2.1 Artikkelien aiheet.....	28
5.1.2.2 ”Kirjastot videokaudella”.....	30
5.1.3 Signumin vuosikerta 1989.....	31
5.1.3.1 Artikkelien aiheet.....	32
5.1.4 Kirjastolehden vuosikerta 1989.....	33
5.1.4.1 Artikkelien aiheet.....	33
5.1.5 Signumin ja Kirjastolehden vuosikertojen 1984 ja 1989 artikkelien vertailu.....	35
5.1.5.1 Signumin artikkelien aiheet vuosina 1984 ja 1989.....	35
5.1.5.2 Kirjastolehden artikkelien aiheet vuosina 1984 ja 1989.....	36
5.1.5.3 Erot ja yhteneväisyydet lehtien välillä.....	38
5.2 1990-luku.....	39
5.2.1 Signumin vuosikerta 1994.....	40
5.2.1.1 Artikkelien aiheet.....	41
5.2.2 Kirjastolehden vuosikerta 1994.....	42
5.2.2.1 Artikkelien aiheet.....	43
5.2.2.2 ”Pahkasika kirjastojen lemmikki”.....	45

5.2.3	Signumin vuosikerta 1999.....	46
5.2.3.1	Artikkelien aiheet.....	46
5.2.3.2	”ARALIS – yhdessä kohti ensi vuosituhannen kirjastoa”.....	47
5.2.4	Kirjastolehden vuosikerta 1999.....	48
5.2.4.1	Artikkelien aiheet.....	49
5.2.5	Signumin ja Kirjastolehden vuosikertojen 1994 ja 1999 artikkelien vertailu.....	51
5.2.5.1	Signumin artikkelien aiheet vuosina 1994 ja 1999.....	51
5.2.5.2	Kirjastolehden artikkelien aiheet vuosina 1994 ja 1999.....	52
5.2.5.3	Erot ja yhteneväisyydet lehtien välillä.....	54
5.3	2000-luku.....	54
5.3.1	Signumin vuosikerta 2004.....	56
5.3.1.1	Artikkelien aiheet.....	57
5.3.2	Kirjastolehden vuosikerta 2004.....	58
5.3.2.1	Artikkelien aiheet.....	59
5.3.3	Signumin vuosikerta 2009.....	60
5.3.3.1	Artikkelien aiheet.....	61
5.3.3.2	”Tiedonhankintataitojen opetuksen kehittäminen on jatkuva prosessi”.....	62
5.3.4	Kirjastolehden vuosikerta 2009.....	63
5.3.4.1	Artikkelien aiheet.....	63
5.3.4.2	”Lama-ajan kirjasto”.....	65
5.3.5	Signumin ja Kirjastolehden vuosikertojen 2004 ja 2009 artikkelien vertailu.....	66
5.3.5.1	Signumin artikkelien aiheet vuosina 2004 ja 2009.....	66
5.3.5.2	Kirjastolehden artikkelien aiheet vuosina 2004 ja 2009.....	68
5.3.5.3	Erot ja yhteneväisyydet lehtien välillä.....	69
5.4	2010-luvun alku.....	70
5.4.1	Signumin vuosikerta 2014.....	72
5.4.1.1	Artikkelien aiheet.....	73
5.4.1.2	”Asiakas on asiantuntija”.....	74
5.4.2	Kirjastolehden vuosikerta 2014.....	75
5.4.2.1	Artikkelien aiheet.....	76
5.4.2.2	”Näkymättömät homot”.....	77
5.4.3	Erot ja yhteneväisyydet lehtien välillä.....	78
6	Pohdinta.....	80
6.1	Signumin artikkelien aiheet 1980-luvulta 2010-luvulle.....	80
6.2	Kirjastolehden artikkelien aiheet 1980-luvulta 2010-luvulle.....	83
6.3	Signumin ja Kirjastolehden aineistojen vertailu.....	86
7	Johtopäätökset.....	90
	Lähteet.....	92

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa analysoidaan kahden kotimaisen kirjastoalan ammatillisen lehden, Kirjastolehden ja Signumin, artikkelien sisältöä vuosina 1984-2014. Kyseessä on ensimmäinen suomalainen kirjastoalan ammatillisten lehtien sisällönanalyysi. Tutkimuksessa artikkelisisältöä analysoidaan kvantitatiivisesti sijoittamalla artikkelit niiden aiheen mukaan luokkiin. Luokitusrunko syntyi aineistolähtöisesti tutkimusta tehtäessä.

Tutkimuksessa pyritään kartoittamaan millaisia aiheita Signumissa ja Kirjastolehdessä on käsitelty eri vuosikymmenillä 1980-luvulta nykypäivään. Lisäksi pyritään selvittämään, ovatko lehtien käsittelemät aiheet muuttuneet tänä aikana ja miten. Hypoteesina on, että artikkelisisällöt ovat kolmenkymmenen vuoden aikana muuttuneet jotenkin johtuen esimerkiksi teknologian kehityksestä, joka on vääjäämättä vaikuttanut kirjastoalaan. Tutkimus pyrkii myös vastaamaan kysymykseen, miten Kirjastolehden ja Signumin artikkelisisällöt eroavat toisistaan ja mitä niillä on yhteistä.

Tutkimusaineisto koostuu Kirjastolehden ja Signumin vuosikerroista viiden vuoden välein siten, että ensimmäinen analysoitava vuosikerta on vuodelta 1984 ja viimeinen vuodelta 2014. Kirjastolehden tutkimusaineisto koostui 379 artikkelista ja Signumin 159 artikkelista. Kyseiset lehdet valittiin tutkimuksen kohteeksi siksi, että ne ovat kotimaisia kirjastoalan ammatillisia lehtiä, joista Signum edustaa tieteellisiä ja Kirjastolehti yleisiä kirjastoja. Näin ollen lehtien sisältöjen vertailu on mielekästä ja kiinnostavaa. Tutkimus antaa kattavan kuvan kirjastoalan ammatillisista lehdistä – ja sitä kautta itse kirjastoalasta – nyt ja viime vuosikymmenten aikana.

Tutkielmassa käsittelen ensin Kirjastolehden ja Signumin historiaa. Sen jälkeen tarkastelen joitakin tutkimuksia, joissa analysoidaan kirjasto- ja informaatioalan lehtien artikkeleja. Varsinaista tutkimusta alan ammatillisista lehdistä ei ole juuri tehty, joten referoin Kalervo Järvelinin ja Pertti Vakkarin tutkimusta, joka kohdistui informaatiotutkimuksen alan kansainvälisiin aikakauslehtiin, sekä turkkilaista tutkimusta, jonka kohteena ollut lehti yhdisteli ammatillista ja tutkimuksellista sisältöä. Sitten esittelen tutkimustulokset vuosikymmenittäin taustoittaen ensin kunkin vuosikymmenen ydintapahtumia kirjastoalalla. Referoin jokaiselta vuosikymmeneltä myös yhtä artikkelia molemmista lehdistä. Lopuksi kokoan tutkimustulokset yhteen koko tutkimusajanjaksolta ja pyrin vastaamaan kattavasti tutkimuskysymyksiini.

2 TUTKIMUKSEN KOHTEENA OLEVIEN LEHTIEN HISTORIAA

Tässä luvussa tarkastelen ensin Kirjastolehden historiaa 1900-luvun alusta lähihistoriaan saakka. Sen jälkeen käyn läpi Signumin historiaa painottuen sen alkutaipaleelle.

2.1 Kirjastolehden historiaa

Kirjastolehden historiasta on saatavilla melko kattavasti tietoa. Tämä osuus perustuu ennen kaikkea Pirkko Kosken (1985) ja Ari Haasion (2010) kirjoittamiin Suomen kirjastoseuran historiikkeihin.

2.1.1 Kirjastolehden synty

Kirjastolehden perusti Kansanvalistusseura ajaakseen kansankirjastoasiaa, herättääkseen lukuhaluja ja kootakseen kirjastotietoa kuten tilastoja (Kirjastolehti.fi). Ensimmäinen numero ilmestyi helmikuussa 1908. Lehti ilmestyi kuusi kertaa vuodessa ja sisälsi kirjastouutisia, ohjekirjoituksia ja kirja-arvosteluja. Alkuvuosina lehdelle oli tyypillistä Kansanvalistusseuran jäsenkirjatarjousten runsas määrä. (Koski 1985, 31-32.) Vuonna 1910 sortovuosien uhatessa kirjastotoimintaa perustettiin Suomen kirjastoseura, jonka julkaistavaksi Kirjastolehti siirtyi. Tavoitteena oli järjestäytyä puolustamaan kirjastoja, kertoa saavutuksista alalla ja edistää ammattitaitoa. (Kirjastolehti.fi.) Lehden linjaksi otettiin kirjastotyön edistäminen (Koski 1985, 32).

Kansanvalistuskokoukset ja niiden suhde kirjastoliikkeeseen saivat alkuaikoina paljon tilaa Kirjastolehdessä. Siinä käsiteltiin myös kirjastoasioiden etenemistä eduskunnassa ja senaatissa. Kansainvälisissä katsauksissa perehdyttiin esimerkiksi amerikkalaisiin ja englantilaisiin kirjasto-oloihin. Alkuaikojen numerot olivat melko yleisiä eivätkä puuttuneet kovin tarkasti kirjastonhoidon käytännön kysymyksiin. Kun lehden julkaisijaksi vuonna 1912 tuli Kirjastoseura, kansanvalistusasioiden käsittely väheni merkittävästi. Yksi tärkeimmistä kirjastopoliittisista kysymyksistä oli keskuskirjaston aikaansaaminen ja Kirjastolehti osallistui aktiivisesti asian tiimoilta käytyyn keskusteluun. Vuonna 1919 lehdessä käsiteltiin jälleen suhdetta vapaaseen kansanvalistustyöhön, kenties ennakoiden tulevaa yhteistyötä. Koko 1910-luvun ajan kansainvälisten asioiden seuraaminen oli aktiivista: lehti julkaisi paljon uutisia ja matkakertomuksia ulkomailta. Vuodesta 1914 lähtien lehdessä oli säännöllisesti joitain tieteellisiä kirjastoja käsitteleviä kirjoituksia, jotka kuitenkin loppuivat lähes kokonaan Kirjastolehden yhdistyessä Kansanvalistus-lehden kanssa. (Koski 1985, 32-33.)

Lehti ei ollut Kirjastoseuralle tuottoisa ja sitä varten pyydettiin – alkuvuosina turhaan – valtionavustuksia. Säästötoimenpiteisiin jouduttiin turvautumaan usein ja esimerkiksi vuonna 1913 lehdestä päätettiin poistaa kansisivu. Saman vuoden talousarvion perusteella lehti näyttää sennitelleen lähinnä ilmoitustulojen varassa ja 1910-luvun aikana paperikin vaihdettiin halvempaan laatuun. (Koski 1985, 31.) Taloudellisten vaikeuksien vuoksi Kirjastolehti jouduttiin yhdistämään Kansanvalistuslehteen ja fuusioituneet lehdet ilmestyivät nimellä ”Kansanvalistus ja Kirjastolehti” vuosina 1921-1947. Kirjasto- ja Kansanvalistusseura julkaisivat lehteä yhdessä. (Kirjastolehti.fi.)

2.1.2 Kansanvalistus ja Kirjastolehti

Yhdistyneiden lehtien aikana lehden tuotto ja tappio jaettiin tasan Kirjastoseuran ja Kansanvalistusseuran kesken. Käytännössä kyseessä oli tappioiden jakaminen. Tätä sopimusta tulkittiin myöhemmin niin, että tappio jaettiin seuran kautta tilattua vuosikertaa kohden, mikä tarkoitti Kirjastoseuralle huomattavasti suurempaa laskua. Kirjastoseurassa surtiin oman lehden menetystä ja vanhaan palaamista suunniteltiin ainakin 1930-luvun alusta asti. Vuosikymmenen lopulla seuran jäsenmaksua korotettiin taloudellisten edellytysten hankkimiseksi omaa lehteä varten. (Koski 1985, 32-33.)

Seurojen yhteisen lehden yleispiirteenä Päivi Koski (1985, 74) mainitsee olleen tekstin tasaisuuden ja toteavuuden. Lehdessä ei esitelty juuri uusia ideoita tai edistyksellisiä mielipiteitä. Siinä pikemminkin selostettiin tapahtumia kuin pyrittiin vaikuttamaan toimintaan. 1920-luvulla lehteä hallitsi kirjastoaineisto vain poikkeustapauksissa ja pääkirjoituksissa käsiteltiin harvoin kirjastoja. 1930-luvulla seurojen osuus sisällössä jakautui suunnilleen tasan. Lehti käsitteli pula-ajan vaikutuksia kirjastoihin laajasti. 1930-luvun lopun merkittäviä uusia aiheita olivat sairaalakirjastotyö ja lastenkirjastot. Vuonna 1938 lehdessä esiteltiin laajasti vapaussotakirjallisuutta. Vuosikymmenen lehdissä näkyy selvästi pohjoismaisen yhteistyön lisääntyminen. Neuvostoliittolaisista kirjastoista kirjoitettiin myös paljon ja huomattavan puolueettomasti. Saksaan ja kansallissosialismiin suhtautumisessaan lehden kirjastoväki näyttää pyrkineen asiallisuuteen ja jättämään johtopäätökset lukijoille. Kansansivistysväen puolella esiintyi näkyvämpiä mielenilmaisuja puolesta ja vastaan. (Emt., 74-75.)

2.1.3 Takaisin Kirjastolehdeksi

1940-luvulla Kansanvalistus ja Kirjastolehden levikki kasvoi ja kirjastoalan edustajien osuus tilaajista suureni jatkuvasti. Kansansivistysalojen saatua omia lehtiään yhteistyö kävi Kirjastoseuraa edustaneen Helle Kannilan mukaan luonnottomaksi. Loppuaikoina Kirjastoseura välitti 78%

tilauksista ja Kansanvalistusseura 4%. Loput tilaukset välitettiin postin ja kirjakauppojen kautta. (Koski 1985, 106.)

1940-luvun alkuvuosina eri aloja käsitteleviä kirjoituksia oli lehdessä tasapuolisesti, mutta vähitellen kirjastoalan osuus kasvoi ja sitä koskevista kirjoituksista tuli monipuolisempia ja vireämpiä kuin kansansivistyskirjoitukset. Sodan loppupuolella ja sen jälkeen olivat esillä lasten- ja nuortenkirjastot sekä kirjastonhoitajan asemaan liittyvät kysymykset, määrärahat ja kirjastojen toimintaedellytykset. Kansainvälisiä asioita käsiteltiin sodan aikana vähän, mutta Pohjoismailla oli vahva asema niiden joukossa. Sodan päätyttyä Neuvostoliittoa käsitteleviä kirjoituksia alkoi ilmestyä. (Koski 1985, 106-107.)

Oman lehden kaipuu oli Kirjastoseurassa esillä koko 1940-luvun ajan ja painotarjouksia pyydettiin kesällä 1946. Päätöksentekoon vaikutti kirjastoalan kehitys, joka ilmeni mm. kaupunginkirjastojen lisääntymisenä ja uuden lain suunnitteluna. Vuoden 1948 alussa Kirjastolehti alkoi jälleen ilmestyä itsenäisenä. Seuran puheenjohtaja Mauno Kanninen esitteli ensimmäisessä numerossa lehden linjaa. Saavutusten ja pyrkimysten käsittelyä sekä tiedon jakamista kirjastoväelle pidettiin tärkeänä. Lehden pääkohteena pidettiin yleisiä kirjastoja, joskin monipuolisuuteen pyrittiin, koska lehti oli alansa ainoa. Lehteä painettiin vuosittain kymmenen numeroa ja Kirjastoseuran jäsenmaksua jouduttiin korottamaan lehteä perustettaessa. Lehteen tuli aiempaa enemmän ilmoituksia ja sen levikki lisääntyi samaa tahtia seuran jäsenmäärän kanssa. (Koski 1985, 107.)

2.1.4 Kirjastolehden uudistus

Kirjastolehti laajeni vuosien kuluessa ja 1960-luvun lopulla julkaistiin vuosittain 12 numeroa. Arvosteleva kirjaluettelo, jota oltiin julkaistu alusta lähtien, sai rinnalleen Esittelevän elokuvaluettelon. Kuvitus lehdessä lisääntyi 1960-luvun lopulla uuden päätoimittajan, Sven Hirnin, myötä. Taitossa alettiin myös kiinnittää huomiota visuaalisuuteen tarkan ja taloudellisen sivujen täyttämisen sijaan. Lehti sai ensimmäisen ammattitaitoisen taittajansa vuonna 1968. Kuvitus lisääntyi myös 1970-luvulla ja 1980-luvulla, jolloin lehdelle kiinnitettiin oma piirtäjä. (Koski 1985, 141-142.)

Vuonna 1969 Kirjastolehti perusti Jyvä-palkinnon, joka jaettiin vuoden parhaasta kirjoituksesta. Vuonna 1973 palkintosäännöt uudistettiin ja Jyvä alettiin luovuttaa henkilölle tai yhteisölle, jonka panos lehdessä oli ollut merkittävä. Kirjastolehti julkaisi paljon teemanumeroita, mm. nuorten numeroita, maalaiskirjastonumeron ja kalottialueen kirjastojen teemanumeron. (Koski 1985, 143-144.)

2.1.5 1980-luvulta vuosituhannen vaihteeseen

1980-luvulla Kirjastolehdessä julkaistiin laajoja juttukokonaisuuksia maakuntakierroksilta. Niillä koottiin materiaalia alueen kirjastoista ja haastateltiin paikallisia alan edustajia. Maakunta-asiat olivat muutenkin vahvasti esillä Anneli Perälän päätoimittajakaudella, joka päättyi vuonna 1985. Vuosina 1986-1988 lehti oli kulttuurikeskeinen ja pohti alan kysymyksiä usein käsitteellisellä ja semanttisella tasolla. Kuvien merkitys osana juttuja korostui myös entisestään. (Haasio 2010, 166.)

1990-luvun puolivälissä internetistä muodostui keskeinen aihe Kirjastolehden palstoilla. Kokoelmatyön tärkeyttä ja kirjastotyön jokapäiväistä palvelukykyä korostettiin. 1990-luvulla Jari Paavonheimon ollessa päätoimittajana oli Kirjastolehden taso Ari Haasion (2010, 166–167) mukaan journalistisesti hyvä ja kirjoittajina esiintyi monia tunnettuja kulttuurivaikuttajia. Kirjallisuutta käsiteltiin myös lehdessä monipuolisesti. Vuosina 1998-2000 lehdessä painotettiin internet-aiheita ja populaarikulttuuri sai enemmän palstatilaa. Vuonna 2004 päätoimittajaksi tuli Ritva Hokka-Ahti, jonka tausta Tampereen kaupunginkirjastossa näkyi lehden linjassa. Käytännön kirjastotyön kysymyksiä ja kirjastotyön etiikkaa sekä yhteiskunnallisia vaikutuksia käsiteltiin lehdessä kattavasti tämän päätoimittajakaudella. (Emt.)

Kirjastolehden ilmestymistiheys on harventunut merkittävästi. Vielä 1990-luvulla lehdestä ilmestyi 12 numeroa vuodessa yhden ollessa kaksoisnumero. 1990-luvun lopulla kaksoisnumeroiden määrää nostettiin kahteen ja vuonna 2000 lehti ilmestyi kahdeksan kertaa. Taloustilanteen tiukentuminen ja lehden verkkopalvelujen lisääntyminen supistivat painetun lehden ilmestymistiheyttä. Vuonna 2006 lehti ilmestyi seitsemän kertaa ja seuraavana vuonna kuudesti. (Haasio 2010, 165.) Vuonna 2014 siitä ilmestyi enää viisi numeroa.

2.1.6 Kirjastolehden viime vuodet

Kirjastolehden verkkopalvelujen kehittäminen 2000-luvulla on Ari Haasion (2010, 170) mukaan ollut yksi sen historian merkittävimmistä käännekohtista. Resurssipula on pakottanut lehden siirtymään osittain verkkoon. Verkkopalveluja alettiin aktiivisesti kehittää 1990-luvun lopulla ja verkkosivut avautuivat vuonna 1997. Vuodesta 2000 lähtien on kaikki uutiset julkaistu myös verkkolehdessä. Vuonna 2007 lakkautettiin painetusta lehdestä jäsensivut ja niiden sijaan alettiin verkkolehdessä julkaista jäsenille tarkoitettuja ammattisivuja. Vuonna 2008 Kirjastolehti otti käyttöön sosiaalisen median välineet ja alkoi päivittää omaa blogiaan. (Emt., 170–172.)

2000-luvulla Kirjastolehti on osallistunut Kirjastoseuran hallinnoimiin projekteihin aktiivisesti ja kirjoittanut niistä lehdessä. Toimintasuunnitelmassa vuodelle 2010 Kirjastolehden tavoitteiksi

määriteltiin sivistystyön, yhteisöllisyyden ja yhteiskunnallisen tasa-arvon edistäminen painottuen mm. lasten ja nuorten henkiseen kasvuun, mediakasvatukseen, ikäihmisten hyvinvointiin, alan ammatilliseen osaamiseen ja uusien toimintatapojen ja kirjastoaineistojen esittelyyn. Lehti on kuitenkin 2010-luvulla jälleen taloudellisesti ahtaalla ja joutuu siksi pohtimaan asemaansa. Verkkolehden osuus on tässä keskustelussa ollut merkittävä. Painettua lehteä kuitenkin arvostetaan ja sitä pidetään symbolina Kirjastoseuran jäsenyydestä. (Haasio 2010, 176–178.) Vuonna 2011 Kirjastolehti uusittiin niin että se muuttui ammattilehdestä yleisölehdiksi ja siinä alettiin käsitellä kirjastoasioiden lisäksi enemmän myös kirjallisuutta ja kulttuuria (Kirjastolehti.fi).

2.2 Signumin historiaa

Suomen tieteellinen kirjastoseura oli julkaissut monistettua tiedotuslehteä vuodesta 1955 lähtien. Lehti ilmestyi aluksi vain muutaman kerran vuodessa, mutta vähitellen sen sisällön laajentuessa se alkoi ilmestyä kymmenen kertaa vuodessa. Lehti lähetettiin nippuina kirjastoihin, joissa se jaettiin seuran jäsenille. Alkuvuonna 1968 oli seuran piirissä keskusteltu sen tiedotustoiminnan tehostamisesta ja vuosikirjatyypin artikkelia sisältävän julkaisun perustamisesta. Hallituksen mielestä tiedotuslehden laajentaminen monistusmenetelmällä olisi tullut kalliiksi ja tarvittiin enemmän aikakauslehtimäistä julkaisua, jotta postikulut eivät tulisi kalliiksi ja jotta kuluja voitaisiin kattaa ilmoitustuloilla. Keväällä 1968 Matti Blåfieldista tuli uuden lehden ensimmäinen päätoimittaja. (Blåfield 1993, 1–4.)

Seuran hallitus hyväksyi ehdotuksen tiedotuslehden muuttamisesta kahdeksansivuiseksi A5-kokoiseksi offset-painatteen syyskuusta 1968 alkaen. Lehdestä otettaisiin 350 kappaleen painos jäsenien, kirjastojen ja yhteisöjen kesken jaettavaksi. Kahdeksasta sivusta enintään kolme saisivat olla ilmoituksia ja niistä kahteen pyrittäisiin saamaan pysyvät ilmoitukset. Kirjastoille ilmoitukset ja uutiset olisivat maksuttomia. Mahdollisuuksien mukaan lehdessä julkaistaisiin myös lyhyitä artikkeleja, joista ei kuitenkaan toistaiseksi voitu maksaa kirjoituspalkkioita. Hallitus hyväksyi myöhemmin lehden nimeksi Signumin. (Blåfield 1993, 1–4.)

Signumin suurin ongelma oli Kirjastolehden tapaan talous. Suomen tieteellisen kirjastoseuran jäsenmaksua korotettiin lehden rahoittamiseksi. Blåfieldin (1993, 3) mukaan lehti täytti alussa hyvin seuran tiedotuslehden tehtävän, mutta päätoimittaja olisi halunnut luoda siitä *vaikuttajan*. Hän kuitenkin erosi virastaan jo seuraavana vuonna, vain palatakseen päätoimittajaksi sitä seuraavana. Vuonna 1970 Signumin toisena julkaisijana oli tieteellisen kirjastoseuran ohella Suomen kirjallisuuspalvelun seura. Lehden sivumäärä oli lisääntynyt ja lehti jakautunut sisällöltään kolmeen

osaan: tieteellistä kirjastotoimintaa ja informaatiopalvelua käsitteleviin artikkeleihin, pikku-uutisiin ja tiedonantoihin sekä seurojen toimintaa koskevaan aineistoon. (Emt., 3–4.)

Blåfieldin kolmas päätoimittajakausi oli vuosina 1976-1979. Signumista oli nyt tullut julkaisijansa tiedotuslehden lisäksi opetusministeriön asiantuntijaelinten tiedotuskanava. Sen asema oli vakiintunut aikakauslehtenä joka välitti ajankohtaista tietoa muutoksista ja kehityslinjoista tieteellisissä kirjastoissa ja informaatiopalvelulaitoksissa. Lehden talous oli kuitenkin edelleen huonolla tolalla. Signumia rahoitettiin pääasiassa jäsentilauksilla, ilmoitustuloilla ja valtionavustuksella. Ilmoitusten hankkiminen oli vaikeaa ja ilmoitustulot jäivät usein alle budjetin. Useana vuonna lisärahoitusta jouduttiin pyytämään seuroilta kesken vuoden. Eräänä vuonna Blåfield kertoo maksaneensa itse asuntolainallaan Signumin kirjapainolaskun, koska hänestä tuntui siltä, ettei voinut pyytää taas seuroilta lisää. Kolmannen ja viimeisen kerran hän erosi päätoimittajan virastaan vuonna 1979. (Blåfield 1993, 4.)

Tätä kirjoitettaessa käynnissä on Suomen tieteellisen kirjastoseuran projekti, jonka tavoitteena on tuottaa kirja seuran toiminnasta vuosina 1970-2010. Mukaan tulee myös osio, jossa käsitellään seuran julkaisu- toimintaa, siis pääasiallisesti Signumia. Projektista vastaa Tuula Ruhanen. (Ruhanen 22.4.2016, henkilökohtainen sähköposti.) Toistaiseksi Signumin myöhemmistä vaiheista ei ilmeisesti ole julkaistu historiikkaa.

3 AIHEPIIRIN AIEMMAT TARKASTELUT

Kirjastoalan ammatillisia lehtiä ei ole juurikaan tutkittu aiemmin. Ainoa poikkeus on turkkilainen sisällönanalyysitutkimus, jossa keskityttiin aikakauslehteen, joka ainakin alkujaan oli enimmäkseen ammatillinen (Yontar & Yalvaç 2000). Kirjasto- ja informaatiotieteiden ts. informaatiotutkimuksen alan tutkimusjulkaisuja on kuitenkin analysoitu jonkin verran 1980-luvulta alkaen (Tuomaala 2012, 25). Esittelen tässä luvussa muutamia oman tutkimukseni kannalta merkittävimpiä tutkimuksia.

3.1 Järvelinin & Vakkarin uraauurtava luokituskaavio

Kalervo Järvelin ja Pertti Vakkari (1988, 112–132; 1990, 395–421) analysoivat tutkimuksessaan 833 artikkelia, jotka olivat ilmestyneet 37 kirjasto- ja informaatiotieteen ydinjulkaisussa vuonna 1985. 54% artikkeleista luokiteltiin tutkimusartikkeleiksi ja 46% ammatillisiksi artikkeleiksi, joita olivat esimerkiksi arviot, keskustelut ja bibliografiat. Artikkelit analysoitiin niiden aiheen, lähestymistavan ja metodin mukaan. Artikkelien lähestymistapaa analysoitiin luokittelemalla ne sosiaalisen tason ja tiedonvälitysprosessin näkökulman mukaan. Artikkelien metodia puolestaan arvioitiin tutkimusstrategian, datankeruumetodin, analyysin tyyppin ja tutkimuksen tyyppin mukaan. Artikkelien luokittelua varten Järvelin ja Vakkari loivat luokituskaavion, joka perustui osittain artikkelien sisältöön ja osittain aiempiin relevantteihin luokitteluihin. (Järvelin & Vakkari 1990, 395–421.) Tätä luokituskaaviota on sittemmin käytetty paljon myöhemmissä tutkimuksissa (ks. esim. Järvelin & Vakkari 1993, Yontar & Yalvaç 2000 ja Tuomaala 2012) ja sen merkitys informaatiotutkimuksen itseanalyysitutkimukselle on siten ollut suuri. Referoin tässä tutkimuksen tuloksia vain aiheenmukaisen luokittelun osalta, koska se on oman tutkimukseni kannalta relevantein osio.

Luokituskaaviossa artikkelien aiheiden luokittelemiseksi on 11 pääluokkaa, jotka jakautuvat edelleen alaluokkiin. Pääluokat ovat seuraavat:

- 1) Kirjasto- ja informaatioalan ammatit
- 2) Kirjastohistoria
- 3) Kustannus- ja julkaisutoiminta
- 4) Koulutus kirjasto- ja informaatioalalla
- 5) Metodologia
- 6) Itseanalyysi
- 7) Kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminta
- 8) Tiedon tallennus ja haku

- 9) Tiedonhankinta
- 10) Tieteellinen kommunikaatio
- 11) Muu tutkimus

Jokainen artikkeli luokiteltiin vain yhteen pääluokkaan. Jos artikkelilla oli useampia aiheita, tutkijat pyrkivät määrittelemään sen pääasiallisen aiheen. (Järvelin & Vakkari 1990, 395–421.)

Yleisimmät aiheenmukaiset luokat olivat selvästi Kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminta sekä Tiedon tallennus ja haku. Tutkimusartikkeleissa jälkimmäinen luokka oli yleisempi, ammatillisissa artikkeleissa taas edellinen. Muihin luokkiin sijoittui huomattavasti vähemmän artikkeleja. Tutkijat tai ammatinharjoittajat eivät tutkimuksen mukaan ole kovinkaan kiinnostuneita tiedonhankinnasta, vaikka se on informaatiotutkimuksen keskeisimpiä osa-alueita. Järvelin ja Vakkari toteavat, että tiedonhankinnan tutkimuksen suosio näyttää romahtaneen muutaman vuosikymmenen aikana ja heidän tutkimuksensa tukee tätä oletusta. Jos tiedonhankinnan osuutta artikkeleista (6 %) verrataan noin 60% osuuteen, jonka muodostavat kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminnan sekä tiedon tallennuksen ja haun tutkimus, näyttää siltä, että tiedonhankinnan toimintoja tutkitaan ja kehitetään ilman tietämystä loppukäyttäjien tarpeista ja tiedonhankintatavoista. (Järvelin & Vakkari 1990, 395–421.)

Tutkimusartikkeleissa esiintyi enemmän tieteellistä kommunikaatiota käsitteleviä artikkeleja kuin ammatillisissa artikkeleissa, mikä ei sinänsä liene yllättävää. Ammatteja käsiteltiin hieman enemmän tutkimusartikkeleissa kuin ammatillisissa artikkeleissa. Metodologiaa käsitteleviä artikkeleja oli aineistossa vain muutama ja tutkijoiden mielestä metodien analyysi osoittaa että aiheesta kaivataan kipeästi keskustelua. (Järvelin & Vakkari 1990, 395–421.) Heidän mukaansa mielenkiinnon puute metodologiaa kohtaan osoittaa kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksessa käytettävän yksipuolisesti etenkin empiirisiä metodeja (Järvelin & Vakkari 1988, 112–132).

Tutkijat totesivat, että tutkimusartikkelien ja ammatillisten artikkelien aiheet eivät merkittävästi eronneet toisistaan ja että molempien aiheet vaikuttavat kumpuavan käytännön toiminnasta (Järvelin & Vakkari 1990, 395–421). Heidän johtopäätöksensä on, että kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksessa vallitsee kirjasto- ja informaatiopalvelukeskeinen paradigma, jolle on ominaista perinteisten ammatillisten aiheiden tutkimus välittäjäorganisaation näkökulmasta käsin, käyttäjistä irrallaan. Siitä, että tutkimusartikkelit ja ammatilliset artikkelit eivät merkittävästi eronneet toisistaan, voidaan päätellä, etteivät tutkimus ja ammattikäytännöt ole loitontuneet toisistaan (Järvelin & Vakkari 1988, 131).

3.2 Järvelinin ja Vakkarin työ jatkuu

Kalervo Järvelin ja Pertti Vakkari (1993, 129–144) jatkoivat tutkimustyötään luomansa luokituskaavion parissa tutkimalla kirjasto- ja informaatiotieteen kehitystä alan ydinjulkaisuja analysoimalla. Tutkimuksen aineistona olivat samat lehdet kuin luvussa 3.1 käsittelemässäni tutkimuksessa. Tällä kertaa tutkijat analysoivat niistä vuosikerrat 1965, 1975 ja 1985 ja vertailivat niitä keskenään. Aineistoa tarkasteltiin jälleen aiheiden, lähestymistapojen ja metodien näkökulmasta käsin. (Emt.) Keskityn referoimaan tätäkin tutkimusta vain aiheenmukaisen analyysin osalta.

Tutkimuksen kohteena olleita artikkeleja oli 142 kappaletta vuonna 1965, 359 kappaletta vuonna 1975 ja 449 kappaletta vuonna 1985. Suurin osa artikkeleista (26-32%) sijoittui kaikkina vuosina luokkaan Tiedon tallennus ja haku ja toiseksi suurin osa (25-27%) luokkaan K&I -palvelutoiminta. Muihin luokkiin sijoittui huomattavasti vähemmän artikkeleja. Tieteellisen kommunikaation osuus artikkeleista on kasvanut tasaisesti vuodesta 1965 vuoteen 1985, vaikka sen osuus onkin melko pieni (5-7%). Kiinnostus koulutukseen oli huipussaan vuonna 1975 ja vuoteen 1985 mennessä se oli jo laantunut hieman. Muun tutkimuksen osuus kasvoi vuodesta 1975 vuoteen 1985 mennessä yhdestä prosentista kymmeneen, mikä kertoo asteittaisesta siirtymästä kohti uusia tutkimusaiheita kirjasto- ja informaatiotieteen kentällä. Metodologia ja itseanalyysi ovat menettäneet suosiotaan tutkimuksen ajanjakson aikana. Erityisesti metodologian osuus on romahtanut vuodesta 1965, jolloin se oli 8%, vuoteen 1985, jolloin se oli 1%. Tiedonhankinta, jonka osuus aineistosta oli 6-8%, ei vaikuta tutkijoita juuri kiinnostavan, vaikka se tutkijoiden mukaan on yksi informaatiotutkimuksen keskeisistä osa-alueista. (Järvelin & Vakkari 1993, 129–144.)

Järvelinin ja Vakkarin tärkein löydös on se, että lehtien sisällöt ovat merkittävän samankaltaiset vuosikerroissa 1965, 1975 ja 1985. Tulos viittaa siihen, että kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksen suuret linjat olivat pysyneet samoina kahdenkymmenen vuoden ajan. Kahden suurimman luokan, Tiedon tallennuksen ja haun sekä K&I -palvelutoiminnan yhteenlaskettu osuus koko aineistosta oli yli 50%, kun kaikkien muiden luokkien suhteellinen osuus jäi alle kymmenen prosentin. Järvelinin ja Vakkarin mukaan erityisesti metodologiasta kaivataan lisää tutkimusta ja keskustelua ja loppukäyttäjät tulisi tutkimuksessa ottaa enemmän huomioon. (Järvelin & Vakkari 1993, 129–144.) Kaikkiaan tulokset olivat hyvin samankaltaisia kuin Järvelinin ja Vakkarin (1988, 112–132; 1990, 395–421) aiemmassa kansainvälisten lehtien sisällönanalyyseissä.

3.3 Turkkilaisen kirjasto- ja informaatioalan lehden sisällönanalyysi

Aysel Yontar ja Mesut Yalvaç (2000, 39–46) analysoivat turkkilaisen kirjasto- ja informaatioalan ammatillisen lehden sisältöä käyttäen Järvelinin ja Vakkarin (1988, 1990, 1993) luokitusrunkoa. He tarkastelivat tutkimuksessaan *Türk Kütüphaneciligi* -lehden (suomeksi turkkilainen kirjastotiede/kirjastonhoitajuus) artikkelien aiheita vuosina 1952-1994. Kun lehdessä kaikkiaan ilmestyi noina vuosina 817 juttua, 644 niistä sisällytettiin tutkimukseen. Yontar ja Yalvaç eivät ottaneet tutkimukseen mukaan pääkirjoituksia, uutismaisia arvioita, uutisia, seremonioissa pidettyjä puheita, eivätkä uudelleenjulkaistuja artikkeleja ja käännöksiä. Tutkimukseen sisällytettiin siten vain täyspitkät ammatilliset ja tutkimusartikkelit. Ammatillisia artikkeleja aineistosta oli 517 ja tutkimusartikkeleja 127. Niitä tarkasteltiin erikseen ja verrattiin keskenään. Kukin artikkeli sijoitettiin vain yhteen luokkaan. (Yontar & Yalvaç 2000, 39–46.)

Tutkimuksessa kyseessä ollut ajanjakso jaoteltiin neljään pienempään osaan, joista kullakin oli omat erityispiirteensä. Ensimmäinen ajanjakso kattoi vuodet 1952-1964, joita leimasi kaksi merkittävää tapahtumaa. Tutkimuksen kohteena ollut lehti (tuolloin nimellä *Türk Kütüphaneciler Dernegi Bülteni*) aloitti toimintansa ja ensimmäinen kirjastotieteen laitos perustettiin Ankaran yliopistoon vuonna 1954. Ensimmäinen ajanjakso on pituudeltaan 13 vuotta ja loput neljä kattavat kaikki kymmenen vuoden ajanjakson. Toista ajanjaksoa (1965-1974) leimaa se, että kaksi uutta kirjastotieteen laitosta perustettiin, vuonna 1964 Istanbulin yliopistoon ja vuonna 1973 Hacettepen yliopistoon Ankaraan. Toisen laitoksen perustamisen vaikutukset näkyvät Yontarin ja Yalvaçin mukaan enemmän kolmannen periodin puolella. Kolmatta ajanjaksoa (1975-1984) leimaa myös uuden yliopistolain hyväksyminen vuonna 1981. Sillä oli suuri merkitys turkkilaiselle korkeakoulujärjestelmälle, sillä monia uusia yliopistoja perustettiin ja maisterinkoulutusohjelma luotiin kandidaatin ja tohtorin koulutusohjelmien väliin. Uuden lain vaikutukset kuitenkin näkyivät vielä paremmin neljännen ajanjakson (1985-1994) puolella, jolloin myös syntyi toinen ammatillinen lehti, *Kütüphanecilik Dergisi*, vuonna 1987. *Türk Kütüphaneciligissa* puolestaan otettiin käyttöön artikkelien vertaisarviointiprosessi, mikä muutti lehden tyyliä. (Yontar & Yalvaç 2000, 39–46.)

Yontar ja Yalvaç analysoivat ensin ammatilliset ja tutkimusartikkelit aiheen mukaan. Sitten tutkimusartikkelit analysoitiin vielä organisaation, tutkimusmenetelmien ja tiedonkeruumenetelmien mukaan. Keskityn tässä referoimaan tuloksia vain aiheenmukaisen jaottelun osalta, koska se on oman tutkimukseni kannalta relevantein näkökulma. Sekä ammatillisissa että tutkimusartikkeleissa suosituin luokka oli kaikkina ajanjaksoina K&I -palvelutoiminnan tutkimus ja toiseksi suosituin oli Tiedon tallennuksen ja haun tutkimus. Näiden

pääluokkien alle sijoittuvien alaluokkien suosituimmuusjärjestys kuitenkin vaihteli. Ammatillisten artikkelien suhteen havaittiin myös, että esimerkiksi kirjastohistoria oli suosittu aihe, mutta kiinnostus sitä kohtaan väheni kohti viimeistä periodia. Toisaalta tiedonhankinnan tutkimuksen suosio kasvoi ajan mittaan. Tutkimusartikkeleissa suunta oli sama, joskin kirjastohistoriaan kohdistunut kiinnostus laski vielä dramaattisemmin, samoin kuin kiinnostus kustannus- ja julkaisutoimintaan ja kirjasto- ja informaatioalan ammatteihin. Tiedonhankinnan tutkimusta ei kahdella ensimmäisellä periodilla käsitelty ollenkaan, mutta viimeisellä sen osuus oli jo 10% artikkeleista. (Yontar & Yalvaç 2000, 39–46.)

Yontarin ja Yalvaçin (2000, 39–46) mukaan tutkimusartikkelien määrä oli suhteellisen alhainen verrattuna ammatillisiin artikkeleihin, sillä niiden osuus koko aineistosta oli vain 19,7%. Tutkimusartikkelien määrä lisääntyi kuitenkin paljon kahdella viimeisellä periodilla, mikä tutkijoiden mukaan on positiivinen suuntaus. Aiheenmukainen analyysi viittasi siihen, että sekä tutkimusartikkelien että ammatillisten artikkelien osalta suosituimmat aiheet pysyivät tutkimusajanjakson puitteissa samoina. Niinpä Yontar ja Yalvaç toteavat, että yleisesti ottaen kirjasto- ja informaatiotieteen tutkimuksen fokus ei ole muuttunut lähes 40 vuodessa. Lopuksi he toteavat, että tutkimuksen perusteella Turkissa kaivataan lisää tutkimusta tiedon hallinnasta, säilytyksestä ja käytöstä sekä kirjastohistoriasta, kirjasto- ja informaatioalan ammattiteistä ja julkaisutoiminnasta. (Emt.)

4 TUTKIMUSASETELMA

Tutkimuskysymyksiä ja empiirisen tutkimuksen asetelmaa hahmotettaessa saatiin hyödyllistä taustaa luvussa 3 tarkasteltujen tutkimusten toteutuksesta ja tuloksista. Tässä tutkimuksessa, kuten Järvelinin ja Vakkarin sekä Yontarin ja Yalvaçin tutkimuksissa, tarkastelun kohteena ovat aikakauslehtiartikkelien aiheet ja niiden muuttuminen tietyllä aikavälillä. En kuitenkaan hyödynnä tutkimuksessani em. tutkimuksissa kehitettyä ja käytettyä luokitusrunkoa, koska se on suunniteltu tieteellisten artikkelien ryhmittelyyn eri aihealueiden mukaan. Tutkimukseni kohdistuu kirjastoalan ammatillisiin lehtiin ja niiden artikkelien luokittelussa hyödynnettiin Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmää, joka esitellään luvussa 4.2.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on hahmottaa, millaisista aiheista kotimaisissa kirjastoalan ammatillisissa lehdissä on viime vuosikymmenien aikana kirjoitettu. Tutkimuksen pääkysymys on siis seuraava:

- Millaisia aiheita Signumissa ja Kirjastolehdessä on käsitelty eri vuosikymmenillä 1980-luvulta nykypäivään?

Tutkimuksen työhypoteesina on se, että lehdissä käsitellyt aiheet ovat vaihdelleet kirjastoalalla tapahtuneiden muutosten ja esimerkiksi teknologian kehityksen vuoksi. Niinpä tutkimuksessa pyritään vastaamaan myös seuraaviin kysymyksiin:

- Ovatko lehdissä käsitellyt aiheet muuttuneet 1980-luvulta 2010-luvulle ja miten?
- Miten Kirjastolehden ja Signumin artikkelisisällöt eroavat toisistaan ja mitä niillä on yhteistä?

4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Seuraavaksi käyn läpi tutkimusmenetelmät ja esittelen tutkimusaineiston. Tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa on käytetty sisällönanalyysia. Selitän aineiston valintaprosessin ja kartoitan aineiston määrän sekä esittelen luokituksessa käytetyn luokitusrunгон ja luokitusprosessin kulun.

4.1.1 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, toteavat Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2003, 105). Se voi olla laadullista tai määrällistä. Tuomi ja Sarajärvi tekevät eron sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn

välille. Sisällönanalyysissa pyrkimyksenä on kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti, kun taas sisällön erittely on dokumenttien analyysia, jossa kuvataan kvantitatiivisesti esimerkiksi tekstin sisältöä (emt., 107). Tässä tutkimuksessa artikkelien sisältöä kuvataan ensisijaisesti kvantitatiivisesti, jolloin kyse on siis Tuomen ja Sarajärven mukaan sisällön erittelystä. Esittelen kuitenkin tutkimuksessa myös osan aineistosta sanallisesti referoimalla muutaman esimerkkiartikkelin sisältöä, joten käytän tästä tutkimuksesta termiä sisällönanalyysi. Tutkimusote on siis yhtäältä kuvaileva ja toisaalta vertaileva, sillä tutkimuksessa vertaillaan Kirjastolehden ja Signumin sisältöjä toisiinsa.

Tuomen ja Sarajärven (2002, 115) mukaan sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi voi olla aineistolähtöistä, teoriaohjaavaa tai teorialähtöistä (emt., 110). Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysi on aineistolähtöistä. Siihen kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (emt., 110–114).

Ensimmäisessä vaiheessa, aineistoa redusoitaessa, karsitaan aineistosta tutkimuksen kannalta epäoleellinen materiaali pois ja koodataan tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111–112). Tässä tutkimuksessa redusointivaihe tarkoitti sitä, että erottelin lehtien kaikista sisällöstä artikkeleiksi luokittamani tekstit ja jätin kaiken muun materiaalin (kuten kolumnit, pääkirjoitukset ja konferenssikertomukset) tutkimuksen ulkopuolelle. Sitten koodasin eli kuvailin kunkin analyysiyksikön eli artikkelin käyttämällä Yleisen Suomalaisen Asiasanaston (YSA) asiasanoja. Näin pelkistin aineiston tiiviiseen muotoon.

Klusterointi- eli ryhmittelyvaiheessa pelkistetyt ilmaukset eli tässä tapauksessa asiasanat käydään läpi ja niiden väliltä etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, sekä nimetään luokka sen sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokitteluyksikkönä on tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Yksittäiset käsitteet sijoitetaan yleisempiin käsitteisiin, jolloin aineisto tiivistyy entisestään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111–112.) Tässä vaiheessa siis ryhmittelin asiasanoin koodattuja artikkeleja suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja muodostin samankaltaisuuksiin perustuvia suurempia kokonaisuuksia, luokkia. Tutkimustyötäni kuitenkin ohjasi osin luonnos luokitusrungosta, joka oli olemassa jo ennen asiasanoitusvaihetta. (Palaan tähän tarkemmin luvussa 4.2.) Tutkimuksen tekemiselle tyypillistä lienee kuitenkin se, ettei tutkimusprosessi ole lineaarinen, vaan sen eri

vaiheisiin palataan uudelleen ja niissä saatetaan viivähtää päällekkäisiäkkin hetkiä. Tuomen ja Sarajärven (2002, 114) mukaan klusterointi on jo osa abstrahointiprosessia.

Abstrahoitessa eli käsitteellistettäessä edetään alkuperäisen informaation kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Tässä vaiheessa prosessia luokista luodaan yläluokkia ja yläluokista pääluokkia niin pitkään kuin se aineiston sisällön näkökulmasta käsin on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114.) Tässä tutkimuksessa luokitusta ei ole jalostettu edelleen luomalla uusia ylä- ja pääluokkia, vaikka se olisi hyvin ollut mahdollista. Luokkia olisi voinut ryhmitellä edelleen esimerkiksi kirjasto-orientoituneisiin ja kirjastojen ”ulkopuolisiin”, yhteiskunnallisiin luokkiin. En kuitenkaan katsonut luokittelun jalostamisen edelleen tuovan tutkimukselle lisäarvoa.

4.1.2 Tutkimusaineiston valinta ja edustavuus

Tässä tutkimuksessa aineistona ovat Kirjastolehdestä ja Signumissa vuosina 1984-2014 ilmestyneet artikkelit. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa sitä, millaisista aiheista suomalaisissa kirjastoalan ammatillisissa lehdissä on viime vuosikymmeninä kirjoitettu. Alkujaan tarkoitukseni oli sisällyttää tutkimukseen myös Tietoasiantuntijat ry:n julkaiseman Tietoasiantuntija-lehden artikkelit. Ne kuitenkin karsiutuivat tutkimusaineistosta alkumetreillä, koska lehti vaikutti olemukseltaan ja sisällöltään eroavan silmiinpistävästi Kirjastolehdestä ja Signumista.

Kirjastolehteä julkaisee Suomen kirjastoseura ja Signumia Suomen tieteellinen kirjastoseura. Lehdet ovat hyvin kirjasto-orientoituneita ja läheisesti kytköksissä käytännön kirjastotyöhön, mikä tekee niistä toisaalta samankaltaisia ja toisaalta hyviä vertailukohtia toisiinsa nähden. Omat mielenkiinnon kohteeni löytyvät ennen kaikkea kirjastotyöstä ja tällainen aineistonvalinta salli minun keskittyä tutkimuksessani vain kiinnostukseni kohteisiin.

Koska lehtiä valikoitui tutkimukseen vain kaksi, totesin sopivaksi otosväliksi viisi vuotta ja tutkimuksen ajanjaksoksi 30 vuotta. Aloitin tutkimuksen tekemisen vuonna 2015, jolloin viimeinen kokonaan julkaistu vuosikerta oli vuodelta 2014. Siitä laskin viisivuotisia ajanjaksoja taaksepäin aina vuoteen 1984 asti. Siten analysoitaviksi valikoituivat vuosien 1984, 1989, 1994, 1999, 2004, 2009 ja 2014 lehdet.

Artikkelien valinnassa noudatin samansuuntaisia periaatteita kuin Yontar ja Yalvaç (2000), jotka karsivat aineistosta mm. pääkirjoitukset, uutiset, arviot ja seremonioissa pidetyt puheet. Sekä Signumissa että erityisesti Kirjastolehdestä oli runsaasti muuta aineistoa kuin artikkeleja, eikä rajanveto artikkelien ja ei-artikkelien välillä ollut aina helppoa. Aineistoa, jota en sisällyttänyt tähän

tutkimukseen, olivat esimerkiksi seuroja käsittelevät ja niiden ilmoitusluontoiset jutut, kuten vuosikertomukset, toimintasuunnitelmat ja kokousraportit. Lisäksi pois jäivät pakinat ja kolumnit, keskustelu- ja ilmoituspalstat, kirja-arviot, julkaistut kirjat ja ammattikirjallisuutta esittelevät palstat, ruotsin- ja englanninkieliset referaatit lehden sisällöstä, pääkirjoitukset, kirjastotilastot, opetusministeriön ohjeet, tapahtumakertomukset, kurssi- ja konferenssikertomukset, järjestöjutut ja kokouskutsut sekä kirjastoammattilaisten henkilökuvat.

4.1.2.1 Aineiston määrä

Artikkeliaineiston lopullinen määrä tutkimuksessa on esitetty alla taulukkoina (taulukot 1 ja 2).

Taulukko 1: Signumin aineiston määrä

Signumin vuosikerta	Numeroita	Artikkeleja
1984	10	18
1989	8	25
1994	8	37
1999	8	24
2004	8	22
2009	6	18
2014	6	15
Yhteensä	54	159

Tutkimukseen sisältyi siis 54 Signumin numeroa, joissa oli yhteensä 159 artikkelia.

Taulukko 2: Kirjastolehden aineiston määrä

Kirjastolehden vuosikerta	Numeroita	Artikkeleja
1984	11 (12)*	56
1989	11 (12)*	57
1994	11	61
1999	10 (12)*	54
2004	8	56
2009	6	44
2014	5	51
Yhteensä	62 (66)*	379

Kirjastolehden numeroita analysoitiin siis 62 (66) kappaletta ja niissä oli 379 artikkelia. Taulukossa on esitetty sulkeissa lehtien numeerinen määrä, kun taas ennen sulkeita konkreettinen määrä. Näiden ero johtuu kaksoisnumeroista. Esimerkiksi kymmenestä numerosta numerot 7 ja 8 saattavat

ilmestyä yhdessä (7-8), jolloin lehtien konkreettinen määrä vähenee yhdeksään, vaikka numeroita on ilmestynyt kaikkiaan kymmenen.

Signumin vuosikerroista artikkeleiksi luokiteltiin 159 kirjoitusta ja Kirjastolehdestä 379 kirjoitusta. Kaikkiaan tutkimukseen sisältyi siis 116 lehteä (joista osa oli kaksoisnumeroita) ja 538 artikkelia.

4.2 Luokitusrunko

Tässä tutkimuksessa käytetty luokitusrunko perustuu yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmän luokkaan 02: Kirjastotoimi. Kirjastotiede. Informatiikka (Verkko-YKL). Luokitusrunon 14 ensimmäistä luokkaa (Kirjastojen hallinto ja suunnittelu – Yksittäiset kirjastot) ovat lähes suoraan kyseisen 02-luokan alaluokat. Olen muuttanut osan luokkien nimistä ytimekkäämmiksi ja muokannut sisältökuvauksia jonkin verran. Loput luokitusrunon luokat (Muiden maiden kirjastot – Muu) ovat syntyneet aineistoa läpikäymällä ja ryhmittelemällä ja niiden voi siten sanoa perustuvan itse aineistoon.

Yhteensä luokkia kertyi 32, mikä on melko suuri määrä. Läheskään kaikki luokat eivät esiinny jokaisessa vuosikerrassa ja esimerkiksi luokat Musiikkikirjastotyö ja Laajennettu kirjastotoiminta eivät koskaan esiinny Signumissa, eivätkä Bibliometriikka ja Tilastointi Kirjastolehdestä. Halusin kuitenkin olla niputtamatta aiheita ja teemoja liikaa yhteen, jotta aineiston monipuolisuus pääsisi oikeuksiinsa. Luokitusrunko on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3: Luokitusrunko

Luokka	Selite
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	Kirjastojen yhteistyö, talous, kirjastolait, kirjastopolitiikka, johtaminen
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	Kirjastoautot, kirjastoammattilaisten työ, ammattietiikka
Kirjastoautomaatio	Tietotekniikka, atk-järjestelmät ja itsepalvelukirjastot
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	Hankinta, aineiston valinta ja bibliografiat, kirjat, e-kirjat ja muu elektroninen aineisto kirjastoaineistona
Sisällönkuvailu	Asiasanat ja -sanastot, indeksointi, luokitus
Luettelointi	Luettelointisäännöt ja -formaatit, luettelointityö
Lainaus	Kaukopalvelu, siirtokirjakokoelmat ja kirjastokortit
Tieto- ja informaatiopalvelu	Tiedonhaku, tietojärjestelmät, tietohuolto ja -hallinto, tietokannat, käyttäjäkoulutus ja kirjastojen verkkopalvelut
Laajennettu kirjastotoiminta	Yleisötilaisuuksien, kerhojen, luentojen, juhlien, näyttelyjen, elokuva- ja teatteriesitysten ja kirjallisuustilaisuuksien järjestäminen kirjastossa sekä kirjastojen järjestämä toiminta kirjastojen ulkopuolella
Musiikkikirjastotyö	Musiikin kuuntelu ja musiikkiesitykset kirjastossa, musiikkikirjastojen kokoelmatyö ja musiikkikirjastojen käyttö

Lasten- ja nuortenkirjastotyö	Satutuntien ja muun lasten oheistoiminnan järjestäminen kirjastossa, lastenkirjaston käyttö ja kokoelmatyö
Koulukirjastotyö	Koulujen ja kirjastojen yhteistyö, kirjastot kouluissa, koulukirjastojen käyttö
Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut	Esim. sokeiden, maahanmuuttajien, ruotsinkielisten ja vanhusten kirjastopalvelut, vankilakirjastot, laitospalvelut ja kotipalvelu
Yksittäiset kirjastot	Yksittäiset kirjastot ja arkistot
Muiden maiden kirjastot	Muiden maiden kirjastot ja kirjastoverkot
Kirjastoarkkitehtuuri	Kirjastorakennukset, -tilat ja kiinteistöasiat
Kirjastohistoria	Kirjastolaitoksen ja kirjastojen historia
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	Kirjasto- ja informaatioalan ammatillinen ja tieteellinen koulutus
Kirjastonkäyttö	Kirjastonkäyttö asiakkaiden näkökulmasta
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	Informaatiolukutaito, visuaalinen lukutaito, medialukutaito, -kasvatus ja -tutkimus, pelitutkimus ja pelaaminen
Bibliometriikka	Tieteellisten julkaisujen tutkimus, viittausanalyysi, viiteanalyysi
Tekijänoikeus ja lisenssit	Tekijänoikeus, lisenssit, open access -julkaiseminen
Kustannus- ja julkaisutoiminta	Kustantajat, kustannustoiminta ja julkaiseminen
Kirjallisuus	Kirjailijakuvat ja -haastattelut, kirjallisuuden genret
Kulttuuri ja taide	Musiikki, kuvataide, teatteri ja muu kulttuuri ja taide kirjallisuutta lukuun ottamatta
Politiikka ja yhteiskunta	Politiikka ja poliitikot, yhteiskunnalliset aiheet, koulutus
Filosofia	Pohdiskelevat ja esseetyyppiset artikkelit
Maantiede	Maantieteelliset paikat, matkakertomukset
Teknologia ja internet	Teknologia, tietotekniikka, e-kirjat ja muu elektroninen aineisto teknologisesta näkökulmasta, internet
Työyhteisöt	Työhyvinvointi ja -turvallisuus, työpaikkakiusaaminen, rekrytointi, työyhteisöjen kehittäminen
Tilastointi	Tilastoista raportoivat artikkelit
Muu	Edellisiin luokkiin sopimattomat aiheet

Luokitusrunko on esitetty taulukossa 3 kokonaisuudessaan siten, että vasemmalla on luokkien nimet ja oikealla selitykset siitä, millaisia aiheita ja teemoja käsittelevät artikkelit kyseisiin luokkiin on sijoitettu.

4.3 Aineiston luokitusprosessi

Selostin luokitusprosessia jonkin verran jo luvussa 4.1.1, mutta käyn sen nyt tarkemmin läpi. Tässä tutkimuksessa analyysiyksikkönä toimi yksittäinen artikkeli. Analyysiyksiköt tunnistin käymällä systemaattisesti läpi Kirjastolehden ja Signumin vuosikerrat, jotka olin tutkimusaineistoksi valinnut.

Kirjasin jokaisen artikkelin tunnistetiedot yksittäiselle pahviselle muistikortille, johon kirjoitin myös luokan tai luokat, joihin artikkelin sijoitin. Sama artikkeli saattoi sijoittua useampaan kuin yhteen luokkaan. Näin tein mielestäni aineiston monipuolisuudelle parhaiten oikeutta. Lisäksi kuvailin jokaista artikkelia YSA:n asiasanoilla, jotta näkisin myöhemmin korttia silmäilemällä nopeasti, millaisia aiheita artikkelissa käsiteltiin.

Luokitusrunгон pohjana toimivat, kuten luvussa 4.2 todettiin, YKL:n 02-luokan alaluokat. Jos artikkeli ei sopinut näihin valmiisiin luokkiin, luonnostelin uutta luokkaa, johon se sopisi. Uudet luokat hahmottuivat hiljalleen aineiston läpikäynnin aikana ja useimmiten samankaltaisilla asiasanoilla varustetut artikkelit asettuivat luontevasti samaan uuteen luokkaan, jonka nimi ja selite elivät koko prosessin ajan.

Sijoitin kaikki artikkelit lähtökohtaisesti ainakin yhteen luokkaan, vaikka olisin ollut luokasta epävarma. Erityisen tärkeäksi tutkimuksen onnistumisen ja luotettavuuden kannalta osoittautuikin ”toinen kierros”, jonka aikana selasin jo kerran läpikäymäni lehdet uudestaan läpi verraten laatimiani muistikortteja artikkeleihin. Käydessäni aineistoa läpi uudelleen näkemykseni tutkimukseen sisällytettävästä aineistosta oli täsmentynyt ja tulkitsin nyt artikkeleiksi joitakin sellaisia kirjoituksia, jotka olin ensimmäisellä kierroksella hylännyt. Vastaavasti joitakin ensimmäisellä kerralla artikkeleiksi tulkitsemiani juttuja päätin toisella kierroksella hylätä.

Koska luokat lisääntyivät jatkuvasti perehtyessäni aineistoon ensimmäistä kertaa, aineisto oli tärkeää käydä uudestaan läpi siinä vaiheessa kun kaikki mahdolliset luokat olivat tiedossa. Uudelleenluokitusta tapahtui kuitenkin toisella kierroksella melko vähän. Kaikkiaan artikkelien sijoittaminen tiettyihin luokkiin oli enimmäkseen yksiselitteistä. Vain muutaman artikkelin jouduin sijoittamaan luokkaan Muu, koska ne eivät sopineet mihinkään muuhun luokkaan.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen aineiston analyysin tulokset. Olen jaotellut aineiston vuosikymmenten mukaan ja kartoitan ennen tulosten tarkastelua kunkin vuosikymmenen yleisiä tapahtumia, jotka ovat vaikuttaneet kirjastoihin ja kirjastoalaan. Sitten esittelen kunkin vuosikerran ja niiden aineiston sisällönanalyysin erikseen. Jotta aineistosta saisi konkreettisemmän kuvan, referoin kultakin vuosikymmeneltä yhtä esimerkkiartikkelia molemmista lehdistä. Olen valinnut ne lehtien yleisimmistä luokista artikkelien ilmestymisvuonna ja katson niiden jollain lailla olevan hyviä aikansa kuvastajia. Lopuksi kokoan kunkin vuosikymmenen tutkimustuloksista yhteenvedon.

5.1 1980-luku

1980-luvulla kirjastot alkoivat siirtyä painetuista kortistoista ja bibliografioista tietokantojen käyttöön. Koska tämä oli kallista ja vaati erityisosaamista, käyttivät kirjastoammattilaiset tietokantoja toimien siten välittäjinä niiden ja asiakkaiden välillä. (Saarti 2009, 748.) Vuosikymmen oli myös kirjastojärjestelmien yleistymisen aikaa. Henkilökohtaiset tietokoneet jokapäiväistyivät ja tietoliikennetekniikka kehittyi mahdollistaen reaaliaikaisen tietojenkäsittelyn. Ensimmäisen polven lainausjärjestelmät olivat ajantasajärjestelmiä, joissa lainustapahtuma päivittyi heti ja järjestelmä pystyi kertomaan lainattavien teosten tilanteen reaaliaikaisesti. Integroidut kirjastojärjestelmät olivat lainausjärjestelmistä seuraava askel ja niissä lainaus oli vain yksi osa-alue. Ensimmäisiä tavoitteita kirjastojärjestelmissä oli korkeatasoisen luettelointiformaatin kehittäminen ja aineistonhankinnan hoitaminen kirjastojärjestelmien kautta. Investoinnit kirjastojärjestelmiin olivat 1980-luvulla merkittäviä. (Emt., 742–744.)

Tieto- ja viestintätekniikan kehityksestä seurasi myös erilaisten yhteistyöverkkojen syntyminen ympäri maata. Keskustelu valtakunnallisesta kirjastoverkosta jatkui, sillä luettelointitietojen tuottamisen ja siirron aiheuttama päällekkäisyö oli ollut tiedossa jo pitkään. Sitä oli alusta asti käytetty atk:n käyttöönoton perusteluna. Vuonna 1988 Helsingin yliopiston kirjasto ja Kirjastopalvelu solmivat luettelointiyhteistyösopimuksen, jonka seurauksena yleiset kirjastotkin alkoivat saada kaikki luettelointitiedot käyttöönsä. Myös tieteellisten kirjastojen yhteisverkko Linnea syntyi. (Saarti 2009, 745–748.)

Vuonna 1986 säädettiin uusi kirjastolaki, jossa kirjastojen tehtäväkuvaukseen ei tehty juuri muutoksia, mutta jossa haluttiin mahdollistaa uusien viestintävälineiden kirjastokäyttö. Eduskunnassa keskusteltiin laista paljon ja haluttiin luoda kytkentöjä yleisten ja tieteellisten kirjastojen välille. 1980-luvulla pyrittiin tehostamaan kuntien kirjastotoimintaa ja otettiin käyttöön

käsite ”kunnan kirjastolaitos”, joka tarkoitti sitä, että kunnissa olisi kirjastoja, joista yksi olisi pääkirjasto. Vuoden 1989 hyväksytyn lakiesityksen myötä kirjastoasiat ja niitä hoitavat kolme henkilöä siirtyivät opetusministeriön kulttuuripoliittisen osaston kulttuuriyksikköön. (Mäkinen 2009, 432–434.)

Edellämainittuun esitykseen oli liitetty myös ehdotus muutoksesta vuoden 1986 kirjastolain niinsanottuun maksuttomuuspykälään. Sen mukaan opetusministeriö olisi voinut päättää joistakin yleisten kirjastojen keskus- ja maakuntakirjastojen palveluista perittävistä maksuista. Myös kansanedustaja Jörn Donner oli tehnyt aloitteen maksuttomuuspykälän muutoksesta ajatuksenaan, että kirjastoilla olisi oikeus periä maksu videoiden vuokrauspalveluista. Hän halusi täten antaa kirjastoille mahdollisuuden laajentaa videokasettien lainaustoimintaa. Muutokset maksullisuudesta eivät menneet läpi, mutta 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla uskottiin yleisesti, että kirjastotoiminta maksullistettaisiin ennemmin tai myöhemmin tavalla tai toisella. (Mäkinen 2009, 434.)

5.1.1 Signumin vuosikerta 1984

Signum ilmestyi vuonna 1984 kymmenen kertaa ja tutkimuksessa mukana olevien artikkelien määrä on 18. Tässä tutkimuksessa artikkeleiksi määriteltyjä juttuja on siis keskimäärin 1,8 lehteä kohti. Yhdessä lehdessä on keskimäärin 34,8 sivua. Painatus on mustavalkoinen numeroissa 1-5, joiden jälkeen lehden paperilaatu vaihtuu kiiltäväksi ja painatuksessa aletaan käyttää tehosteväriä vihreää. Lehti on kooltaan pieni, 14,5*20,5 cm. Lehden sisältö koostuu suurimmaksi osaksi muusta sisällöstä kuin artikkeleista. Katsauksia, seurauutisia, kirja-arvosteluja ja tapahtumailmoituksia on paljon. Signumissa ei vuonna 1984 ole ollenkaan pääkirjoituksia, vaan artikkeli, joka saattaa olla melko pitkäkin, alkaa joka numerossa heti ensimmäiseltä sivulta.

5.1.1.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 1984 Signumissa julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 4.

Taulukko 4: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa 1984

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Tieto- ja informaatiopalvelu	9	37,5
Kirjastoautomaatio	3	12,5
Sisällönkuvailu	2	8,3
Luettelointi	2	8,3
Muiden maiden kirjastot	2	8,3
Tekijänoikeus ja lisenssit	2	8,3

Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	1	4,2
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	1	4,2
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	1	4,2
Tilastointi	1	4,2
Yhteensä		100,0 (N=24)

Signumin vuosikerran 1984 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 10 aiheluokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 18 artikkelissa yhden kerran tai useammin. Eri aiheiden esiintymiä oli yhteensä 24. Yleisin luokka oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jota tarkasteltiin 9 artikkelissa. Tämän aiheen osuus eri aiheiden esiintymistä oli 37,5%. Luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi erilaisia ulkomaisia tietopalveluja ja tietopankkeja, tietopalveluprojekteja, YK:n tuottaman aineiston hyväksikäytön mahdollisuuksia ja ongelmia sekä informaatiopalvelun kehitysnäkymiä. Tieto- ja informaatiopalvelu –luokkaan kuuluvien aihepiirien laajamittaista käsittelyä saattaa osaltaan selittää se, että luvussa 5.1.1.2 referoidussa esimerkkiartikkelissa (Signum 2/84, 33–41) todettiin jo vuoden 1984 toisessa numerossa suorakäyttöisten tietopalvelujärjestelmien käytön lisääntyneen merkittävästi Suomessa. On hyvin mahdollista, että artikkelissa esitetyt tutkimustulokset määrittivät vuoden epäviralliseksi temaksi tietopalveluasiat.

Toiseksi yleisin luokka Signumin artikkeleissa vuonna 1984 oli Kirjastoautomaatio, jonka esiintyvyys aineistossa oli 12,5%. Yksi artikkeleista esitteli kirjastojen atk-verkostoja Iso-Britanniassa, toinen tietorekisteri Rereä ja kolmas oli jo mainittu suorakäyttöisten tietopalvelujärjestelmien käyttötutkimuksesta kertova artikkeli. Ottaen huomioon, että 1980-luku oli kirjastojärjestelmien yleistymisen aikaa, on kirjastoautomaatiota käsittelevien artikkelien määrä yllättävän vähäinen. Mahdollisesti erilaisia kirjastojärjestelmiä käsiteltiin lehdessä enemmän 1980-luvun alkupuolella. Tieto- ja informaatiopalvelu –luokkaan kuuluvissa artikkeleissa järjestelmien käyttöä toki saatettiin sivuta, muttei siinä määrin, että ne olisi ollut järkevää luokitella myös Kirjastoautomaation piiriin.

Loput vuoden 1984 artikkeleista jakautuvat melko tasaisesti. Sisällönkuvailua, luettelointia, muiden maiden kirjastoja sekä tekijänoikeutta ja lisenssejä käsiteltiin kutakin kahdessa artikkelissa ja luokkien esiintyvyys aineistossa oli 8,3%. Muut luokat, joiden esiintyvyys oli 4,2%, olivat Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, Kirjasto- ja informaatioalan koulutus sekä Tilastointi.

5.1.1.2 ”Suorakäyttöisten tietopalvelujärjestelmien käyttö lisääntynyt merkittävästi Suomessa”

Aatto J. Repo esittelee artikkelissaan (Signum 2/84, 33–41) Tieteellisen informoinnin neuvoston selvityksen tuloksia suorakäyttöisten tietopalvelujärjestelmien käytön laajuudesta Suomessa. Suorakäyttöisillä tietopalvelujärjestelmillä tarkoitetaan artikkelissa käyttäjäorganisaation ulkopuolisen tiedon hankintaa elektronisessa muodossa kansallisista ja kansainvälisistä tietopankeista tietoliikenneyhteyksiä ja päätelaitteita käyttäen. Kysely suoritettiin kesien 1982 ja 1983 välillä ja sen tavoitteena oli saavuttaa kaikki suorakäyttöisiä tietopalvelujärjestelmiä käyttävät organisaatiot ja sitä suunnittelevat kirjasto- ja tietopalveluyksiköt.

Kyselyssä mitattiin mm. tiedonhakujen ja asiakkaiden määrää, eri järjestelmien käyttöä, eri tietokantojen käyttöä, käytön kustannuksia ja tiedonhakuihin käytettyä aikaa. Siinä kartoitettiin myös käyttäjien näkemyksiä suorakäyttöisten tietojärjestelmien käytön kehityksestä tulevaisuudessa ja niiden käytön kasvun esteitä.

Kyselyllä saatiin selville se, mikä jo otsikossa kerrottiin: suorakäyttöisten järjestelmien käyttö on selvästi lisääntynyt vuodesta 1980, jolloin edellinen kysely suoritettiin. Kotimaisten järjestelmien lisääntyminen on Revon mukaan lisännyt sekä käyttäjien määrää että käytön volyymia. Hän toteaa, että Suomessa on noin 200 suorakäyttöisten tietopalvelujärjestelmien käyttäjää. Kaikkiaan Suomessa tehtiin tutkimusvuoden aikana noin 34 000 tiedonhakua suorakäyttöisistä järjestelmistä, kun lukema vuonna 1980 oli 10 000.

Aatto J. Revon artikkeli Signumissa oli vuonna 1984 erittäin ajankohtainen, sillä kuten aiemmin totesin, vuosikymmen oli lainausjärjestelmien yleistymisen ja erilaisten yhteistyöverkkojen syntyminen aikaa. Tieto- ja viestintäteknikka kehittyi nopeasti mahdollistaen reaaliaikaisen tiedon saannin ja asiakkaiden palvelemisen yhä paremmin. Teknologian nopeasta kehityksestä ja suuresta suosioista kertoo artikkelissa referoidun kyselyn tulos, jonka mukaan tiedonhakujen määrä yli kolminkertaistui parissa vuodessa 1980-luvun alussa. Tässä tutkimuksessa sijoitin Revon artikkelin luokkiin Tieto- ja informaatiopalvelu sekä Kirjastoautomaatio.

5.1.2 Kirjastolehden vuosikerta 1984

Kirjastolehdestä ilmestyi vuonna 1984 yhteensä 11 numeroa, joista yksi oli kaksoisnumero. Tutkimuksessa mukana olevien artikkelien määrä on 56, jolloin artikkeleja on keskimäärin 5,1 lehteä kohti. Yhdessä lehdessä on keskimäärin 59,1 sivua. Painatus on mustavalkoinen kansikuvia

lukuun ottamatta. Lehti on kooltaan nykymittapuulla pienehkö, 16,5*24 cm. Kirjastolehden välissä ilmestyy vuonna 1984 Arvosteleva kirjaluettelo sekä Esittelevä elokuvalettelu. Lehdessä on jonkin verran mainoksia ja paljon erilaisia kolumneja, pakinoita, henkilökuvia, muistokirjoituksia ja Suomen kirjastoseuraan liittyviä kirjoituksia. Ison osan sivutilaa vievät myös lehden loppuosan työpaikkailmoitukset. Kirjastolehdessä on vuonna 1984 joka numerossa päätoimittaja Anneli Perälän laatima sivun mittainen pääkirjoitus, joskaan sitä ei ole otsikoitu tai muuten nimetty pääkirjoitukseksi.

5.1.2.1 Artikkelien aiheet

Kirjastolehdessä vuonna 1984 julkaistujen artikkelien aiheiden jakauma esitetään taulukossa 5.

Taulukko 5: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa 1984

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	12	14,8
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	12	14,8
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	10	12,4
Maantiede	6	7,4
Muiden maiden kirjastot	6	7,4
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	5	6,2
Kirjastoautomaatio	4	4,9
Yksittäiset kirjastot	4	4,9
Luettelointi	3	3,7
Musiikkikirjastotyö	3	3,7
Sisällönkuvailu	2	2,5
Tieto- ja informaatiopalvelu	2	2,5
Eriyisten väestöryhmien kirjastopalvelut	2	2,5
Kustannus- ja julkaisutoiminta	2	2,5
Lainaus	1	1,2
Laajennettu kirjastotoiminta	1	1,2
Kirjallisuus	1	1,2
Kulttuuri ja taide	1	1,2
Kirjastohistoria	1	1,2
Filosofia	1	1,2
Tekijänoikeus ja lisenssit	1	1,2
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	1	1,2
Yhteensä		99,8 (N=81)

Kirjastolehden vuosikerran 1984 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 22 aihealokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 56 artikkelissa yhden kerran tai useammin. Voidaan siis todeta, että lehdessä käsiteltiin eri aiheita laajalti. Artikkelit sijoittuivat luokkiin yhteensä 81 kertaa.

Vuosikerran yleisimmät luokat olivat Kirjastojen hallinto ja suunnittelu sekä Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, joiden kummankin esiintyvyys aineistossa oli 14,8%. Kirjastojen hallintoa ja suunnittelua käsittelevät artikkelit kertoivat esimerkiksi Suomen, Ruotsin ja Norjan yhteisestä kirjastoautotoiminnasta, Varastokirjaston suunnittelusta, valtionosuuksien yhdenmukaistamisen suunnittelusta ja luettelointijärjestelmien yhteistyösuunnittelusta. Kirjastoaineiston ja kokoelmatyön luokkaan kuuluvat artikkelit kertoivat mm. kirjavalinnan organisoinnista suurissa kirjastoissa, kartoista ja A. E. Nordensköldin kokoelmasta, aikakauslehtiartikkeleista ja niiden hakemisesta, Ruotsin ja Norjan videokokeilusta sekä videokokeilun alusta Suomessa. Etenkin juuri videoaineiston tulo kirjastoihin vaikutti Kirjastolehden vuosikerran 1984 artikkelien sisältöihin merkittävästi, sillä videokasetteja ja videolaitteita käsiteltiin tavalla tai toisella ainakin kuudessa artikkelissa vuoden aikana. Kolme näistä sijoittui tässä tutkimuksessa Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö -luokkaan.

Seuraavaksi yleisin luokka, jonka esiintyvyys aineistossa oli 12,4%, oli Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka. Nämä artikkelit käsitelivät esimerkiksi Englannin kirjastoautoja, kirjastoautojen teknistä varustusta, kirjastoalan ammattitietoa, mikrokortteja ja cd-levyjä. Huomionarvoinen seikka lienee, että viisi kymmenestä eli 50 % kirjastonhoitoa ja kirjastotekniikkaa käsittelevistä artikkeleista kertoi vuonna 1984 kirjastoautoista.

Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Maantiede ja Muiden maiden kirjastot, joiden esiintyvyys aineistossa oli 7,4%. Maantiede-luokan artikkelit kertoivat Islannista, Bulgariasta ja Pohjanmaasta. Muiden maiden kirjastot -luokan artikkelit käsitelivät esimerkiksi ANC:n pakolaisleirin kirjastoa sekä Ruotsin ja Bulgarian kirjastoja.

Kirjasto- ja informaatioalan koulutusta käsiteltiin viidessä jutussa eli luokan esiintyvyys aineistossa oli 6,2%. Artikkeleissa selvitettiin mm. mihin suuntaan alan koulutus on menossa, mihin kirjastonhoitajien koulutus tähtää ja kuinka kirjastovirkailijat sijoittuvat työelämässä. Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Kirjastoautomaatio ja Yksittäiset kirjastot, joiden esiintyvyys aineistossa oli 4,9%. Kirjastoautomaatioartikkelit käsitelivät mm. integroitua kirjastoautomaatiojärjestelmiä ja uutta tietotekniikkaa yleensä. Yksittäisistä kirjastoista esiteltiin esimerkiksi Sibelius-akatemiaan kirjasto ja Velkuan saaristolukko.

Kirjastolehdessä käsiteltiin vuonna 1984 aiheita myös luokista Luettelointi ja Musiikkikirjastotyö (3,7% molemmissa luokissa), Sisällönkuvailu, Tieto- ja informaatiopalvelu, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut sekä Kustannus- ja julkaisutoiminta (2,5% kaikissa luokissa) ja Lainausta, Laajennettu kirjastotoiminta, Kirjallisuus, Kulttuuri ja taide, Kirjastohistoria, Filosofia, Tekijänoikeus ja lisenssit sekä Informaatiolukutaito ja mediakasvatus (1,2 % kaikissa luokissa).

5.1.2.2 ”Kirjastot videokaudella”

Pekka Gronow kirjoittaa artikkelissaan (KL 3/84, 118–121) 1980-luvulla yleisissä kirjastoissa ja Kirjastolehdessä paljon puhuttaneesta aiheesta, videoiden tulosta kirjastoon. Gronow käy taustaksi läpi äänilevyjen ja kasettien aseman vakiintumista ihmisten arjessa ja kirjastoissa. Äänitteet tulivat kirjastoihin hitaasti ja vuoteen 1972 asti niiden lainaus oli kirjastoasetuksessa kielletty. Vuonna 1984 ihmiset käyttivät Gronowin mukaan äänitteisiin vähintään yhtä paljon rahaa kuin kaunokirjallisuuteen ja levyjen ja kasettien lainaustoimintakin alkaa hiljalleen levitä.

Gronow toteaa, että samaan aikaan meneillään on toinen kulttuurielämän murros, kun keskivertosuomalainen on alkanut harkita videolaitteen ostoa. Kirjastot ovat Gronowin mukaan olleet nopeampia videoiden kuin äänitteiden hankinnassa ja videolainauksen kokeilua on suunniteltu. Hän näkee kirjastojen sivistystehtävän ulottuvan myös videotallenteisiin:

”Kun kysyntä kasvaa ja eräistä tekijänoikeuskysymyksistä päästään sovintoon, markkinoille tulee James Bondin ja Tähtien sodan lisäksi elokuvan keskeisiä klassikoita, Yleisradion tuottamia ohjelmia sekä suuri määrä erilaisia opetusohjelmia kieltenopiskelusta auton huoltoon. Niiden levitys ei kuitenkaan käytännössä onnistu huoltoasemien ja R-kioskien kautta. Riippuu ratkaisevasti kirjastoista, tuleeko keskivertosuomalaisten ulottuvilla olemaan muutakin video-ohjelmaa kuin silkkaa viihdettä.” (Kirjastot videokaudella, 119.)

Artikkelin loppuosassa Gronow käsittelee videoaineistoa tekijänoikeuden näkökulmasta käsin. Gronow toteaa kirjan ja videon tekijänoikeuksien olevan erilaisia, sillä siinä missä kirjan suhteen laissa on erikseen mainittu, että sitä saa oston jälkeen lainata, on videotallenteiden lainaamisen laillisuus kyseenalaista. Koska lainaustoiminta ”syö tekijän leipää”, asia on kirjojen osalta ratkaistu kirjastokorvauksilla, joiden järjestelmä on sekin paraikaa murroksessa. Juttua kirjoitettaessa tekijänoikeuslakia oltiin juuri uudistamassa ja Gronow pohdiskelee sen mahdollisuuksia esimerkiksi kaukolainaustoiminnan näkökulmasta.

”Ei olisi kohtuullista, jos kirjastoilla olisi oikeus tehdä vapaasti äänitteiden kopioita asiakkaille. Tekijänoikeuslakia uudistettaessa voitaisiin kuitenkin luoda pohja sopimuslisenssille, jonka puitteissa kirjastoilla olisi tiettyä tekijäjärjestöille maksettavaa

korvausta vastaan mahdollisuus tehdä asiakkaille kaikkia tarvittavia kopioita.”
(Kirjastot videokaudella, 120.)

Gronow kokoaa artikkelinsa toteamalla, että videolainauskokeilun alullepano näyttää toteutuvan syksyllä (ks. ”Videokokeilu alkaa”, KL 9/84, 423–426) ja innostuu spekuloidaan tulevaa kehitystä. Seuraavaksi kirjastoista tullaan hänen mukaansa kysymään kotitietokoneille tarkoitettuja ohjelmia, joiden kanssa tekijänoikeuslaki joutuu jälleen kysymysten äärelle. Gronowin mukaan tietosanakirjatieto ja tieteellisissä aikakausjulkaisuissa ilmestyvä tieto on pian haettavissa tietokonemuistista ja kun tietopankit yleistyvät niin tiedon kuin viihteenkin lähteinä, tulee tekijänoikeuslaki ”hajoamaan käsiin”. Lopuksi Gronow toteaa, että tekniikan yleistymisen on väistämätöntä ja lopulta on kysymys siitä, haluavatko kirjastot olla osa ongelmaa vai sen ratkaisua.

Sijoitin Gronowin artikkelin tässä tutkimuksessa luokkiin Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö sekä Tekijänoikeus ja lisenssit. Artikkelin on hyvä ajankuva 1980-luvulta, jolloin tietokoneet alkoivat yleistyä ja uudet aineistomuodot saivat jalansijaa kirjastoissa. Keskustelu tekijänoikeuslaista kävi kuumana ja uudessa kirjastolaissa haluttiin mahdollistaa uusien viestintävälineiden kirjastokäyttö. Kuten edellä totesin, myös kansanedustaja Jörn Donner osoitti kiinnostuksensa kirjastojen videolainaus toimintaa kohtaan ja pyrki sitä maksullistamisen kautta tukemaan (Mäkinen 2009, 434). Seppo Verho raportoi Kirjastolehdestä 9/84 (423–426) Gronowin artikkelissa mainitun videokokeilun aloittamisesta kuudessa kirjastossa. Siihen oli vuonna 1984 varattu 250 000 markkaa (emt., 423).

5.1.3 Signumin vuosikerta 1989

Signum ilmestyi vuonna 1989 kahdeksan kertaa ja tutkimuksessa mukana olevien artikkelien määrä on 25. Tässä tutkimuksessa artikkeleiksi määriteltyjä juttuja on siis keskimäärin 3,1 lehteä kohti. Yhdessä lehdessä on keskimäärin 26 sivua. Painatus on mustavalkoinen kansia lukuunottamatta. Lehden ulkoiset mitat ovat kasvaneet vuodesta 1984, sillä lehti on 17 cm leveä ja 24,5 cm korkea. Lehdessä on paljon seura-asioita, uutisia, mielipidekirjoituksia, tapahtumailmoituksia ja jonkin verran mainoksiakin. Varsinaisia artikkeleja on kuitenkin lähes kaksinkertainen määrä lehteä kohti vuosikertaan 1984 verrattuna. Vuosikerrassa 1989 on myös jokaisen lehden alussa noin sivun mittainen ”pääkirjoitus”, joka ei kuitenkaan ole aina päätoimittajan kirjoittama.

5.1.3.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 1989 Signumissa julkaistujen artikkelien aiheiden jakauma esitetään taulukossa 6.

Taulukko 6: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa 1989

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Muiden maiden kirjastot	6	21,4
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	4	14,3
Tieto- ja informaatiopalvelu	4	14,3
Yksittäiset kirjastot	3	10,7
Kirjastoarkkitehtuuri	2	7,1
Kustannus- ja julkaisutoiminta	2	7,1
Teknologia	2	7,1
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	1	3,6
Sisällönkuvailu	1	3,6
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	1	3,6
Kirjallisuus	1	3,6
Politiikka ja yhteiskunta	1	3,6
Yhteensä		100,0 (N=28)

Signumin vuosikerran 1989 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 12 aihealuetta, jotka esiintyivät vuosikerran 25 artikkelissa kerran tai useammin. Luokat esiintyivät aineistossa yhteensä 28 kertaa. Vuonna 1989 aiheet jakautuvat tasaisemmin kuin vuonna 1984 ja eroavat myös suosituimpien aiheidensa osalta ko. vuosikerrasta. Yleisin luokka, jonka esiintyvyys aineistossa oli 21,4%, oli Muiden maiden kirjastot. Tämä selittyy yksinkertaisesti sillä, että Signumissa julkaistiin kuusiosainen juttusarja nimeltä ”Kirjastonhoitajia Amerikan raitilla”, jossa käsiteltiin USA:n kirjastoihin tehtyä pitkää tutustumismatkaa. Artikkelit käsitelivät eri kirjastoja ja niissä tuotiin esiin erilaisia teemoja ja näkökulmia, joten osa niistä sijoittui tutkimuksessa myös muihin luokkiin.

Seuraavaksi yleisimmät luokat vuoden 1989 artikkeleissa olivat Tieto- ja informaatiopalvelu sekä Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jotka esiintyivät 24,3% aineistosta. Tieto- ja informaatiopalvelun piiriin sijoittuneet artikkelit käsitelivät tiedonhakua tietokannoista, tekoälyä tietopalvelun apuna sekä amerikkalaista tiedonhaun käyttäjäkoulutusta. Kirjastojen hallintoon ja suunnitteluun liittyvät artikkelit puolestaan käsitelivät kirjastopalvelujen maksullistamista, kirjastojen organisaatiokulttuuria ja säädöksiä jotka määrittelevät kirjaston vastuuta ja kirjastojen suhdetoimintaa. Yksittäiset kirjastot edustivat 10,7% kaikista löydettyistä luokista.

Kirjastoarkkitehtuurin, Kustannus- ja julkaisutoiminnan sekä Teknologian esiintyvyys aineistossa oli kunkin kohdalla 7,1%. Kirjastoarkkitehtuurin osalta esiteltiin kirjastosuunnittelua ja kirjastorakentamista tänään. Elektronisia kirjoja käsiteltiin heti vuoden ensimmäisessä numerossa uhkaavalla otsikolla ”Kirjan kannet kiinni?”. Samassa numerossa perehdyttiin myös tietoliikenteen kehitysnäkymiin ja tietoverkkoihin. Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, Sisällönkuvailu, Kirjasto- ja informaatioalan koulutus, Kirjallisuus sekä Poliitikka ja yhteiskunta olivat kaikki osaltaan edustettuina 3,6% kaikista luokista.

5.1.4 Kirjastolehden vuosikerta 1989

Vuonna 1989 Kirjastolehti ilmestyi 11 kertaa ja yksi numeroista oli kaksoisnumero. Tutkimuksessa mukana olevien artikkelien määrä on 57, mikä eroaa vain yhdellä vuosikerrasta 1984. Artikkeleja on siis keskimäärin 5,2 lehteä kohti. Yhdessä lehdessä on keskimäärin 47,6 sivua, mikä on kymmenisen sivua vähemmän kuin vuonna 1984. Painatus on enimmäkseen mustavalkoinen kansia lukuunottamatta, mutta jotkut mainokset ja osa kuvista, sekä esimerkiksi osa sivujen taustoista ovat värillisiä. Lehden ulkoiset mitat ovat kasvaneet hieman vuodesta 1984, sillä lehti on mitoiltaan 20,5*26,5 cm. Mainosten, työpaikkailmoitusten, seurajuttujen, kirja-arvostelujen, tapahtumakutsujen ja keskustelun osuus lehdessä on suunnilleen samaa luokkaa kuin vuonna 1984. Arvosteleva kirjaluetelo lakkasi ilmestymästä vuonna 1988 (Kirjasampo.fi), joten sitä ei enää lehtien välissä ole. Vuosikerrassa 1989 jokaisen lehden aloittaa päätoimittaja Heleena Lönnrothin lyhyt ja ytimekäs, yleensä yhden tai kahden palstan mittainen pääkirjoitus, jota ei tosin missään tituleerata pääkirjoitukseksi.

5.1.4.1 Artikkelien aiheet

Kirjastolehden vuosikerran 1989 artikkelien aiheiden jakauma esitetään taulukossa 7.

Taulukko 7: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa 1989

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	11	15,9
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	9	13
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	7	10,1
Yksittäiset kirjastot	6	8,7
Muiden maiden kirjastot	5	7,3
Poliitikka ja yhteiskunta	5	7,3
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	3	4,4
Tieto- ja informaatiopalvelu	3	4,4

Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	3	4,4
Kirjastoautomaatio	2	2,9
Lasten- ja nuortenkirjastotyö	2	2,9
Eriyisten väestöryhmien kirjastopalvelut	2	2,9
Kustannus- ja julkaisutoiminta	2	2,9
Sisällönkuvailu	1	1,5
Luettelointi	1	1,5
Lainaus	1	1,5
Musiikkikirjastotyö	1	1,5
Kirjastoarkkitehtuuri	1	1,5
Kirjastonkäyttö	1	1,5
Kirjallisuus	1	1,5
Filosofia	1	1,5
Maantiede	1	1,5
Yhteensä		100,6 (N=69)

Kirjastolehden vuosikerran 1989 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 22 aihealokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 57 artikkelissa kerran tai useammin. Eri aiheet esiintyivät aineistossa yhteensä 69 kertaa. Yleisin luokka oli vuonna 1989 jälleen Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 15,9%. Siihen kuuluvat artikkelit käsittelivät esimerkiksi maaseudun kirjastojen kehittämismahdollisuuksia, tulevaisuuden kirjastoja ja kirjasto- ja informaatiopalvelujen maksullistamista. Toiseksi yleisin luokka oli Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, jonka esiintyvyys aineistossa oli 13%. Näissä artikkeleissa käsiteltiin jälleen paljon kirjastoautoja ja lisäksi esimerkiksi kirjastoammattilaisten palkkausta. Kolmanneksi yleisimmäksi luokaksi (10,1%) nousi Kirjasto- ja informaatioalan koulutus. Sitä käsittelevissä artikkeleissa pohdittiin esimerkiksi sitä, kenen etu on kirjastoalan oppisopimuskoulutuksen synty.

Yksittäisten kirjastojen luokan osuus kaikista luokista oli 8,7%. Niitä käsittelevien artikkelien joukkoon lukeutui esimerkiksi artikkeli Kansalliskirjaston mikrofilmikokoelmasta ja Itä-Uudenmaan maalaiskirjastoidyllä esittelevä reportaasi. Jutussa todetaan runollisesti: ”Lapinjärven idylli kaippaa ammattiväkeä ja vauvakuumetta. Kirjaston käyttäjää tervehtii tulisija, ei vielä tietotekniikka.” (KL 2/89, 60–64.) Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Muiden maiden kirjastot ja Poliitiikka ja yhteiskunta, joiden esiintyvyys aineistossa oli 7,3%. Muiden maiden kirjastot -luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa raportoitiin esimerkiksi islantilaisista videokokemuksista kirjastoissa ja pohdittiin Saksan liittotasavallan kirjastojen suuntaa ja tavoitteita tulevalle

vuosikymmenelle. Poliitikka ja yhteiskunta -luokan artikkelit olivat niinkään tulevaisuuteen suuntautuneita ja niissä käsiteltiin esimerkiksi kuntien tulevaisuutta, tulevaisuudenodotuksia 2000-luvulla ja koulutuspolitiikan uusia tuulia.

Lisäksi Kirjastolehdessä käsiteltiin vuonna 1989 aiheita luokista Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, Tieto- ja informaatiopalvelu, Informaatiolukutaito ja mediakasvatus (esiintyvyys aineistossa 4,4%), Kirjastoautomaatio, Lasten- ja nuortenkirjastotyö, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut, Kustannus- ja julkaisutoiminta (2,9%), Sisällönkuvailu, Luettelointi, Lainaus, Musiikkikirjastotyö, Kirjastoarkkitehtuuri, Kirjastonkäyttö, Kirjallisuus sekä Filosofia ja Maantiede (esiintyvyys 1,5%).

5.1.5 Signumin ja Kirjastolehden vuosikertojen 1984 ja 1989 artikkelien vertailu

Tässä luvussa tarkastelen Signumin ja Kirjastolehden artikkelien aiheita vuosikerroissa 1984 ja 1989. Lopuksi vertailen lehtien artikkelisisältöjä keskenään.

5.1.5.1 Signumin artikkelien aiheet vuosina 1984 ja 1989

Signumissa vuosina 1984 ja 1989 julkaistujen artikkeleiden aiheita tarkastellaan kootusti taulukossa 8.

Taulukko 8: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa vuosina 1984 ja 1989

Aihealueen luokka	Signum 1984 + 1989 Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Tieto- ja informaatiopalvelu	13	25
Muiden maiden kirjastot	8	15,4
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	5	9,6
Yksittäiset kirjastot	3	5,8
Kirjastoautomaatio	3	5,8
Sisällönkuvailu	3	5,8
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	2	3,9
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	2	3,9
Kustannus- ja julkaisutoiminta	2	3,9
Luettelointi	2	3,9
Kirjastoarkkitehtuuri	2	3,9
Tekijänoikeus ja lisenssit	2	3,9
Teknologia	2	3,9
Poliitikka ja yhteiskunta	1	1,9
Kirjallisuus	1	1,9
Tilastointi	1	1,9
Yhteensä		100,4 (N=52)

Signumin vuosien 1984 ja 1989 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 16 aihealuetta, jotka esiintyivät em. vuosikertojen 43 artikkelissa yhden kerran tai useammin. Eri aiheiden esiintymä oli yhteensä 52. Yleisin luokka oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jota tarkasteltiin 13 artikkelissa. Tämän aiheen osuus eri aiheiden esiintymistä oli 25%. Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Muiden maiden kirjastot (15,4%) ja Kirjastojen hallinto ja suunnittelu (9,6%).

Signumissa käsiteltiin vuonna 1989 useampia aiheita kuin vuonna 1984. Aiheiden vaihtelusta merkillepantavaa on esimerkiksi se, että vuonna 1989 ei enää käsitelty lainkaan tekijänoikeutta ja lisensointia eikä kirjastoautomaatiota. Tekijänoikeutta uudistettiin vuonna 1984 (ks. KL 3/84, 118–121), joten luultavasti keskustelu tekijänoikeusasioista oli silloin sen vuoksi vilkasta. Totesin, että kirjastoautomaatiota käsittelevien artikkelien määrä oli mielestäni vähäinen jo vuonna 1984 ja se, että niiden määrä on viittä vuotta myöhemmin Signumissa olematon, vahvistaa oletustani siitä, että suurimmat muutokset tietojärjestelmissä ja keskustelu niiden tiimoilta tapahtuivat jo ennen vuotta 1984.

5.1.5.2 Kirjastolehden artikkelien aiheet vuosina 1984 ja 1989

Kirjastolehdessä vuosina 1984 ja 1989 julkaistujen artikkeleiden aiheita tarkastellaan kootusti taulukossa 9.

Taulukko 9: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa vuosina 1984 ja 1989

Aihealueen luokka	Kirjastolehti 1984 + 1989 Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	23	15,3
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	19	12,7
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	15	10
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	12	8
Muiden maiden kirjastot	11	7,3
Yksittäiset kirjastot	10	6,7
Maantiede	7	4,7
Kirjastoautomaatio	6	4
Tieto- ja informaatiopalvelu	5	3,3
Politiikka ja yhteiskunta	5	3,3
Kustannus- ja julkaisutoiminta	4	2,7
Luettelointi	4	2,7
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	4	2,7
Erikoisten väestöryhmien kirjastopalvelut	4	2,7
Musiikkikirjastotyö	4	2,7

Sisällönkuvailu	3	2
Kirjallisuus	2	1,3
Lasten- ja nuortenkirjastotyö	2	1,3
Lainaus	2	1,3
Filosofia	2	1,3
Kirjastoarkkitehtuuri	1	0,7
Tekijänoikeus ja lisenssit	1	0,7
Kirjastonkäyttö	1	0,7
Laajennettu kirjastotoiminta	1	0,7
Kirjastohistoria	1	0,7
Kulttuuri ja taide	1	0,7
Yhteensä		100,2 (N=150)

Kirjastolehden vuosien 1984 ja 1989 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 26 aihealuokkaa, jotka esiintyivät em. vuosikertojen 113 artikkelissa yhden kerran tai useammin. Eri aiheiden esiintymiä oli yhteensä 150. Yleisin luokka oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 15,3%. Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka (12,7%) sekä Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö (10%).

Kirjastolehden käsittelemien aiheiden määrä oli vuonna 1989 sama kuin vuonna 1984, sillä eri luokkia esiintyi molempina vuosina 22 kappaletta. Artikkelien jakautuminen eri luokkiin oli myös pitkälti samankaltaista yleisimpiä aiheita tarkasteltaessa. Kirjastoaineistoa ja kokoelmatyötä käsittelevien artikkelien määrä tosin laski merkittävästi luokan esiintyvyyden aineistossa ollessa vuonna 1984 noin 15% ja vuonna 1989 enää 10%. Artikkelien suurempi määrä tässä luokassa vuonna 1984 selittyi sillä, että tuolloin videoiden tulosta kirjastoihin kirjoitettiin paljon, videokokeilua suunniteltiin ja se myös päätettiin toteuttaa. Vuonna 1989 videot olivat kotiutuneet pysyvästi kirjastoihin ja saavuttaneet ilmeisesti aineistona lähestulkoon saman aseman kuin musiikkitalenteet, sillä Kirjastolehdessä 9/89 (341–343) kysyttiin: ”Kuinka lähellä musiikin ja elokuvien harrastus on kirjastojen sydäntä?”

Kirjasto- ja informaatioalan koulutusta käsittelevien artikkelien määrä lisääntyi viidestä seitsemään, mikä johtui ilmeisesti suoraan uusien koulutusmuotojen ja -paikkojen syntymisestä. Kirjastolehdessä 1/89 (12–13) esiteltiin uutta maaseutukirjastonhoitajan täydennyskoulutusohjelmaa ja numerossa 3/89 (115–116) pohdittiin kirjastoalan oppisopimuskoulutuksen järkevyyttä. Informaatiolukutaito ja mediakasvatus -luokkaan kuuluvia artikkeleja ei vuonna 1984 julkaistu vielä yhtään, mutta vuosikerrassa 1989 niitä oli jo kolme. Kaksi näistä kolmesta liittyi lasten ja nuorten

videoiden ja television katsomiseen. Kun videot siis olivat saaneet vakituisen paikan kirjastoissa, alettiin niiden vaikutuksista ja mahdollisuuksista lapsiin ja nuoriin olla kiinnostuneita. Kirjastolehdestä 12/89 (484–485) puhuttiin jo ”videosukupolvesta”.

5.1.5.3 Erot ja yhteneväisyydet lehtien välillä

Signumissa julkaistiin vuosina 1984 ja 1989 yhteensä 43 tähän tutkimukseen sisällytettyä artikkelia, kun taas Kirjastolehdestä julkaistiin samoina vuosina 113 artikkelia, yli kaksinkertainen määrä. Signumissa artikkelit sijoittuivat näissä kahdessa vuosikerrassa 16 eri luokkaan ja Kirjastolehdestä luokkia tunnistettiin 26. Lukuja ei siis voi suoraan verrata toisiinsa, mutta prosenttilukemat antavat jonkinlaista osviittaa lehtien yleisimpien aiheiden suhteesta toisiinsa.

1980-luvulla lehtien sisältöä yhdistävä tekijä on se, että Kirjastojen hallinto ja suunnittelu -luokka oli molemmissa kolmen yleisimmän luokan joukossa. Kirjastolehdestä se oli yleisin, sillä luokan esiintyvyys aineistossa oli 15,3%. Signumissa esiintyvyys oli 9,6% ja kyseessä oli kolmanneksi yleisin luokka.

Lehtien aiheiden yhteneväisyydet loppuvat tähän, sillä Signumissa ylivoimaisesti yleisin luokka oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 25%. Kirjastolehdestä luokan esiintyvyys oli vain 3,3% kaikista luokista. Toiseksi yleisin luokka Signumissa oli Muiden maiden kirjastot, jonka esiintyvyys oli 15,4%. Tulosta selvästi väärästi ”Kirjastonhoitajia Ameriikan raitilla” -sarja vuonna 1984. Kirjastolehdestä käsiteltiin myös paljon muiden maiden kirjastoja, sillä luokkana se oli viidenneksi yleisin ja sen esiintyvyys aineistossa oli 7,3%.

Kirjastolehden yleisin luokka Kirjastojen hallinnon ja suunnittelun jälkeen oli Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, jonka esiintyvyys aineistossa oli 12,7%. Signumissa tähän luokkaan kuuluvia aiheita ei käsitelty vuosina 1984 ja 1989 lainkaan. Kolmanneksi yleisin luokka Kirjastolehdestä oli Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, jonka esiintyvyys aineistossa oli 10%. Signumissa luokan esiintyvyys oli 3,9%.

Esimerkki muista merkillepantavista eroista on se, että Signumissa ei vielä 1980-luvun otosvuosina käsitelty lainkaan informaatiolukutaitoa ja mediakasvatusta, kun taas Kirjastolehdestä luokan esiintyvyys aineistossa oli jo 2,7%. Esimerkiksi teknologiaa ei puolestaan käsitelty Kirjastolehdestä lainkaan, kun taas Signumissa luokan esiintyvyys oli 3,9%.

Kaikkiaan Signumista 1980-luvulla välittyä luokkataulukkoa silmäilemällä kuva tietopalvelukeskeisestä lehdestä, joka tutkii kiinnostuneena yksittäisiä kirjastoja ja muiden maiden

kirjastoverkostoja, keskittyy paljon myös kirjastojen hallinnon ja suunnittelun käsittelemiseen ja raportoi ahkerasti uusista tuulista kirjastoautomaation ja sisällönkuvailun sarjoilla. Vähemmän Signum on kiinnostunut esimerkiksi kirjallisuudesta ja kulttuurista, mediakasvatuksesta ja informaatiolukutaidosta, kirjastonkäytöstä ja lainauksesta.

Kirjastolehti 1980-luvulla on kiinnostunut yleisten kirjastojen ”peruselementeistä”: hallinnosta ja suunnittelusta, kirjastonhoidosta ja kirjastotekniikasta sekä aineistosta ja kokoelmatyöstä. Myös kirjastoalan koulutuksesta raportoidaan paljon ja yksittäiset kirjastot niin kotimaassa kuin muualla maailmallakin ovat suosittuja juttujen aiheita. Vähemmän kiinnostunut Kirjastolehti on teknologian kehityksestä.

5.2 1990-luku

Vuonna 1994 vietettiin yleisten kirjastojen 200-vuotisjuhlaa. Sen kunniaksi kirjastot joutuivat koko kansan tavoin taistelemaan taloudellisessa ristiaallokossa vuosikymmenen ajan. 1990-luvun leimallisin piirre suomalaisessa yhteiskunnassa oli nimittäin lama, jonka vaikutus ei jäänyt vähäiseksi kirjastoillekaan. Valtionapujärjestelmän perustavanlaatuinen muutos yhdistettynä lama-aikaan muodosti uhan, joka yhdisti kirjastonhoitajat ja kirjastonkäyttäjät ennennäkemättömällä tavalla. Ilkka Mäkisen mukaan yleisten kirjastojen profiilinnosto oli verrattavissa talvisodan henkeen. Teemoina yleisiä kirjastoja koskevassa keskustelussa olivat vuosikymmenen alkupuolella yksityistäminen, maksullistaminen ja henkilökunnan pätevyysvaatimusten lieventäminen. Viimeksi mainittuun tulikin muutos vuoden 1992 kirjastoasetuksessa, jossa kunnille annettiin lähes vapaat kädet täyttää kirjastonhoitajien paikkoja. Takaisin tiukempaan suuntaan pätevyysvaatimuksia tosin säädettiin vuoden 1998 laissa. (Mäkinen 2009, 435–436.)

Lama-aikana aineisto- ja henkilöstömenoja vähennettiin, eikä leikkauksia ole sittemmin palautettu. Eniten kirjastoista kärsivät laitoskirjastot ja myös sivukirjastoja alettiin lakkauttaa. 1990-luvulla lainaus ja kirjastokäyntien määrä lisääntyivät huimasti, kun taas henkilötyövuodet ja aineiston hankinta laskivat. Vuonna 1994 lainausmäärät asukasta kohti olivat kansainvälisessä vertailussa korkeammat kuin missään muualla. Lainaavien osuus väestöstä oli vuosikymmenen puolivälissä lähes 50%. Kirjastopalveluiden ollessa eniten kysytyjä, kirjastot pystyivät siis huonoimmin vastaamaan kysyntään. Mäkisen mukaan kirjastosta kuitenkin tuli laman aikana tasa-arvon symboli. (Mäkinen 2009, 440–441.)

Laman ohella suurin mullistus kirjastoille oli 1990-luvulla internetin yleistymisen. Internetin mahdollisuuksia alettiin hyödyntää kirjastotyössä ja kirjastot alkoivat tarjota nettiyhteyksiä

asiakkailleen. Yleinen kirjastolaitos nähtiin väylänä tietoyhteiskuntaan ja internet sen toteuttamisen teknisenä välineenä. Valtio alkoi rahoittaa yleisten kirjastojen internet-toimintaa. (Saarti 2009, 750.) Vuoden 1998 kirjastolaissa ja tietoyhteiskuntasuunnitelmissa kirjastojen tehtäväksi määriteltiin taata verkkopalveluiden tasa-arvoinen saatavuus. Valtion tukeman Suomi tietoyhteiskunnaksi -ohjelman myötävaikutuksella tietoverkkoyhteydet olivat saavuttaneet käytännössä kaikki kunnalliset kirjastot vuoteen 2000 mennessä. (Mäkinen 2009, 443–444.)

Internetin nopea yleistymisen vaikutti kirjastopalveluihin merkittävästi. Kirjastot saivat verkkosivuja, niihin tuli asiakaspäätteitä ja etätietopalvelutoiminta aloitettiin. Kirjastojärjestelmät integroituiivat nettiympäristöön ja yhteistietokantojen synty nopeutti kaukopalvelua. Uusien tekniikoiden avulla tuotetut aineistot rantautuivat kirjastoihin ja aiheuttivat pohdintaa omistamisen luonteesta, mikä puolestaan johti vilkkaaseen tekijänoikeuskeskusteluun. (Saarti 2009, 751–752.)

5.2.1 Signumin vuosikerta 1994

Signum ilmestyi vuonna 1994 kahdeksan kertaa ja tutkimuksessa mukana olevien artikkelien määrä on 37. Tässä tutkimuksessa artikkeleiksi määriteltyjä juttuja on siis keskimäärin 4,6 lehteä kohti. Yhdessä lehdessä on keskimäärin 31 sivua. Painatus on mustavalkoinen kansia lukuunottamatta. Lehden ulkoiset mitat ovat pysyneet samoissa kuin vuonna 1984, sillä lehti on 17,5 cm leveä ja 24,5 cm korkea. Silmämääräisesti Signumin sisältö koostuu suuremmalta osin artikkeleista ja konferenssijutuista kuin 1980-luvulla, jolloin seura-asiat, uutiset ja mielipidekirjoitukset veivät enemmän palstatilaa. Lehdessä on hyvin vähän mainoksia, noin 1-3 numeroa kohden. Muutenkin Signumin yleisilme on hyvin tekstikeskeinen ja mustavalkoisia kuvia on koko lehdessä yleensä alle viisi kappaletta. Artikkeleja on vuosikerrassa 12 enemmän kuin vuonna 1989. Se johtuu osittain siitä, että osassa lehdistä ei ole päätoimittajan kirjoittamaa pääkirjoitusta, vaan vaihtuvan kirjoittajan pitempi artikkelimainen juttu, jollaiset on sisällytetty tähän tutkimukseen. Osassa lehdistä kuitenkin ilmestyi päätoimittaja Liisa Niinikankaan kirjoittama puolen sivun mittainen pääkirjoitus.

5.2.1.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 1994 Signumissa julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 10.

Taulukko 10: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa 1994

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	12	26,7
Tieto- ja informaatiopalvelu	9	20

Muiden maiden kirjastot	5	11,1
Yksittäiset kirjastot	4	8,9
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	3	6,7
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	2	4,4
Lainaus	2	4,4
Kirjastohistoria	2	4,4
Kirjastoarkkitehtuuri	1	2,2
Sisällönkuvailu	1	2,2
Koulukirjastotyö	1	2,2
Kirjastonkäyttö	1	2,2
Bibliometriikka	1	2,2
Tilastointi	1	2,2
Yhteensä		99,8 (N=45)

Signumin vuosikerran 1994 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 14 aihealuetta, jotka esiintyivät vuosikerran 37 artikkelissa yhden kerran tai useammin. Eri aiheet esiintyivät aineistossa yhteensä 45 kertaa. Ylivoimaisesti yleisin luokka vuonna 1994 oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 26,7%. Luokkaan sijoittuvat artikkelit käsitelivät esimerkiksi tieteellisiä kirjastoja opetusministeriön näkökulmasta ja kansainvälistymisen paineessa, ”tulokunnan” nostamista ja kirjastojen kiinteistöasioita tulosjohtamisen aikana. Lama näkyi hallinnollisten aiheiden yleistymisenä Signumissa ja moni artikkeleista liittyi rahoitukseen, määrärahoihin, budjetointiin ja tuloksellisuuteen.

Toiseksi yleisin luokka vuonna 1994 oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 20%. Luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi internetin käytön opettamista käyttäjäkoulutuksessa, lokiseurantaa keinona tehostaa tiedonhaun koulutusta, ammattikorkeakoulukirjastojen käyttäjäkoulutusta ja kirjastojen kehittämistä verkkoympäristössä. Kuten aiemmin totesin, laman ohella 1990-luvun suurin mullistus kirjastojen kannalta oli internetin käytön yleistymisen ja se näkyy myös Signumin Tieto- ja informaatiopalvelu –luokan artikkelien aiheissa ja määrässä.

Loput vuoden 1994 artikkeleista jakautuvat aiheiden mukaan tasaisemmin. Kolmanneksi yleisin luokka, jonka esiintyvyys aineistossa oli 11,1%, oli Muiden maiden kirjastot. Artikkelit tässä luokassa käsitelivät esimerkiksi Viron kansalliskirjastoa, englantilaisten panostusta korkeakouluihin ja Keski-Euroopan kirjastojen rahoitusmalleja. Yksittäisiä kirjastoja käsiteltiin

melkein yhtä paljon kuin muiden maiden kirjastoja luokan esiintyvyyden ollessa 8,9%. Artikkeleissa kerrottiin mm. Tilastokirjastosta ja Teatteri- ja tanssialan keskuskirjastosta.

Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö oli viidenneksi yleisin luokka, jonka esiintyvyys aineistossa oli 6,7%. Siihen sijoittuneet artikkelit käsittelivät kansallisbibliografian kansallisia ja kansainvälisiä tehtäviä, kausijulkaisujen kaksoiskappaleiden kierrätyskokeilua ja tieteellisen kirjallisuuden hankinnan työnjakoa korkeakoulukirjastojen kesken.

Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, Lainaus ja Kirjastohistoria olivat kukin edustettuina 4,4% aineistossa. 2,2% esiintyvyys aineistossa oli luokilla Kirjastoarkkitehtuuri, Sisällönkuvailu, Koulukirjastotyö, Kirjastonkäyttö, Bibliometriikka ja Tilastointi.

5.2.2 Kirjastolehden vuosikerta 1994

Vuonna 1994 Kirjastolehti ilmestyi 11 numeron verran ja tutkimukseen sisältyvien artikkelien määrä on 61. Keskimäärin yhdessä numerossa ilmestyi siis 5,5 artikkelia. Yhdessä lehdessä on keskimäärin 33 sivua. Painatus on enimmäkseen mustavalkoinen kansia lukuun ottamatta, mutta joissakin artikkeleissa käytetään tehostevärejä esimerkiksi otsikoissa. Lehti on fyysisiltä mitoiltaan kasvanut edelleen 1980-luvulta, sillä sen koko on nyt 21*29,5 cm. Lehdessä on paljon muuta sisältöä kun artikkeleja. Esimerkiksi Kiikari-palsta on usein monen aukeaman mittainen, koko sivun mainoksia on jonkin verran ja kolumnit, kirja-arvostelut ja keskustelu vievät paljon sivutilaa. Ehkä lamavuosikymmenelle leimallista on, että työpaikkailmoitusten määrä lehden viimeisillä sivuilla on merkittävästi vähäisempi kuin 1980-luvulla. Vuosikerran jokaisessa lehdessä on päätoimittaja Jari Paavonheimon kirjoittama, yleensä sivun mittainen pääkirjoitus.

5.2.2.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 1994 Kirjastolehdessä julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 11.

Taulukko 11: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa 1994

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjallisuus	15	21,1
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	9	12,7
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	8	11,3
Politiikka ja yhteiskunta	7	9,9
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	5	7
Yksittäiset kirjastot	5	7
Kirjastonkäyttö	5	7

Kustannus- ja julkaisutoiminta	3	4,2
Lasten- ja nuortenkirjastotyö	2	2,8
Lainaus	2	2,8
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	2	2,8
Kulttuuri ja taide	2	2,8
Muiden maiden kirjastot	1	1,4
Tieto- ja informaatiopalvelu	1	1,4
Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut	1	1,4
Filosofia	1	1,4
Laajennettu kirjastotoiminta	1	1,4
Kirjastohistoria	1	1,4
Yhteensä		99,8 (N=71)

Kirjastolehden vuosikerran 1994 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 18 aiheluokkaa, mikä on vähemmän kuin kummassakaan otosvuosikerrassa 1980-luvulla. Luokat esiintyivät vuosikerran 61 artikkelissa yhteensä 71 kertaa. Vuosikerrassa yksi aihe nousi selkeästi kaikkia muita suosituimmaksi, sillä Kirjallisuus-luokan esiintyvyys aineistossa oli 21,1%. Esimerkiksi kirjailijakuvat näyttivät yleistyneen merkittävästi 1990-luvulle siirryttäessä ja Kirjastolehdessä haastateltiin mm. Raija Orasta, Matti Pulkista ja Margaret Atwoodia. Muissa luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi kirjallisuuskritiikkiä, nuortenkirjoja sekä tieteis- ja fantasiakirjallisuutta naisnäkökulmasta käsin. Kaikkiaan kirjallisuus vaikuttaa 1990-luvulla muodostuneen tärkeäksi teemaksi lehdessä.

Toiseksi yleisin luokka vuonna 1994 oli Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, jonka esiintyvyys aineistossa oli 12,7%. Kirjastoaineisto on pitkälti nykyäänkin ja 1990-luvulla kenties vielä vahvemmin kytköksissä nimenomaan kirjoihin ja kirjallisuuteen, joten toiseksi yleisin luokka on loogista jatkoa vuosikerran suosituimmalle luokalle. Tähän luokkaan sijoittuneet artikkelit käsitelivät mm. aikakauslehtiä kirjastossa, hankintakysymyksiä kuten kirjan verohelpotuksia ja sitä, rikkovatko kirjastot kilpailurajoituslakia, populaarikulttuurin ja korkeakulttuurin välistä rajanvetoa sekä aineistonvalinnan välityksellä tapahtuvaa kirjaston sivistyksellistä tehtävää. Eräässä luokkaan sijoittuneessa artikkelissa raportoitiin videoiden olleen kirjastossa kohta kymmenen vuoden ajan. Koska tämä oli ainoa videoihin liittyvä artikkeli Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö -luokassa, voidaan videoiden kaiketi todeta sulautuneen osaksi kirjastoaineistoa vuoteen 1994 mennessä, eikä niistä enää ollut tarvetta erityisemmin kirjoitella.

Kolmanneksi yleisin luokka oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 11,3%. Tähän luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi arvonlisäveroa kirjastoissa ja sitä, kuuluvatko kirjastot peruspalvelujen piiriin vai eivät. Kirjastopolitiikkaa ja lamaa käsiteltiin useimmissa luokan artikkeleissa, mutta numerossa 9/1994 uskallettiin jo spekuloida kirjastolaman pohjan olevan ohi. Neljänneksi yleisin luokka oli Poliitiikka ja yhteiskunta (9,9%), johon sijoittuneet artikkelit käsittelivät myös enimmäkseen tavalla tai toisella lamaa, taloutta ja hyvinvointivaltiota.

Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, Yksittäiset kirjastot sekä Kirjastonkäyttö olivat seuraavaksi yleisimmät luokat, joiden kunkin esiintyvyys aineistossa oli 7%. Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka –luokan artikkeleissa kerrottiin mm. kirjastonhoitajan päivästä ja kirjastoautojen tulevaisuudesta sekä pohdittiin, kiristääkö lama sakotusta kirjastossa. Yksittäisistä kirjastoista käsiteltiin mm. Kaarinan ja Mäntsälän kirjastoja, jälleen lamanäkökulmasta käsin. Kirjastonkäytön suhteen selvitettiin mm. itsepalvelua kirjastoissa ja kuluttajakäyttäytymisen muutosta kirjastoihin liittyen.

Vuonna 1994 Kirjastolehdessä käsiteltiin aiheita myös luokista Kustannus- ja julkaisutoiminta (4,2%), Lasten- ja nuortenkirjastotyö, Lainaus, Informaatiolukutaito ja mediakasvatus sekä Kulttuuri ja taide (2,8%), Muiden maiden kirjastot, Tieto- ja informaatiopalvelu, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut, Filosofia, Laajennettu kirjastotoiminta ja Kirjastohistoria (1,4%).

5.2.2.2 ”Pahkasika kirjastojen lemmikki”

Seppo Verho on haastatellut artikkeliaan (KL 5/94, 151) varten Pahkasian päätoimittajaa Markku Paretskoita. Paretskoi antaakin haastattelun Kirjastolehdelle ”suorastaan hykerrellen”, sillä Pahkasian vanhoja numeroita on juuri tilattu suuri määrä kirjastoihin. Seppo Verhon mukaan jutun kirjoittamisen aikaan eletään korkea- ja populaarikulttuurin välisten rajojen liudentumisen aikaa, mistä kertoo se, että ”Pahkasika ja Parnasso ovat kirjaston suosiossa tasaväkisiä”. Paretskoinkin mielestä korkea ja matala kulttuuri ovat riippuvaisia toisistaan.

”Korkea ja matala on edelleen ihan hyvä jako, kunhan sitä ei samalla pidetä laatuksena. On hyväksyttävä ajatus laadukkaankin roskan olemassaolosta, hän täsmentää.” (Pahkasika kirjastojen lemmikki, 151.)

Paretskoin mukaan populaarikulttuurin olemukseen kuuluu laaja yleisö, jonka syntyyn vaikuttaa osin edullinen hinta. Pahkasikaa levittävän Rautakirjan verkosto takaa suurehkon levikin, koska painatus sen kautta on halpaa. Korkea ja matala -sanaparin sijaan kulttuuria voisikin Paretskoin mielestä jaotella korkeaan ja *laajaan*. Hänen mukaansa populaarikulttuuri ammentaa korkeakulttuurista - ”täytyyhän pilalla olla kohde” - mutta myös korkeakulttuuri ammentaa

populaarikulttuurista. Kuten Paretskoi toteaa, elokuva ja jazzkin olivat alkujaan ”huonoa taidetta”, mikä nyttemmin tuntuu naurettavalta ajatukselta. Jutun lopuksi pohditaan Pahkasian tyyllilajia.

”Pahkasika viihtyy hyvin kulttuurin matalassa päässä, mutta onko se satiiria, parodiaa, opiskelijahuumoria, piikki päättäjien lihassa vai pitääkö se luokitella kokonaan eläinkuntaan?” (Emt.)

Markku Paretskoin mukaan lehteä myydään eniten Helsingin Akateemisessa kirjakaupassa ja sen tyypillinen ostaja on kolme- tai nelikymppinen juristi tai arkkitehti. Lehti vetoaa kuitenkin myös nuoriin lukijoihin. Esikuviksi ja innoittajiksi Pahkasialle Paretskoi mainitsee Veikko Huovisen kirjat, Mad-lehden, Kummelin, Alivaltiosihteerin ja Lapinlahden linnut. Pahkasiassa on pääasiassa kyse arkisista asioista. Paretskoi toteaa, että vaikka tikkuaskia läheltä tarkastelemalla siitä alkaa erottua huvittavia piirteitä.

Mielestäni tämä artikkeli heijastaa hyvin näkemyksiä 1990-luvulla. Korkean ja matalan kulttuurin välisiä raja-aitoja on kirjastoissa jouduttu siirtämään ja kaatamaan useampaan otteeseen ja oikeastaan aihe onkin lähestulkoon aina ajankohtainen. Tässä tutkimuksessa sijoitin Pahkasikaa käsittelevän artikkelin Kirjastolehden vuosikerran 1994 kahteen yleisimpään luokkaan, Kirjallisuuteen sekä Kirjastoaineistoon ja kokoelmatyöhön.

5.2.3 Signumin vuosikerta 1999

Signum ilmestyi vuonna 1999 kahdeksan kertaa ja tutkimukseen sisältyvien artikkelien määrä oli 24. Numerossa ilmestyi siis keskimäärin kolme artikkelia. Yhdessä lehdessä on keskimäärin 21,5 sivua. Lehden ulkoiset mitat ovat pysyneet samoina kuin vuonna 1994. Painatus on kansia lukuunottamatta edelleen mustavalkoinen. Artikkeleja on lehteä kohden vähemmän kuin vuonna 1994, mutta niin on sivujakin. Siispä muun kuin artikkelisisällön osuus kaikesta sisällöstä on pysynyt osapuilleen samana. Lehdessä on vieläkin vähemmän mainoksia kuin vuonna 1994, useimmiten yksi tai kaksi lehteä kohti. Kuvien määrä on pysynyt yhtä vähäisenä kuin aiemmin. Jokaisen numeron alussa on päätoimittaja Riitta Mäkisen kirjoittama pääkirjoitus.

5.2.3.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 1999 Signumissa julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 12.

Taulukko 12: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa 1999

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	7	21,2

Yksittäiset kirjastot	6	18,2
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	5	15,2
Tieto- ja informaariopalvelu	3	9,1
Kirjastonkäyttö	2	6,1
Muiden maiden kirjastot	2	6,1
Tekijänoikeus ja lisenssit	2	6,1
Kustannus- ja julkaisutoiminta	1	3
Kulttuuri ja taide	1	3
Kirjastohistoria	1	3
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	1	3
Sisällönkuvailu	1	3
Koulukirjastotyö	1	3
Yhteensä		100,0 (N=33)

Signumin vuosikerran 1999 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 13 aihealuetta, jotka esiintyivät vuosikerran 24 artikkelissa kerran tai useammin. Eri aiheet esiintyivät aineistossa yhteensä 33 kertaa. Vuonna 1999 Kirjastojen hallinto ja suunnittelu pysyi yleisimpänä luokkana, muttei enää niin ylivoimaisesti kuin vuonna 1994. Luokan esiintyvyys aineistossa oli 21,2% ja siihen sijoittuneet artikkelit käsitelivät esimerkiksi taidekirjastojen yhteistyötä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla, korkeakoulukirjastojen tuloksellisuuden mittaamista, kirjastojen arviointia ja kehittämistä Benchmarking-menetelmällä sekä kirjaston roolia uudessa kulttuuripoliittisessa toimintatilanteessa.

Toiseksi yleisin luokka vuonna 1999 oli Yksittäiset kirjastot, jonka esiintyvyys aineistossa oli 18,2%. Luokkaan sijoittuneet artikkelit kertoivat mm. Lapin yliopiston taidekirjastosta, ARALIS-kirjastokeskuksen suunnittelusta ja Kiasman kirjastosta. Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö -luokan esiintyvyys aineistossa oli 15,2% ja se oli siten kolmanneksi yleisin luokka. Siihen sijoittuneet artikkelit käsitelivät mm. Monrepos'n kartanon kirjaston kokoelmaa Helsingin yliopiston kirjastossa, elektronisten julkaisujen käytäntöjä USA:ssa ja tieteellisiä lehtiä.

Vasta neljänneksi yleisin luokka oli Tietopalvelu, joka viisi vuotta aiemmin oli toiseksi yleisin luokka. Sen esiintyvyys aineistossa oli 9,1% ja siihen sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi tutkimusta tiedonkäytöstä työtehtävien ratkaisemisessa, Kirjastot.fi-verkkopalvelua sekä Tietoarkistoa ja sen tarjoamaa tutkimusaineistoa.

Luokat, joiden esiintyvyys aineistossa oli 6,1% olivat Kirjastonkäyttö, Muiden maiden kirjastot sekä Tekijänoikeus ja lisenssit. Kustannus- ja julkaisutoiminta, Kulttuuri ja taide, Kirjastohistoria,

Kirjasto- ja informaatioalan koulutus, Sisällönkuvailu ja Koulukirjastotyö esiintyivät kukin 3% aineistosta.

5.2.3.2 ”ARALIS – yhdessä kohti ensi vuosituhatosen kirjastoa”

Taideteollisen korkeakoulun kirjaston johtaja Marita Turpeinen esittelee artikkelissaan (Signum 7/99, 128–129) ARALIS-kirjastohanketta. Taideteollinen korkeakoulu muutti Helsingin Arabiaan vuonna 1986 ja vuonna 1995 solmittiin aiesopimus Itämeren johtavan taideteollisuuskeskuksen perustamisesta Arabianrantaan. Turpeisen mukaan Arabianrantaan rakennetaan 10-15 vuoden aikana 8000 asuntoa ja alueelle kaavailaan 4000 uutta työpaikkaa. Laajakaistaista tietoverkkoa, Arabianetiä, rakennetaan parhaillaan juttua kirjoitettaessa palvelemaan yrityksiä, oppilaitoksia ja asukkaita.

ARALIS-hanke käynnistettiin yhteistyössä Taideteollisen korkeakoulun ja ADC:n kanssa ja ensimmäinen ARALIS-raportti valmistui vuonna 1998. Antti Soini kartoitti siinä kirjastopalvelujen nykytilannetta, tulevaisuuden tavoitteita ja visioita sekä palveluja ja valmiuksia yhteistyöhön. Tavoitteena oli perustaa kirjasto- ja tietokeskus, johon kuuluvat Taideteollinen korkeakoulu, Pop & Jazz –konservatorion kirjasto, Helsingin ammattikorkeakoulun taide ja viestintä sekä Toukolan sivukirjasto.

”Alueellisena visiona Soini esittää, että Arabianrannan kirjastopalvelut muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, jolla on oma identiteettinsä. Alueella on suuri määrä oppilaitoksia, yrityksiä ja kulttuuripalveluita tavallisen asutuksen ohessa. Kirjastolle on suuri haaste pystyä vastaamaan näiden käyttäjäryhmien tarpeisiin. Palvelun on oltava omalla alueella parasta!” (ARALIS – yhdessä kohti ensi vuosituhatosen kirjastoa, 128.)

Keväällä 1999 Taideteollinen korkeakoulu asetti työryhmän ARALIKSEN suunnittelua ja toteutusta varten. Artikkelin kirjoittanut Marita Turpeinen nimitettiin sen projektipäälliköksi. Työryhmän tehtävänä on tuottaa yksityiskohtainen hankesuunnitelma vuoden 1999 loppuun mennessä. Tällöin tiloja voidaan alkaa rakentaa. Arabianrannan suunnitelmassa kirjastolle oli varattu tilaa 1770 m² ja 880 m² suuruinen mediateekki. Artikkelin kirjoittamisen aikaan Taideteollisen korkeakoulun kirjastossa tilaa on 800 m², joten tilojen kasvu on merkittävä.

Lopuksi Turpeinen raportoi, että työryhmän työ on lähtenyt hyvin käyntiin kesäloman jälkeen ja projektin osapuolet ovat innostuneita ja odottavat paljon yhteistyöltä. Turpeisen mukaan tavoitteena on ”luoda uusi ensi vuosituhatosen kirjasto, johon suunnitellaan aivan oma logistiikka, uudet kalusteet ja modernit laitteet”.

Sijoitin tämän artikkelin tutkimuksessani luokkiin Kirjastojen hallinto ja suunnittelu sekä Yksittäiset kirjastot, jotka olivat vuosikerrassa 1999 myös kaksi yleisintä luokkaa. ARALIS-kirjastokeskuksen rakennushanke käynnistyi vuonna 1997 ja sen rakentaminen aloitettiin vuonna 2002. Kirjastokeskus valmistui kahdessa vaiheessa, niin että taidekirjastot muuttivat uusiin tiloihin kesällä 2003 ja Arabianrannan kirjasto saman vuoden joulukuussa. Avajaisia vietettiin tammikuussa 2004. Nykyään kirjastokeskukseen kuuluvat Aalto-yliopiston Arabian kampuskirjasto, Pop & Jazz Konservatorion kirjasto, Metropolia Ammattikorkeakoulun kulttuurialan kirjastopalvelut sekä Helsingin kaupunginkirjaston Arabianrannan kirjasto. (Aalto.fi)

5.2.4 Kirjastolehden vuosikerta 1999

Kirjastolehteä ilmestyi vuonna 1999 kymmenen numeroa, joista kaksi oli kaksoisnumeroita. Tutkimukseen sisältyvien artikkelien määrä on 54. Keskimäärin yhdessä lehdessä ilmestyi siis 5,4 artikkelia, mikä oli lähes saman verran kuin vuonna 1994. Yhdessä lehdessä on keskimäärin 30,9 sivua. Kirjastolehti on luopunut koko vuosikerran läpi kulkevasta sivunumeroinnista ja painatus on muuttunut värikkääksi koko lehdessä. Kuvien merkitys on kasvanut ja niitä on enemmän kuin aiemmin. Fyysisiltä mitoiltaan lehti on pysynyt samoissa kuin vuonna 1994. Lehdessä on edelleen paljon muuta sisältöä kun artikkeleja, esimerkiksi uutisia, tiedotteita ja kolumneja. Mainosten osuus vaikuttaa vähentyneen vuodesta 1994, mutta työpaikkojen tilanne on lehden viimeisten sivujen perusteella kohentunut hieman. Päätoimittaja Ari Haasion kirjoittama, yleensä sivun mittainen pääkirjoitus aloittaa jokaisen numeron.

5.2.4.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 1999 Kirjastolehdessä julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 13.

Taulukko 13: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa 1999

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Tieto- ja informaatiopalvelu	10	14,3
Kirjallisuus	9	12,9
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	6	8,6
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	5	7,1
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	5	7,1
Yksittäiset kirjastot	4	5,7
Lasten- ja nuortenkirjastotyö	4	5,7
Kulttuuri ja taide	3	4,3
Koulukirjastotyö	3	4,3

Työyhteisöt	3	4,3
Kustannus- ja julkaisutoiminta	2	2,9
Sisällönkuvailu	2	2,9
Musiikkikirjastotyö	2	2,9
Kirjastoarkkitehtuuri	2	2,9
Kirjastonkäyttö	1	1,4
Lainaus	1	1,4
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	1	1,4
Muiden maiden kirjastot	1	1,4
Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut	1	1,4
Laajennettu kirjastotoiminta	1	1,4
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	1	1,4
Luettelointi	1	1,4
Tekijänoikeus ja lisenssit	1	1,4
Teknologia	1	1,4
Yhteensä		99,9 (N=70)

Kirjastolehden vuosikerran 1999 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 24 aihealuetta, joten aiheita käsiteltiin laajemmin kuin vuonna 1994. Luokat esiintyivät vuosikerran 54 artikkelissa yhteensä 70 kertaa.

Vuonna 1999 eri luokkien suosio jakautui tasaisemmin kuin vuonna 1994. Yleisin oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 14,3%. Siihen sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin paljon kirjastojen verkkopalveluja ja tiedonhakua, sekä esimerkiksi iäkkäiden internetin ja tietokoneen käyttöä ja käyttäjäkoulutusta.

Toiseksi yleisin luokka oli Kirjallisuus, jonka esiintyvyys aineistossa oli 12,9%. Luokkaan sijoittuneet artikkelit kertoivat jälleen pitkälti kirjailijoista, kuten Panu Rajalasta ja kirjailijapari Mari Möröstä ja Hannu Raittilasta. Lisäksi yhdessä artikkelissa kysyttiin kirjastoammattilaisilta, mitä he lukevat.

Kolmanneksi yleisin luokka vuonna 1999 oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 8,6%. Luokkaan sijoittuneet artikkelit käsitelivät mm. itsearviointia ja sen kannattavuutta sekä kirjastopalvelujen tuotteistamista.

Neljänneksi yleisimmän luokan sijoituksen (7,1%) jakoivat Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö sekä Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka. Edelliseen sijoittuneissa artikkeleissa kerrottiin mm.

kirjastoaineiston hävikin olevan hallinnassa, syyt siihen että uutuuksia pitää jonottaa ja että ”paperilehdet sinnittelevät vielä sähköisten rinnalla” (KL 10/99, 15). Jälkimmäiseen luokkaan sijoittuneet artikkelit käsittelivät mm. tietoturvaa ja valvontaa kirjastoissa ja uuden sukupolven kirjastoammattilaisten työnkuvaa.

Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Yksittäiset kirjastot ja Lasten- ja nuortenkirjastotyö (5,7%), joihin sijoittuneet artikkelit kertoivat mm. Auran verkkokirjastosta, Lentävä lautanen -lastenkirjastosta sekä Valkeakosken kirjaston lasten videotoinnasta. Luokat Kulttuuri ja taide, Koulukirjastotyö ja Työyhteisöt esiintyivät kukin 4,3% aineistosta. Niihin sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi elokuva-aiheisia verkkosivuja, koulujen ja kirjastojen yhteistyötä ja luottamusta työyhteisössä.

Vuonna 1999 käsiteltiin aiheita myös luokista Kustannus- ja julkaisutoiminta, Sisällönkuvailu, Musiikkikirjastotyö ja Kirjastoarkkitehtuuri (2,9%) sekä Kirjastonkäyttö, Lainausta, Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, Muiden maiden kirjastot, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut, Laajennettu kirjastotoiminta, Kirjasto- ja informaatioalan koulutus, Luettelointi, Tekijänoikeus ja lisenssit sekä Teknologia (1,4%).

5.2.5 Signumin ja Kirjastolehden vuosikertojen 1994 ja 1999 artikkelien vertailu

Tässä luvussa tarkastelen Signumin ja Kirjastolehden artikkelien aiheita otosvuosina 1994 ja 1999. Sen jälkeen vertailen lehtien artikkelisisältöjä toisiinsa kyseisinä vuosina.

5.2.5.1 Signumin artikkelien aiheet vuosina 1994 ja 1999

Signumissa vuosina 1994 ja 1999 julkaistujen artikkeleiden aiheita tarkastellaan kootusti taulukossa 14.

Taulukko 14: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa vuosina 1994 ja 1999

Aihealueen luokka	Signum 1994 + 1999 Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	19	24,4
Tieto- ja informaatiopalvelu	12	15,4
Yksittäiset kirjastot	10	12,8
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	8	10,3
Muiden maiden kirjastot	7	9
Kirjastonkäyttö	3	3,9
Kirjastohistoria	3	3,9

Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	2	2,6
Koulukirjastotyö	2	2,6
Sisällönkuvailu	2	2,6
Lainaus	2	2,6
Tekijänoikeus ja lisenssit	2	2,6
Kulttuuri ja taide	1	1,3
Kustannus- ja julkaisutoiminta	1	1,3
Kirjastoarkkitehtuuri	1	1,3
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	1	1,3
Bibliometriikka	1	1,3
Tilastointi	1	1,3
Yhteensä		100,5 (N=78)

Signumin vuosien 1994 ja 1999 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 18 aihealuokkaa, jotka esiintyivät em. vuosikertojen 61 artikkelissa yhden kerran tai useammin. Eri aiheiden esiintymää oli yhteensä 78. Yleisin luokka oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 24,4%. Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Tieto- ja informaatiopalvelu (15,4%) sekä Yksittäiset kirjastot (12,8%).

Niiden luokkien määrä joihin artikkeleja sijoittui pysyi samana vuodesta 1994 vuoteen 1999 ja eri luokkia esiintyi lähes yhtä laajasti molemmissa vuosikerroissa. Vuonna 1999 artikkelit jakautuivat luokkiin tasaisemmin kuin vuonna 1994. Suosituimmat aiheet vaihtelivat lukuun ottamatta Kirjastojen hallintoa ja suunnittelua, joka oli molempina vuosina yleisin luokka. Merkillepantavaa vaihtelussa on esimerkiksi se, että Tietopalvelun ollessa vuonna 1994 toiseksi suosituin luokka, vuonna 1999 siihen sijoittuneiden artikkelien määrä oli pudonnut kolmannekseen vuoden 1994 määrästä. Tekijänoikeutta ja lisenssejä ei käsitelty vuonna 1994 Signumissa lainkaan, mutta vuonna 1999 luokan esiintyvyys aineistossa oli 8,3%. Luokkaan sijoittuneet artikkelit käsitelivät kumpikin nimenomaan lisenssejä.

5.2.5.2 Kirjastolehden artikkelien aiheet vuosina 1994 ja 1999

Kirjastolehdessä vuosina 1994 ja 1999 julkaistujen artikkeleiden aiheita tarkastellaan kootusti taulukossa 15.

Taulukko 15: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa vuosina 1994 ja 1999

Aihealueen luokka	Kirjastolehti 1994 + 1999 Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjallisuus	24	17
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	14	9,9
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	14	9,9
Tieto- ja informaatiopalvelu	11	7,8
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	10	7,1
Yksittäiset kirjastot	9	6,4
Politiikka ja yhteiskunta	7	5
Lasten- ja nuortenkirjastotyö	6	4,3
Kirjastonkäyttö	6	4,3
Kustannus- ja julkaisutoiminta	5	3,6
Kulttuuri ja taide	5	3,6
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	3	2,1
Koulukirjastotyö	3	2,1
Lainaus	3	2,1
Työyhteisöt	3	2,1
Muiden maiden kirjastot	2	1,4
Eriyisten väestöryhmien kirjastopalvelut	2	1,4
Musiikkikirjastotyö	2	1,4
Sisällönkuvailu	2	1,4
Kirjastoarkkitehtuuri	2	1,4
Laajennettu kirjastotoiminta	2	1,4
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	1	0,7
Luettelointi	1	0,7
Filosofia	1	0,7
Tekijänoikeus ja lisenssit	1	0,7
Kirjastohistoria	1	0,7
Teknologia	1	0,7
Yhteensä		99,9 (N=141)

Kirjastolehden vuosien 1994 ja 1999 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 27 aihealuetta, jotka esiintyivät em. vuosikertojen 115 artikkelissa yhden kerran tai useammin. Eri aiheiden esiintymä oli yhteensä 141. Vuosikymmenen yleisimmät luokat olivat siis Kirjallisuus (17%), Kirjastojen hallinto ja suunnittelu (9,9%) sekä Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö (9,9%).

Kirjastolehden vuosikertojen 1994 ja 1999 suosituimmat aiheet vaikuttavat heijastelevan hyvin sitä muutosta, jonka yleiset kirjastot ovat käyneet läpi internetin yleistyttyä. Vuonna 1994 lehden yleisimmät aiheet liittyivät kirjallisuuteen ja kokoelmiin, kun taas vuonna 1999 suosituimmaksi luokaksi oli noussut Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka piiriin sijoittuneet artikkelit käsittelivät enimmäkseen verkkopalveluja. Vuonna 1994 kyseisen luokan osuus kaikista oli vain 1,4% ja vuonna 1999 osuus oli 14,3%. Kirjallisuus oli vuonna 1999 edelleen toiseksi yleisin aihe, mutta Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö oli pudonnut kärkikolmikolon ulkopuolelle. Kolmanneksi yleisin luokka molempina vuosina oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu. Neljänneksi yleisin vuonna 1994 oli Poliitiikka ja yhteiskunta, mikä luultavasti oli suoraa seurausta käsillä olevasta lamasta, joka näkyi selvästi muidenkin luokkien artikkelien aiheissa. Vuonna 1999 Poliitiikka ja yhteiskunta -luokkaan ei enää sijoittunut yhtään artikkelia.

Merkittävä huomio on, että muiden maiden kirjastot, jotka 1980-luvulla olivat suosittu aihe, olivat 1990-luvulla edustettuina molemmissa vuosikerroissa vain yhden artikkelin verran. Tämä selittynee myös lama-ajalla, kahdellakin tavalla. Ensinnäkin vaikeina aikoina oli tarpeellisempaa keskittyä suomalaisiin kirjastoihin ja niiden puolesta puhumiseen. Toiseksi laman vuoksi myös kirjastojen ja Kirjastolehden budjetti todennäköisesti kutistui eikä opintomatkoja ja tutustumisretkiä ulkomaille kirjastoihin tehty enää niin paljon.

5.2.5.3 Erot ja yhteneväisyydet lehtien välillä

Signumissa julkaistiin vuosina 1994 ja 1999 yhteenlaskettuna 61 tähän tutkimukseen sisällytettyä artikkelia. Kirjastolehdessä määrä oli jälleen lähes kaksinkertainen, 115 artikkelia. Signumissa eri luokkia löytyi 18 ja Kirjastolehdessä 27.

Kuten 1980-luvulla, Signumin ja Kirjastolehden sisältöä yhdistää jälleen se, että Kirjastojen hallinto ja suunnittelu -luokka on molemmissa kolmen yleisimmän luokan joukossa. Signumissa se on otosvuosien yleisin luokka (24,4%) ja Kirjastolehdessä toiseksi yleisin (9,9%). Tieto- ja informaatiopalvelu oli molemmissa lehdissä melko yleinen aihe sen ollessa Signumissa toiseksi yleisin luokka (15,4%) ja Kirjastolehdessä neljänneksi yleisin (7,8%). Myös Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö -luokan osuus aineistosta on molemmissa lehdissä melko suuri: Signumissa luokka oli neljänneksi yleisin (10,3%) ja Kirjastolehdessä kolmanneksi yleisin (9,9%).

Tämän jälkeen yhtäläisyyksiä onkin vaikea löytää. Signum on esimerkiksi edelleen huomattavan kiinnostunut muiden maiden kirjastoista (9%), kun taas Kirjastolehdessä luokka on pudonnut yleisyystilaston hännille (1,4%). Kuten luvussa 5.2.5.2 totesin, lama-ajan taloudelliset rajoitteet

luultavasti karsivat yleisten kirjastojen henkilökunnan opintoretkeä ja muita matkoja ulkomaille, mikä vaikutti Kirjastolehden sisältöön. Kenties tieteelliset kirjastot eivät kärsineet lamasta samalla tavalla, sillä Muiden maiden kirjastot -luokan esiintyvyys oli 1990-luvun otosvuosina määrällisesti (7 artikkelia) lähes sama kuin 1980-luvun otosvuosina (8 artikkelia).

Merkillepantava ero lehtien sisältöjen välillä on sekin, että Signumissa ei vuosina 1994 ja 1999 julkaistu yhtään Politiikka ja yhteiskunta -luokkaan sijoittunutta artikkelia. Kirjastolehdessä luokan osuus aineistosta oli 5% ja siihen liittyvistä aiheista kirjoitettiin erityisen paljon vuonna 1994. Kokonaan uusi luokka 1990-luvulla oli Työyhteisöt, johon sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin tavalla tai toisella työhyvinvointia. Signumissa ei ilmestynyt tähänkään luokkaan sijoittuneita artikkeleja, kun taas Kirjastolehdessä luokan esiintyvyys aineistosta oli 2,1%.

5.3 2000-luku

2000-luvulla elektroniset aineistot alkoivat toden teolla yleistyä ja kirjastot alkoivat hankkia niitä kokoelmiinsa joutuen kysymään itseltään, tulisiko niiden panostaa elektronisiin vai painettuihin aineistoihin (KL 2/07, 23). Musiikin tarjonnan lisääntyessä verkossa alettiin myös pohtia musiikkikirjastojen tulevaisuutta (ks. esim. KL 2/06, 20-21; KL 6/06, 22-23). Kansalliskirjastossa kokoelmia digitoitiin innokkaasti kaikkien saataville (KL 1/09, 24-25). Web 2.0:n myötä alettiin pian puhua myös Kirjasto 2.0:sta ja 2000-luvun loppupuolella kirjastot alkoivat ottaa sosiaalisen median haltuunsa ja hyödyntää sitä tiedottamisessa (ks. esim. KL 2/07, 10-11; KL 1/08, 18-19; KL 2/08, 10-11).

Kirjastojen kirjanhankintamäärät olivat supistuneet 1990-luvun alun vuosista yli kolmanneksella. Hankinnan laskuun ovat syynä määrärahalleikkaukset ja muiden aineistoryhmien hankinnan suhteellinen kasvu. Huoli suomalaisten lukemisesta ja kirjallisuuden tilasta johti kuitenkin 2000-luvulla siihen, että Suomen kulttuurirahasto aloitti vuonna 2007 Kirjatalkoot-kampanjan. Rahasto ohjasi kunnallisten kirjastojen kirjahankintojen lisäämiseksi noin 3,5 miljoonaa euroa kolmen vuoden aikana, mikäli kunnat sitoutuivat pitämään kirjahankintansa vähintään lähtötasolla. (Mäkinen 2009, 452.) Ilkka Mäkisen (2009, 453) mukaan kirjatalkoot ovat kehityksen kannalta oikeastaan vastavirtaan soutamista, sillä kirjastot varmaankin miettivät kuumeisemmin digitalisoitumisen haasteisiin vastaamista kuin kirjahankintoja. Joka tapauksessa talkoot osoittavat, että kirjastoa pidetään tärkeänä ”kansallisen kulttuurin takuuintituutiona” (emt.).

Kirjastolehdessä julkaistiin paljon artikkeleja, jotka käsitelivät kulttuurin, kirjallisuuden ja musiikin hoitavaa ja parantavaa vaikutusta ihmiseen (esim. ”Kirjallisuus hoitaa meitä”, KL 1/01 ja ”Taide

lomauttaa arjesta”, KL 1/02). Noista vaikutuksista julkaistiin tutkimuksia ja luontevasti kulttuurin merkitys hyvinvoinnille jatkettiin ajatukseksi kulttuuripalvelujen, kuten kirjastojen tärkeydestä mielenterveydelle (ks. esim. KL 1/06, 7-8). Vuonna 2007 järjestettiin Seinäjoella seminaaripäivä ”Ilman kirjoja olisin tullut hulluksi – kirjaston merkitys ennaltaehkäisevässä mielenterveystyössä” ja Kirjastolehti (3/07, 30) raportoi tapahtumasta otsikolla ”Kirjasto on psyyken apteekki”.

Hyvää tekevien kirjojen ja muiden aineistojen keskellä kuitenkin kuohui, sillä kirjastoammattilaiset tunsivat itsensä aliarvostetuiksi, ylikuormitetuiksi, alipalkatuiksi ja uhatuiksi. Vuosikymmenen alkupuolella Kirjastolehdessä käsiteltiin usein kirjastojen ja etenkin kirjastotyön ja -ammattilaisten imagoa, jossa kaikesta päätellen olisi ollut korjaamisen varaa. Kirjastolehdessä 4/2002 uutisoitiin uhkaavasta työvoimapulasta, sillä 44% korkeakoulutetuista kirjastoammattilaisista oli jäämässä eläkkeelle seuraavien kymmenen vuoden aikana. Toisaalta automaation pelättiin vievän työpaikat ja kirjastoammattien tulevaisuus näyttäytyi nopean teknologisen kehityksen vuoksi arvaamattomana (ks. esim. KL 6/02, 24-25). Maisa Lovio kirjoitti pääkirjoituksessaan Kirjastolehdessä 4/2001 (4) kirjastoammattilaisten ihmettelevän alan matalaa arvostusta ja alhaisia palkkoja. Lovion mukaan ulkoinen imago vaikuttaa kantajansa eli ammattikunnan itsetuntoon ja käsitykseen itsestään ja organisaatiostaan, jolloin se ei voi olla vaikuttamatta asiakkaiden ja työntekijöiden väliseen vuorovaikutukseen (emt.). Vuonna 2007 Kirjastopäivillä todettiin, että kirjastojen henkilöstö on riittämätöntä osin heikosta palkkatasosta johtuen, mitä taas tukee ”tylsä tiedotus, joka vain puleeraa vanhaa omakuvaa” (KL 4/07, 16). Samaan aikaan Kirjastoseura vetosikin parempien palkkojen puolesta ja Kirjastolehden (4/07, 5) Virtauksia-palstalla kehoitettiin allekirjoittamaan vetoamus verkossa.

Kuntaliitokset vaikuttivat myös kirjastoihin, jotka 2000-luvulla kärsivät jälleen taantuman aikaan rahapulasta (ks. esim. KL 5/08, 30-31). Opetusministeriö suositteli kuntien yhteisten kirjastolaitosten perustamista esimerkiksi seutukirjastojen muodossa, etenkin mikäli kunnalta puuttuivat resurssit nykyaikaisten kirjastopalvelujen tuottamiseen (KL 2/03, 14). Rahapulasta kärsivät erityisesti pienet sivukirjastot ja laitoskirjastot. Kun laitoskirjastoja oli vuonna 1991 Suomessa 198 kappaletta, oli niitä vuonna 2000 enää 99 ja vuonna 2002 HUS:n sairaaloiden kirjastot olivat lakkautusuhan alla (KL 8/02, 22). Myös Kirjastolehden tulevaisuus oli 2000-luvun loppupuolella vaakalaudalla, sillä taloudelliset resurssit olivat kutistuneet minimaalisiksi (KL 5/09, 28).

Kirjastot pyrkivät 2000-luvulla saamaan yhteyden koulumaailmaan uusilla tavoilla informaatiolukutaidon teeman kautta. Kirjastostrategia 2010 -dokumentissa vuodelta 2003

esimerkiksi ehdotettiin pedagogisten informaattikkojen saamista kuntiin ja yhteistoiminta-alueille. Samalla siinä esitettiin koululaisten tietohuoltoon ja koulun ja kirjaston yhteistyöhön luotavaksi uusia toimintamalleja ja tälle toiminnalle määriteltiin kansallinen kehittämisvastuu. Tiedonhallintataidot integroidaan dokumentin mukaan kaikkien oppiaineiden opetussuunnitelmiin. (Mäkinen 2009, 451.)

Yleisten ja tieteellisten kirjastojen liittoutuminen nousi puheenaiheeksi 2000-luvun puolivälissä, kun elinikäinen oppiminen ja etäopiskelijat pakottivat korkeakoulukirjastot kääntymään yleisten kirjastojen puoleen asiakkaiden tiedontarpeen ja ohjauksen tarpeen täyttämiseksi (KL 5/05, 18-19). Suomen kirjastoseurojen yhdistymistä yhdeksi seuraksi harkittiin ja siitä neuvoteltiin, mutta lopulta yhteistä seuraa ei kuitenkaan syntynyt. Kaikissa seuroissa kuitenkin oltiin toiminnallisen yhteistyön lisäämisen kannalla. (KL 4/07, 29.)

5.3.1 Signumin vuosikerta 2004

Vuonna 2004 Signumista ilmestyi kahdeksan numeroa ja tutkimukseen sisällytettyjen artikkelien määrä oli 22. Yhdessä lehdessä oli siis keskimäärin 2,8 artikkelia. Signum on luopunut läpi vuosikerran kulkevasta numeroinnista ja numerointi alkaa siten jokaisessa lehdessä alusta. Yhdessä numerossa oli keskimäärin 27,8 sivua. Numeroissa oli siis enemmän sivuja ja hieman vähemmän artikkeleja kuin vuonna 1999, mikä tarkoittaa muun kuin artikkelisisällön lisääntyneen lehdessä. Erialaisten seminaari- ja tapahtumaraporttien määrä näyttääkin myös silmämääräisesti kasvaneen. Samoin on lehdessä kuvien määrä lisääntynyt huomattavasti. Painatus on kuitenkin enimmäkseen mustavalkoinen kansia ja joitain sinisiä tehosteotsikoita ja -taustoja lukuunottamatta. Fyysisiltä mitoiltaan lehti on edelleen saman kokoinen kuin vuodesta 1989 lähtien. Mainosten määrä on erittäin vähäinen ja rajoittuu käytännössä viimeisen sivun isoon mainokseen osassa lehdistä. Jokaisen numeron alussa on päätoimittaja Päivikki Karhulan sivun mittainen pääkirjoitus.

5.3.1.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 2004 Signumissa julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 16.

Taulukko 16: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa 2004

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Tieto- ja informaatiopalvelu	7	25
Luettelointi	5	17,9
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	4	14,3
Muiden maiden kirjastot	2	7,1

Tekijänoikeus ja lisenssit	2	7,1
Sisällönkuvailu	2	7,1
Kirjastonkäyttö	1	3,6
Kustannus- ja julkaisutoiminta	1	3,6
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	1	3,6
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	1	3,6
Teknologia	1	3,6
Työyhteisöt	1	3,6
Yhteensä		100,1 (N=28)

Signumin vuosikerran 2004 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 12 aiheluokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 22 artikkelissa kerran tai useammin. Eri aiheet esiintyivät aineistossa yhteensä 28 kertaa.

Yleisin luokka oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 25%. Luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi informaatioarkkitehtuuria, kansallista elektronista kirjastoa, tieteellisen kirjallisuuden arvioinnin opettamista ja resurssien kuvailua kirjastojen tulevaisuuden tietojärjestelmissä.

Toiseksi yleisin luokka oli Luettelointi, jonka osuus kaikista luokista oli 17,9%. Siihen sijoittuneet artikkelit käsitelivät mm. tietokarttoja avaimina kokoelmien sisältöihin, resurssien kuvailua tulevaisuuden tietojärjestelmissä ja kansainvälisen yhtenäisyyden, verkkoympäristön ja käyttäjien tarpeita luetteloinnin näkökulmasta.

Kolmanneksi yleisin luokka oli Kirjastoaineisto ja kokoelmien hoito, jonka esiintyvyys aineistossa oli 14,3%. Tähän luokkaan sijoittuneet artikkelit kertoivat esimerkiksi kokemuksista verkkooppimateriaalien hankinnasta Tampereen yliopiston kirjastossa ja aineistojen saatavuutta opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden näkökulmasta.

7,1 % esiintyvyys aineistossa oli luokilla Muiden maiden kirjastot, Tekijänoikeus ja lisenssit sekä Sisällönkuvailu. Muiden maiden kirjastot -luokkaan sijoittuivat matkakertomukset saksalaisiin ja amerikkalaisiin kirjastoihin. Tekijänoikeuteen ja lisensseihin liittyvät artikkelit käsitelivät FinnOA:n levittämää OpenAccess-tietoutta sekä BOAI:ta ja Berlin declarationia, jotka ovat vapaan tiedon julkaisemisen julistuksia.

Luokkien Kirjastonkäyttö, Kustannus- ja julkaisu- toiminta, Kirjasto- ja informaatioalan koulutus, Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, Teknologia ja Työyhteisöt esiintyvyyksineen aineistossa oli kullakin 3,6%.

5.3.2 Kirjastolehden vuosikerta 2004

Kirjastolehti ilmestyi vuonna 2004 kahdeksan kertaa ja tutkimukseen sisällytettyjen artikkelien määrä oli 56. Keskimäärin yhdessä numerossa ilmestyi siis seitsemän artikkelia. Yhdessä lehdessä oli keskimäärin 34,9 sivua. Painatus on edelleen värillinen, kuvia on paljon ja ulkoasu on pysynyt hyvin samanlaisena kuin vuonna 1999. Melkein joka lehdessä on muutama työpaikkailmoitus viimeisillä sivuilla. Mainosten määrä on pysynyt suunnilleen samana kuin vuonna 1999 ja joka numerossa on yleensä muutama koko sivun mainos. Uutiset ja muut palstat vievät silmämääräisesti vähemmän tilaa kuin aiemmin ja artikkelien määrän perusteella näyttää siltä, että artikkelisisällön osuus koko lehden sisällöstä on hieman kasvanut. Joka lehden aloittaa päätoimittaja Ritva Hokka-Ahdin pääkirjoitus, joka on vastoin aiempien vuosikertojen perinnettä nimikoitu Päätoimittajalta-palstaksi.

5.3.2.1 Artikkelien aiheet

Kirjastolehdessä vuonna 2004 julkaistujen artikkelien aiheiden jakauma esitetään taulukossa 17.

Taulukko 17: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa 2004

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	8	11,1
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	8	11,1
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	7	9,7
Yksittäiset kirjastot	7	9,7
Tieto- ja informaatiopalvelu	6	8,3
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	6	8,3
Lasten- ja nuortenkirjastotyö	4	5,6
Muiden maiden kirjastot	4	5,6
Kirjastonkäyttö	3	4,2
Laajennettu kirjastotoiminta	3	4,2
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	3	4,2
Työyhteisöt	2	2,8
Lainaus	2	2,8
Kirjastoautomaatio	2	2,8
Kirjallisuus	1	1,4
Kulttuuri ja taide	1	1,4

Koulukirjastotyö	1	1,4
Musiikkikirjastotyö	1	1,4
Kirjastoarkkitehtuuri	1	1,4
Eriyisten väestöryhmien kirjastopalvelut	1	1,4
Muu	1	1,4
Yhteensä		100,2 (N=72)

Kirjastolehden vuosikerran 2004 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 21 aihealuokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 56 artikkelissa kerran tai useammin. Eri aiheet esiintyivät aineistossa yhteensä 72 kertaa.

Vuonna 2004 Kirjastolehden artikkelien aiheet jakautuivat eri luokkiin melko tasaisesti. Kaksi yleisintä luokkaa, joiden esiintyvyys aineistossa oli 11,1%, olivat Kirjastojen hallinto ja suunnittelu sekä Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö. Ensin mainittuun sijoittuneet artikkelit käsittelivät esimerkiksi kirjastoja luovuuden lähteinä, kirjastojen tiedotusta, imagoa ja viestintää, vapaakappalelain uudistumista ja kirjastojen markkinointia. Jälkimmäiseen luokkaan sijoittuneet artikkelit kertoivat mm. kokoelmien arviointityöstä Vetelin kirjastossa, aikakauslehdistä ja verkkolehdistä kirjastoaineistona sekä aineistonvalinnasta eri näkökulmista käsin.

Kolmanneksi ja neljänneksi yleisimmät luokat olivat Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka sekä Yksittäiset kirjastot, joiden esiintyvyys aineistossa oli 9,7%. Edelliseen sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin mm. internetin käyttöä kirjastossa ja siihen liittyvää valvontaa, sekä kirjastoalan palkkatasoa kunnissa ja sitä, miten kirjastoammattiin saataisiin lisää hohtoa. Yksittäisistä kirjastoista käsiteltiin mm. Nokian kirjaston ja sen asiakkaiden haaveita ja suunnitelmia uuden kirjaston suhteen, sekä Orimattilan kirjaston elokuvien valintaa ja hankintaa.

Viidenneksi ja kuudenneksi yleisimmät luokat vuonna 2004 olivat Tieto- ja informaatiopalvelu sekä Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, joiden esiintyvyys aineistossa oli 8,3%. Tieto- ja informaatiopalveluluokkaan sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi internetin hakukoneita ja esiteltiin kirjastojen verkkopalveluja. Informaatiolukutaito ja mediakasvatus -luokan artikkelit käsittelivät mm. elokuvan lukutaitoa, kirjan multimediaalisuutta ja tietokonepelien vahingollisuutta sekä sitä, tulisiko niitä ottaa kirjaston valikoimiin.

Muut Kirjastolehdessä vuonna 2004 esiintyneet luokat olivat Lasten- ja nuortenkirjastotyö ja Muiden maiden kirjastot (5,6%), Kirjastonkäyttö, Laajennettu kirjastotoiminta ja Kirjasto- ja

informaatioalan koulutus (4,2%), Työyhteisöt, Lainausta ja Kirjastoautomaatio (2,8%) sekä Kirjallisuus, Kulttuuri ja taide, Koulukirjastotyö, Musiikkikirjastotyö, Kirjastoarkkitehtuuri, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut ja Muu (1,4%). Kaikkiaan aineistosta löytyi 21 eri luokkaa.

5.3.3 Signumin vuosikerta 2009

Vuonna 2009 Signum ilmestyi kuusi kertaa ja tutkimuksen piiriin kuuluvia artikkeleja lehdissä oli 18. Yhtä numeroa kohti ilmestyi siis kolme artikkelia. Lehdessä oli keskimäärin 30 sivua. Lehdessä oli siis hieman enemmän sekä sivuja että artikkeleja kuin vuonna 2004, joten artikkelisisällön osuus kaikesta sisällöstä on pysynyt suunnilleen samana. Kuvien määrä on myös pysynyt osapuilleen samana kuin vuosikerrassa 2004. Painatus on myös enimmäkseen mustavalkoinen kansia lukuun ottamatta, mutta vihreää (ja yhdessä numerossa ruskeaa) on käytetty tehosteväriä otsikoissa ja taustalla. Fyysisiltä mitoiltaan ja muutenkin ulkoasultaan lehti on pysynyt samanlaisena kuin vuonna 2004. Mainosten määrä on myös pysynyt erittäin vähäisenä. Jokaisen numeron alussa on jälleen päätoimittaja Päivikki Karhulan sivun mittainen pääkirjoitus.

5.3.3.1 Artikkelien aiheet

Signumissa vuonna 2009 julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 18.

Taulukko 18: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa 2009

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	7	28
Tieto- ja informaatiopalvelu	6	24
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	4	16
Muiden maiden kirjastot	2	8
Yksittäiset kirjastot	1	4
Koulukirjastotyö	1	4
Muu	1	4
Luettelointi	1	4
Teknologia	1	4
Maantiede	1	4
Yhteensä		100 (N=25)

Signumin vuosikerran 2009 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 10 aihealokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 18 artikkelissa kerran tai useammin. Eri aiheet esiintyivät aineistossa yhteensä 25 kertaa.

Yleisimmäksi luokaksi vuonna 2009 nousi Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, jonka esiintyvyys aineistossa oli huomattava, 28%. Luokkaan sijoittuneet artikkelit käsittelivät enimmäkseen informaatiolukutaidon opetusta ja lisäksi sen etiikkaa.

Toiseksi yleisin luokka oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 24%. Sen piiriin sijoittuneet artikkelit käsittelivät mm. digitointia ja verkkopalveluja sekä tieteellisten kirjastojen tulevaisuutta liittyen digitalisoitumiseen, elektronisiin julkaisuihin ja informaatiolukutaitoon. ”Tulevaisuudentutkija David Frayn mukaan e-kirjan lukulaitteet arkipäiväistyvät kuudessa vuodessa ja ne tulevat vuonna 2015 maksamaan noin 20 dollaria”, todettiin Signumissa 5/2009.

Kolmanneksi yleisin luokka oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 16%. Luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa kerrottiin esimerkiksi kirjastojen kehittämisestä asiakasta kuunnellen, kirjastojen edun valvonnasta eduskunnassa ja korkeakoulukirjastojen kehittämisestä digitaaliseksi palveluverkoksi.

Neljänneksi yleisin luokka oli Muiden maiden kirjastot (8%), jonka piirissä raportoitiin matkasta Etelä-Afrikkaan ja rotuerottelun vastustamisesta kirjastoalalla sekä kansainvälisestä työvaihdosta Italiassa. Loput artikkelit jakautuivat tasaisesti luokkiin Yksittäiset kirjastot, Koulukirjastotyö, Luettelointi, Teknologia, Maantiede ja Muu, joiden kunkin esiintyvyys aineistossa oli 4%.

5.3.3.2 ”Tiedonhankintataitojen opetuksen kehittäminen on jatkuva prosessi”

Johanna Tevaniemi, Sanna Valovirta ja Kalle Tiitinen kertovat artikkelissaan (Signum 2/09, 21-25) Tampereen yliopiston pääkirjastossa suoritetusta kokeilusta, jossa Tiedonhankinnan perusteet -kurssin opetusmetodia pyrittiin kehittämään vertailemalla perinteistä opettajakeskeistä metodia pilottiryhmissä toteutettuun opiskelijakeskeiseen ryhmätyöskentelyyn syksyllä 2008. Kyseessä on ensimmäisen vuoden opiskelijoille suunnattu kurssi, jonka tavoitteena on antaa perustiedot tiedonhankinnasta yliopistoympäristössä, eli kehittää opiskelijan taitoa opiskella.

Kurssi sisällytettiin vuonna 1997 Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelmaan valinnaisena kurssina ja sen sisältöä on sittemmin monesti muokattu. Vuonna 2005 tutkintorakenneuudistuksen myötä kurssi laajeni ja siitä tuli pakollinen yhteiskuntatieteellisen ja

informaatiotieteiden tiedekuntien sekä hallintotieteiden opiskelijoille. Kurssin laajuus ja sisältö suunniteltiin uudestaan informaatiolukutaidon määritelmän mukaisesti. Tiedonhankintataitojen opetus on perinteisesti ollut opettajakeskeistä. Kurssiin kuuluu massaluento ja harjoitusryhmät, joissa opiskelijat tekevät tiedonhakuja ja verkkotehtäviä.

Opiskelijakeskeistä opetusmetodia pilotoimalla haluttiin selvittää, onko sillä vaikutusta oppimistuloksiin. Pilottiryhmissä opiskelijat keskustelivat, etsivät vastauksia tehtäviin ja selvittivät esimerkiksi tietokantojen eroavaisuuksia. Ryhmätyöskentelyn katsotaan olevan aktiivista oppimista. Kolmen tiedekunnan opiskelijoita pyydettiin kurssien jälkeen täyttämään palautelomake. Artikkelissa käsitellään vastauksia kahteen kysymykseen: 1) Miten kurssilla käytetyt työskentelymenetelmät edistivät oppimistasi? 2) Miten arvioisit omia tiedonhankintataitojasi ennen kurssia ja kurssin käytyäsi? Vastaajia oli yhteensä 382.

Työskentelymenetelmien arviointikysymyksessä vastausvaihtoehdot olivat erinomaisesti, hyvin, kohtalaisesti, tyydyttävästi ja heikosti. Melkein 80% vakior ryhmän opiskelijoista ja 86% ryhmätyöryhmän opiskelijoista piti kurssin työskentelymenetelmien edistävyttä omassa oppimisessaan vähintään hyvänä. Kummankaan ryhmän opiskelijoista yksikään ei arvioinut kurssia heikoksi. Tulokseen vaikuttanee se, että ilmoittautuessaan opiskelijat tiesivät kummalle kurssille olivat menossa, jolloin ryhmätyöryhmään valikoitui opiskelijoita, jotka kokivat työskentelyn ryhmässä omakseen. Tuloksista voidaan kuitenkin päätellä, että molemmat opetusmenetelmät ovat opiskelijoiden mielestä toimivia.

Tiedonhankintataitojen kehitystä arvioivassa kysymyksessä vaihtoehdot olivat viisiportaisena asteikkona erittäin hyvistä erittäin huonoihin taitoihin. Vakior ryhmän opiskelijoista noin 80% ja ryhmätyöryhmän opiskelijoista jopa 97% koki taitojensa kehittyneen kurssin aikana. Yhden pykälän kehitys oli yleisintä. Vakior ryhmään verrattuna ryhmätyöryhmäläiset arvioivat selvästi useammin taitonsa kasvaneen kahden pykälän verran.

Tässä tutkimuksessa kyseinen artikkeli sijoittui luokkaan Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, joka oli vuonna 2009 Signumin artikkeliaineiston yleisin luokka. Artikkelin on hyvä ajankuva, koska tiedonhankintataitojen opetus on tullut koko ajan keskeisemmäksi osaksi korkeakoulukirjastojen toimintaa. Lisäksi yliopisto-opetuksessa suositaan yhä enemmän pienryhmissä oppimista.

5.3.4 Kirjastolehden vuosikerta 2009

Vuonna 2009 Kirjastolehti ilmestyi kuusi kertaa ja tutkimukseen sisältyneiden artikkelien määrä oli 44. Yhdessä lehdessä ilmestyi siten keskimäärin 7,3 artikkelia – hieman enemmän kuin vuonna 2004. Lehdissä oli keskimäärin 35,7 sivua. Painatus on yhä värillinen ja kuvien merkitys on lehdessä suuri. Ulkoasu on pysynyt hyvin samanlaisena kuin vuonna 2004, samoin lehden fyysiset mitat. Mainoksia on useimmiten hyvin vähän. Uutiset ja muut palstat vaikuttavat vievän saman verran tilaa kuin vuonna 2004 ja kaikkiaan lehdessä näkyy hyvin vähän muutoksia edelliseen tutkittavaan vuosikertaan verrattuna. Jokaisen lehden aloittaa päätoimittaja Ritva Hokka-Ahdin sivun mittainen pääkirjoitus, joka ensimmäistä kertaa on nimetty lehdessä pääkirjoitukseksi.

5.3.4.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 2009 Kirjastolehdessä julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 19.

Taulukko 19: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa 2009

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	7	12,7
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	7	12,7
Yksittäiset kirjastot	5	9,1
Tieto- ja informaatiopalvelu	5	9,1
Laajennettu kirjastotoiminta	4	7,3
Työyhteisöt	4	7,3
Teknologia	3	5,5
Kulttuuri ja taide	3	5,5
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	2	3,6
Muiden maiden kirjastot	2	3,6
Muu	2	3,6
Kirjallisuus	2	3,6
Eriyisten väestöryhmien kirjastopalvelut	2	3,6
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	1	1,8
Tekijänoikeus ja lisenssit	1	1,8
Luettelointi	1	1,8
Kirjastonkäyttö	1	1,8
Kirjastoautomaatio	1	1,8
Musiikkikirjastotyö	1	1,8
Politiikka ja yhteiskunta	1	1,8
Yhteensä		99,8 (N=55)

Kirjastolehden vuosikerran 2009 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 20 aihealokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 44 artikkelissa kerran tai useammin. Luokat esiintyivät aineistossa yhteensä 55 kertaa.

Kuten vuonna 2004, myös vuonna 2009 artikkelit jakautuivat eri luokkiin melko tasaisesti. Kaksi yleisintä luokkaa olivat Kirjastojen hallinto ja suunnittelu sekä Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, joiden esiintyvyys aineistossa oli 12,7%. Kirjastojen hallinto ja suunnittelu -luokkaan sijoittuneet artikkelit käsittelivät mm. johtamista ja verkostoitumista, sosiaalista kirjastoa sekä lamaan ja talouteen liittyviä asioita. Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka -luokan artikkelit käsittelivät mm. kirjastoammattien kipupisteitä ja ammatti-identiteettiä, kirjastoautoja ja tulevaisuuden työnkuvaa.

Toiseksi ja kolmanneksi yleisimmät luokat olivat Yksittäiset kirjastot ja Tieto- ja informaatiopalvelu, joiden esiintyvyys aineistossa oli 9,1%. Yksittäisistä kirjastoista artikkeleissa käsiteltiin mm. Espoon Entressen kirjastoa ja tulevaisuuden tekniikkaa hankkinutta Luvian kirjastoa. Tieto- ja informaatiopalvelu -luokan artikkeleissa kerrottiin mm. kirjastojen verkkopalveluista ja digitoinnista sekä internet-tiedonhausta.

Viidenneksi ja kuudenneksi yleisimmät luokat, joiden esiintyvyys aineistossa oli 7,3%, olivat Laajennettu kirjastotoiminta ja Työyhteisöt. Edelliseen sijoittuneet artikkelit käsittelivät esimerkiksi kirjaston käsityökerhoa, vihreää kirjastoa ja monipalvelu(kirjasto)autoja. Jälkimmäiseen sijoittuneet artikkelit käsittelivät mm. työpaikkakiusaamista, työyhteisöjen kehittämistä ja pelkoa olla yksin töissä iltavuorossa.

Vuonna 2009 Kirjastolehden artikkeliaineistosta löytyivät myös seuraavat luokat: Teknologia sekä Kulttuuri ja taide (5,5%), Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, Muiden maiden kirjastot, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut, Kirjallisuus ja Muu (3,6%), Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, Tekijänoikeus ja lisenssit, Luettelointi, Kirjastonkäyttö, Kirjastoautomaatio, Musiikkikirjastotyö sekä Poliitiikka ja yhteiskunta (1,8%).

5.3.4.2 ”Lama-ajan kirjasto”

Lama on jälleen ajankohtainen asia vuonna 2009. Päivi Litmanen-Peitsala käsittelee artikkelissaan (KL 5/09, 10–11) muutaman eri kunnan lähestymistapaa kirjastopalveluihin lama-aikana. Orivedellä kirjasto kuuluu Hyvinvointi- ja terveystalouden lautakunnan alaisuuteen ja sen vuoksi siihen kenties satsataan taloudellisen epävakauden aikanakin. Oriveden kaupunginjohtaja Juha Kuusisto kertoo, että asukkaiden elämää pyritään tarkastelemaan kokonaisuutena ja järjestämään kunnan palveluprosessit sen mukaan, tarpeen tullen sektorirajoja ylittäen. Orivedellä sosiaali- ja

terveyspalvelut, liikunta, kulttuuri, kansalaisopisto ja kirjasto ovat kaikki osa samaa päätöksentekoketjua. Litmanen-Peitsala spekuloi, että kenties Orivesi tulee olemaan ensimmäinen kunta, jossa lääkäri määrää vastaanotollaan kirjallisuutta ja kudontakursseja. Hän viittaa lääketieteen dosentti Markku T. Hyypän tutkimuksiin, joiden mukaan kulttuuriharrastusten määrällä on selvä yhteys terveyteen.

Orivedellä pelkästään yhden viran lisääminen kirjastoon mahdollisti toiminnan monipuolistamisen. Aukioloaikoja laajennettiin, koska äidit tahtoivat kirjastoon ennen lasten päiväunia ja työssäkävijät tarvitsivat iltatunteja. Kirjastotoimenjohtaja Liisa Asialan mukaan kirjaston näkeminen osana ihmisten elämänlaadun ja terveyden lisäämistä helpottaa resursseista keskustelua. Kirjaston ja terveystoimen välinen yhteinen pohdintaryhmä on jo olemassa ja ensimmäiseksi vanhat hallintorajat ylitetään kotikirjastotoiminnalla kotihoidon henkilöstön avustuksella.

Turussa kirjasto ja kotihoito toimivat jo yhteistyössä. Kirjastotoimenjohtaja Inkeri Näätsaaren mukaan kirjastotoimea ajateltiin uudelleen jo ennen lamaa. Lähikirjastojen toiminnan monipuolistamiseksi alettiin tehdä yhteistyötä nuorisotoimen kanssa ja kirjastoja ja nuorisotaloja yhdistettiin kaikenikäisten kohtaupaikoiksi. Lähikirjastoja jouduttiin kuitenkin rahan puutteessa karsimaan ja uudet hyvät ideat on nähty välillä vain toiminnan supistamisena. Näätsaaren mukaan siitä ei ole kyse, vaan siitä, että kirjastot viedään paikkoihin, joissa on valmiiksi toimintaa ja asiakkaita. Uusien ideoiden toteutus on Turussa jo käynnistetty.

Espoon Entresse-kirjastossa järjestettiin messutapahtuma, jossa sosiaalitoimen yksiköt pääsivät esittelemään toimintaansa kirjaston asiakkaille. Paikalle saapui 44 oman toimensa esittelijää. Tapahtuma oli ensiaskel siihen suuntaan, että palveluja tarjottaisiin siellä, missä asukkaat muutenkin liikkuvat. Tapahtuman järjestäjät kokivat tapahtumassa toteutuneen matalan kynnyksen neuvonnan positiivisena asiana.

Lopuksi Litmanen-Peitsala toteaa, että lama saattaa kiihdyttää kirjaston toiminta-alueen muutosta. Suomen kirjastolaitos on hänen mukaansa yhtä itsestäänselvä tietohuollon kanava kuin vesijohtoverkosto. ”Kirjasto on kunnan asiakasrajapinta, joka on miltei pelkästään ladattu myönteisillä mielikuvilla.” (Lama-ajan kirjasto, 11). Kun palvelut suunnitellaan asukkaiden koko elämänkaarta ajatellen, palvelut hakeutuvat sinne missä asiakkaat ovat, ei päinvastoin.

Artikkeli sijoittui tässä tutkimuksessa luokkaan Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, joka oli vuonna 2009 toinen kahdesta yleisimmästä luokasta Kirjastolehdestä. Ajankuvana artikkeli on hyvä, koska

se käsittelee jälleen ajankohtaista lamaa ja liittyy 2000-luvun selvään trendiin nähdä kirjastot ja kulttuuri osana hyvinvointia.

5.3.5 Signumin ja Kirjastolehden vuosikertojen 2004 ja 2009 artikkelien vertailu

Seuraavaksi esitän yhteenvedon ensin Signumin ja sitten Kirjastolehden artikkelien aiheista vuosina 2004 ja 2009. Sen jälkeen vertailen lehtien sisältöjä toisiinsa.

5.3.5.1 Signumin artikkelien aiheet vuosina 2004 ja 2009

Signumissa vuosina 2004 ja 2009 julkaistujen artikkeleiden aiheita tarkastellaan kootusti taulukossa 20.

Taulukko 20: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa vuosina 2004 ja 2009

Aihealueen luokka	Signum 2004 + 2009 Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Tieto- ja informaatiopalvelu	13	24,5
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	7	13,2
Luettelointi	6	11,3
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	4	7,6
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	4	7,6
Muiden maiden kirjastot	4	7,6
Sisällönkuvailu	2	3,8
Tekijänoikeus ja lisenssit	2	3,8
Teknologia	2	3,8
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	1	1,9
Koulukirjastotyö	1	1,9
Yksittäiset kirjastot	1	1,9
Kirjastonkäyttö	1	1,9
Kustannus- ja julkaisutoiminta	1	1,9
Työyhteisöt	1	1,9
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	1	1,9
Muu	1	1,9
Maantiede	1	1,9
Yhteensä		100,3 (N=53)

Signumin vuosien 2004 ja 2009 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 18 aihealuetta, jotka esiintyivät em. vuosikertojen 40 artikkelissa yhden kerran tai useammin. Eri aiheiden esiintymä oli yhteensä 53. Yleisin luokka oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli

24,5%. Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Informaatiolukutaito ja mediakasvatus (13,2%) sekä Luettelointi (11,3%).

Vuonna 2004 Signumin 22 artikkelia sijoittuivat kaikkiaan 28 kertaa luokkiin ja vuonna 2009 lehden 18 artikkelia sijoittuivat luokkiin 25 kertaa. Vuonna 2004 eri luokkia oli 12 ja vuonna 2009 kymmenen. Artikkelien jakautuvuus eri luokkiin oli molempina vuosina suunnilleen samanlaista, mutta luokkien yleisyysjärjestys oli erilainen. Molempina vuosina kolmen yleisimmän luokan joukossa oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys vuoden 2004 aineistossa oli 25% ja vuoden 2009 aineistossa 24%. Vuonna 2009 kaikkien yleisimmäksi luokaksi kuitenkin kiilasi Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, joka ei aiemmin ollut esiintynyt tähän tutkimukseen sisältyvien Signumin vuosikertojen artikkeleissa lainkaan. Nyt sen esiintyvyys aineistossa oli 28%.

Luettelointi, joka vuonna 2004 oli toiseksi yleisin luokka (17,9%), oli vuonna 2009 pudonnut kolmen harvinaisimman luokan joukkoon, joiden esiintyvyys aineistossa oli 4%. Lisäksi Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö -luokka, joka vuonna 2004 oli kolmanneksi yleisin, oli vuonna 2009 kadonnut kokonaan, eli Signumissa ei tuolloin julkaistu yhtään luokkaan sijoittunutta artikkelia. Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, joka puolestaan oli kolmanneksi yleisin luokka vuonna 2009 (16%), ei esiintynyt aineistossa lainkaan vuonna 2004. Tämä on merkittävä huomio, sillä kyseinen luokka oli kolmen yleisimmän joukossa kaikissa aiemmissa Signumin ja Kirjastolehden vuosikerroissa lukuun ottamatta Signumin vuosikertaa 1984.

Muiden maiden kirjastoja käsiteltiin suunnilleen saman verran vuosina 2004 ja 2009, samoin teknologiaa. Loput löydetty luokat eroavat toisistaan näinä vuosina. Vuonna 2004 artikkeleja sijoittui luokkiin Tekijänoikeus ja lisenssit, Sisällönkuvailu, Kirjastonkäyttö, Kustannus- ja julkaisutoiminta, Kirjasto- ja informaatioalan koulutus, Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka sekä Työyhteisöt. Vuonna 2009 taas loput löydetty luokat olivat Yksittäiset kirjastot, Koulukirjastotyö, Maantiede ja Muu.

5.3.5.2 Kirjastolehden artikkelien aiheet vuosina 2004 ja 2009

Kirjastolehdessä vuosina 2004 ja 2009 julkaistujen artikkeleiden aiheita tarkastellaan kootusti taulukossa 21.

Taulukko 21: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa vuosina 2004 ja 2009

Aihealueen luokka	Kirjastolehti 2004 + 2009 Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	15	11,8

Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	14	11
Yksittäiset kirjastot	12	9,5
Tieto- ja informaatiopalvelu	11	8,7
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	9	7,1
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	8	6,3
Laajennettu kirjastotoiminta	7	5,5
Työyhteisöt	6	4,7
Muiden maiden kirjastot	6	4,7
Lasten- ja nuortenkirjastotyö	4	3,2
Kirjastonkäyttö	4	3,2
Kulttuuri ja taide	4	3,2
Kirjallisuus	3	2,4
Eriyisten väestöryhmien kirjastopalvelut	3	2,4
Kirjastoautomaatio	3	2,4
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	3	2,4
Muu	3	2,4
Teknologia	3	2,4
Lainaus	2	1,6
Musiikkikirjastotyö	2	1,6
Koulukirjastotyö	1	0,8
Kirjastoarkkitehtuuri	1	0,8
Luettelointi	1	0,8
Tekijänoikeus ja lisenssit	1	0,8
Politiikka ja yhteiskunta	1	0,8
Yhteensä		100,5 (N=127)

Kirjastolehden vuosien 2004 ja 2009 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 25 aihealuokkaa, jotka esiintyivät em. vuosikertojen sadassa artikkelissa yhden kerran tai useammin. Eri aiheiden esiintymiä oli yhteensä 127. Yleisin luokka oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 11,8%. Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka (11%) sekä Yksittäiset kirjastot (9,5%).

Kirjastojen hallinto ja suunnittelu oli Kirjastolehdessä yleisin luokka sekä vuonna 2004 että vuonna 2009. Yleisimmät luokat olivat muutenkin molemmissa vuosikerroissa samansuuntaisia, joskaan eivät täysin samoja. Molempina vuosina neljän yleisimmän luokan joukossa olivat myös Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka sekä Yksittäiset kirjastot. Tieto- ja informaatiopalvelu oli vuonna 2004 viidenneksi yleisin ja vuonna 2009 neljänneksi yleisin luokka.

Yhden luokan osalta vuosikertojen aineistot eroavat toisistaan merkittävästi. Vuonna 2004 yleisimmän luokan sijoituksen jakoi Kirjastojen hallinnon ja suunnittelun kanssa Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö (11,1%). Vuonna 2009 luokan esiintyvyys aineistossa oli enää 1,8%. Informaatiolukutaito ja mediakasvatus -luokan esiintyvyys aineistossa laski myös vuodesta 2004 (8,3%) vuoteen 2009 (3,6%). Työyhteisöt-luokan osuus kaikista löydetystä luokista nousi vuosikertojen välillä 2,8 prosentista 7,3 prosenttiin. Lainaus-luokka, jonka esiintyvyys aineistossa oli vuonna 2004 2,8% ei ollut lainkaan edustettuna aineistossa vuonna 2009. Kirjasto- ja informaatioalan koulutus, jonka esiintyvyys vuonna 2004 oli 4,2% oli myös kokonaan kadonnut vuonna 2009. Teknologia-luokan, johon ei vuonna 2004 sijoittunut yhtään artikkelia, esiintyvyys vuoden 2009 aineistossa oli 5,5%. Kulttuurin ja taiteen sekä Kirjallisuuden osuus aineistosta nousivat myös hieman vuonna 2009.

5.3.5.3 Erot ja yhteneväisyydet lehtien välillä

Signumissa julkaistiin vuosina 2004 ja 2009 yhteensä 40 tähän tutkimukseen sisältyvää artikkelia. Kirjastolehdestä artikkeleja ilmestyi reilusti yli kaksinkertainen määrä, 100 kappaletta. Signumin artikkelit sijoituivat 18 eri luokkaan ja Kirjastolehden 25 luokkaan.

Signumin ja Kirjastolehden sisällöt eroavat toisistaan 2000-luvulla enemmän kuin aiemmin. Kolmen yleisimmän luokan joukossa lehdillä ei nimittäin ole yhtään yhteistä luokkaa. Signumin yleisin luokka oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 24,5%. Kirjastolehdestä se oli neljänneksi yleisin luokka, jonka esiintyvyys aineistossa oli vain 8,7%. Informaatiolukutaito ja mediakasvatus oli Signumin toiseksi yleisin luokka (13,2%) ja Kirjastolehdestä kuudenneksi yleisin (6,3%). Kolmanneksi yleisin luokka Signumissa oli Luettelointi, jonka esiintyvyys oli 11,3%. Kirjastolehdestä sen esiintyvyys oli vain 0,8% eli luokkaan sijoittui vuosina 2004 ja 2009 vain yksi artikkeli.

Kirjastolehden yleisin luokka oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 11,8%. Signumissa luokka oli neljänneksi yleisin ja sen esiintyvyys oli 7,6%. Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka oli Kirjastolehden toiseksi yleisin luokka, jonka esiintyvyys oli 11%, kun taas Signumissa sen esiintyvyys aineistossa oli vain 1,9%. Kolmanneksi yleisin luokka Kirjastolehdestä oli Yksittäiset kirjastot (9,5%). Signumissa sen esiintyvyys oli vain 1,9%, mikä tarkoittaa sitä, että luokkaan sijoittui 2000-luvun otosvuosina vain yksi artikkeli.

Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö -luokan esiintyvyys aineistossa on suunnilleen yhtä suuri Signumissa (7,6%) ja Kirjastolehdestä (7,1%). Muilta osin luokkien esiintyvyydet pikemminkin

eroavat toisistaan kuin ovat samansuuntaisia. Kirjastolehdessä esiintyviä luokkia, joita ei Signumista löytynyt, olivat Laajennettu kirjastotoiminta, Lasten- ja nuortenkirjastotyö, Kulttuuri ja taide, Kirjallisuus, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut, Kirjastoautomaatio, Lainaus, Musiikkikirjastotyö, Kirjastoarkkitehtuuri sekä Poliitiikka ja yhteiskunta. Suurin osa näistä toki liittyikin luontevasti yleisten eikä niinkään tieteellisten kirjastojen toimintaan. Signumin luokista Sisällönkuvailu, Kustannus- ja julkaisu-toiminta ja Maantiede jäivät esiintymättä Kirjastolehden 2000-luvun otosvuosikerroissa.

Kirjastolehden artikkelit jakautuvat eri luokkiin huomattavasti tasaisemmin kuin Signumin, jossa Tieto- ja informaatiopalvelu -luokkaan sijoittuneiden artikkelien määrä on lähes kaksinkertainen verrattuna toiseksi yleisimpään luokkaan. Kirjastolehdessä kaikkien luokkien prosenttilukemat ovat verrattain alhaiset.

5.4 2010-luvun alku

2010-luvun alkupuoliskon tapahtumista kirjastoalalla ei ole vielä julkaistu mitään kokoavaa tekstiä. Kirjastolehtiä selaamalla voi kuitenkin nopeasti tunnistaa joitain teemoja ja trendejä, jotka ovat viime vuosina olleet pinnalla.

Vuonna 2012 aloitti toimintansa Suomen ensimmäinen itsepalvelukirjasto, Jukolan kirjasto Hämeenlinnassa (KL 1/12, KirjastoPro 2). Kirjastolehden vuonna 2014 tekemän kartoituksen mukaan tuolloin 51 kirjastossa joko oli tai oli suunnitteilla itsepalvelutoimintaa (KL 5/14, 23). Itsepalvelukirjastolla tarkoitetaan yleensä Suomessa sitä, että henkilökunta on paikalla osan päivästä ja itsepalvelutoiminnan avulla kirjaston aukioloaikoja pystytään laajentamaan taloustehokkaasti.

Kirjastot ovat lähtökohtaisesti kestävä kehityksen mukaisia laitoksia ja 2010-luvulla tätä aspektia on herätty jossain määrin painottamaan. Vuonna 2010 Kirjastolehti (2/10, 26-27) kertoi KIEKU-projektista, kirjaston ekokuntoprojektista, jossa selvitettiin kirjaston ympäristövaikutuksia ja testattiin hiilijalanjäljen mittaamista julkisella sektorilla. Vuonna 2011 lehdessä puolestaan raportoitiin, että vihreä kirjastoliike on herännyt Suomessa näyttävästi (KL 5/2011, 44-45). Ekologisuus voi ilmetä kirjastoissa varsin eri tavoin. Helsingin kaupunginkirjasto sitoutui pienentämään energiankulutustaan 2% vuosina 2011 ja 2012. Kirjojen vaihtohylly, ekologisen tiedon levittäminen, reilun kaupan kestokassien myyminen ja valojen syttyminen ja sammuminen liiketunnistimien avulla ovat pieniä askelia, joita suomalaisissa kirjastoissa on otettu. Opetus- ja

kulttuuriministeriö myös rahoitti kaksivuotista Kestävä kehitys kirjastossa -projektia, jonka tavoitteena oli parantaa yleisten kirjastojen ekologista kestävyyttä. (Emt.)

Vuonna 2011 rantautui Suomeen yleisten kirjastojen kautta myös lukukoiratoiminta. Sillä tarkoitetaan toimintaa, jossa lapsi lukee ääneen toimintaan koulutetulle koiralle (Lane & Zavada 2013, 87). Yleensä lukukoiratoiminnasta katsotaan voivan olla apua niille, joilla on lukemisen kanssa ongelmia. Kirjastot ovat alkaneet järjestää lukutuokioita koulutettujen koirien kanssa ja ne ovat saavuttaneet suosiota ja runsasta medianäkyvyyttä. Vuonna 2014 kirjoittaessani kandidaatintutkielmaani (Heinonen 2014) lukukoiratoiminnasta, Suomessa arvioitiin olevan noin 50–100 lukukoira (Pitkänen 2014, 17). Syksyllä 2014 aloitti Sastamalan kirjastossa myös Suomen ensimmäinen lukumarsu (Alueviesti 1.10.2014). Mediakeskustelussa nousivat toiminnan yleistymisen alkuaikoina esiin niin myönteisen innostuneet kommentit kuin myös skeptiset ja varautuneet, sekä esimerkiksi tärkeä allergianäkökulma.

E-kirjoista ja e-aineistoista kirjastoissa keskusteltiin ja kirjoitettiin edelleen paljon 2010-luvun alkupuolella. Kirjastolehdestä 5/2010 (23–25) todettiin, että e-kirjat ovat yhä kirjastoille ongelmallinen formaatti, koska kirjastojen ja kustantamojen välinen neuvottelu hinnoista ja siitä, tuleeko e-kirjaa kohdella kuin fyysistä kirjaa, on yhä kesken. Suomessa on kokeiltu e-kirjojen lainauksessa mallia, jossa kirjaa kohdellaan kuin fyysistä lainaa. Kirjan saa silloin käyttöönsä tietyksi ajaksi, jonka jälkeen se ”palautuu” itsestään ja poistuu asiakkaan koneelta. Kirja voi tällöin olla lainassa vain yhdellä asiakkaalla kerrallaan. (Emt.) Tämä vaikuttaisi sotivan e-kirjan ideaa ja sen hyviä puolia vastaan. Vuonna 2012 Kirjastolehdestä (5/12, 22–25) kirjoitettiin, että ratkaisua ongelmiin haettiin edelleen. Artikkelissa todettiin, että e-kirjoja on edelleen vain rajoitetusti lainattavissa kirjastojen välityksellä (emt.). E-aineistojen tulevaisuus lienee yksi merkittävimmistä kysymyksistä, joka kirjastojen tulee jossain vaiheessa lopullisesti ratkaista.

Kirjastoissa otettiin myös jälleen uutta teknologiaa ennakkoluulottomasti käyttöön. Tapiolan kirjasto alkoi kesäkuussa 2013 tarjota asiakkailleen mahdollisuuden tulostaa 3D-printterillä (KL 3/13, 17). Vanhojen aineistomuotojen konvertointia uusiksi, toisin sanoen digitointia, alettiin myös tarjota useissa kirjastoissa. Kirjastolehdestä 4/2010 (25) kerrottiin Hämeenlinnan kaupunginkirjaston editointitilasta, jossa asiakkaat voivat digitoida ja editoida videoita, dioja, kuvia, kasetteja ja lp-levyjä. Tampereen vastaavasta digitointipalvelusta kerrottiin numerossa 2/2012 (20–21).

Uudesta teknologiasta ja mm. digitointipalveluista, sekä kirjastojen lisääntyneestä roolista mediakasvattajana tulivat 2010-luvun alkupuoliskolla vastaamaan mediaohjaajat. Lahden

kirjastoihin heitä palkattiin vuoden sisällä kolme (KL 3/2013, KirjastoPro 7-8). Mediaohjaajien työkuvaan kuuluu esimerkiksi digitointi- ja editointiopastus, kaikille avointa ohjattua atk-opastusta, johon asiakkaat voivat tuoda omia laitteitaan, ”tutustu tablettiin” -kurseja kirjaston omien tablettien käytön opettamiseksi sekä e-aineistojen käyttöön johdattelevat kurssit (emt.). Musiikkikirjastoista, joiden kuolemaa povailtiin jo edellisellä vuosikymmenellä, ennakoitiin vuonna 2013 tulevan ”mediaosastoja”, joihin on suunniteltu sisällytettävän musiikin lisäksi muutakin audiovisuaalista uusmediaa (KL 3/2013, KirjastoPro 9).

5.4.1 Signumin vuosikerta 2014

Vuonna 2014 Signum ilmestyi kuusi kertaa ja tutkimuksen piiriin kuuluvia artikkeleja lehdissä oli 15. Yhtä numeroa kohti ilmestyi siis 2,5 artikkelia. Lehdessä oli keskimäärin 26,3 sivua. Lehdessä oli siis vähemmän sekä sivuja että artikkeleja kuin vuonna 2009. Kuvien määrä on myös pysynyt osapuilleen samana kuin vuosikerrassa 2009. Painatus on myös enimmäkseen mustavalkoinen kansia lukuun ottamatta, mutta vaaleanpunaista, joka on myös kansia hallitseva väri, on käytetty tehosteväriä otsikoissa ja taustalla. Fyysisiltä mitoiltaan ja muutenkin ulkoasultaan lehti on pysynyt samanlaisena kuin vuonna 2009. Mainoksia ei koko vuosikerrassa ole lainkaan. Jokaisen numeron aloittaa jälleen päätoimittaja Päivikki Karhulan sivun mittainen pääkirjoitus.

5.4.1.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 2014 Signumissa julkaistujen artikkeleiden aiheiden jakauma esitetään taulukossa 22.

Taulukko 22: Eri aiheiden esiintyvyys Signumin artikkeleissa 2014

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	6	30
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	2	10
Yksittäiset kirjastot	2	10
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	2	10
Kirjastoarkkitehtuuri	2	10
Tekijänoikeus ja lisenssit	2	10
Tieto- ja informaatiopalvelu	1	5
Koulukirjastotyö	1	5
Luettelointi	1	5
Kustannus- ja julkaisutoiminta	1	5
Yhteensä		100 (N=20)

Signumin vuosikerran 2014 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 10 aihealokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 15 artikkelissa kerran tai useammin. Eri aiheet esiintyivät aineistossa yhteensä 20 kertaa.

Vuonna 2014 Signumissa ylivoimaisesti yleisin luokka oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 30%. Luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi kustannuslaskennan malleja, kirjastojen talousohjausta, kirjastoa tutkimuksen kehittämishankkeissa ja itsearviointia.

Seuraavaksi yleisimmät luokat, joista kunkin esiintyvyys aineistossa oli 10%, olivat Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, Yksittäiset kirjastot, Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, Kirjastoarkkitehtuuri sekä Tekijänoikeus ja lisenssit. Informaatiolukutaidon ja mediakasvatuksen piiriin sijoittuneet artikkelit käsitelivät informaatiolukutaidon monia kasvoja ja opetusta. Yksittäisistä kirjastoista esiteltiin Kaisa-kirjasto ja Oulun yliopiston arkkitehtuurin tiedekunnan uusi työskentelytila, media lounge. Samat artikkelit sijoittuivat myös Kirjastoarkkitehtuuri-luokkaan. Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö -luokan artikkelit käsitelivät Kansalliskirjaston digitoituja historiallisia kartoja ja kaukopalvelun kehitysnäkymiä. Tekijänoikeus ja lisenssit -luokkaan sijoittuneet artikkelit käsitelivät kumpikin open access -julkaisemista, toinen

rinnakkaistallennuksen ehtoja ja toinen OA:n tutkimukseen tuomaa tehoa, nopeutta ja vaikuttavuutta.

Loput artikkelit jakautuivat luokkiin Tieto- ja informaatiopalvelu, Koulukirjastotyö, Luettelointi sekä Kustannus- ja julkaisutoiminta siten, että kunkin esiintyvyys aineistossa oli 5%. Näihin sijoittuneet artikkelit sijoittuivat yhtä lukuunottamatta myös joihinkin muihin luokkiin ja tulivat siten mainituksi jo edellä. Kustannus- ja julkaisutoiminta -luokan artikkeli, joka sijoittui ainoastaan kyseiseen luokkaan, käsiteli ammattikorkeakoulujen julkaisutoimintaa.

5.4.1.2 ”Asiakas on asiantuntija”

Päivi Litmanen-Peitsala kirjoittaa artikkelissaan (Signum 1/14, 23–27) digitaalisten aineistojen näkyvyydestä kirjastoissa ja siitä, että tullakseen tietoiseksi kirjaston tarjonnasta tulee asiakkaan havaita kirjaston sanoma ja ymmärtää sen merkitys oman toimintansa kannalta. Litmanen-Peitsala vertailee fyysisiä tavaroita palveluihin Christian Grönroosin teoksen *Nyt kilpaillaan palvelulla* (1998) pohjalta. Grönroos esittää, että useamman vuosikymmenen ajan yhteiskunta on palvelullistunut. Usein myyjä ja asiakas käyvät nykyään keskustelua asiakkaan tarpeista ja myyjä tarjoaa vaihtoehtoja tuotteen räätälöimiseksi näitä tarpeita vastaavaksi. Päivittäistuotteissa

puolestaan pakkaus, esillepano ja tuoteselosteet on laadittu houkuttelemaan ja kertomaan tuotteiden ominaisuuksista. Siten arkinen tarpeiden tyydyttäminen on tehty helpoksi. Kirjastoissa tarpeiden kartoitusta ei juuri tehdä, eikä tarjontaa osata tuoda esiin ja esittää houkuttelevasti, Litmanen-Peitsala toteaa.

Asiakas voi haluta vain sitä, mitä hän tietää kirjaston tarjoavan. Kaikki uusi tarjonta on erikseen opittava. Kirjastoissa ei useinkaan ajatella tunteen osuutta päätöksentekoon. Litmanen-Peitsalan mukaan pesukoneilmoitukset havaitsee päivän lehdestä vain kun oma pesukone on rikki. Aineistojen sähköistyessä asiakas ei voi silmin havaita suurta osaa kirjaston kokoelmasta. Kirjasto kertoo siitä esimerkiksi julisteella, jossa lukee: ”80% aikakauslehdistämme on sähköisiä”. Mutta kumpi havaitaan helpommin, kymmenen metriä lehtihyllyä vai yksi juliste?

Kirjastoissa on yleensä tuotu aineistoja esiin neutraalisti ja tasapuolisesti. Litmanen-Peitsalan mukaan tämä ajattelu on väliaikaisesti unohdettava ja kirjastojen on painotetusti alettava tuoda esiin näkymätöntä kokoelmaansa. Kaikki viestinnän voimavarat olisi muutaman vuoden ajan kiinnitettävä sähköisen kokoelman viestimiseen ja sen käytön opastamiseen.

”Kirjastotilan tulisi houkutella asiakas ja ammattilainen kommunikaatioon, jossa altistutaan neuvotellen ratkaisujen etsimiseen. Yhä harvemmin tiedonhakijan tarvitsema on valmiina hyllyssä vaan päämäärään päästäkseen on yhdisteltävä tietoja, joista osa on kirjaston kokoelman ulkopuolisessa bittiavaruudessa. Informaatiota tuotetaan koko ajan ja tuottajaorganisaatioita on monia. Kirjaston ammattitaito näkyy kyvyssä auttaa ja opastaa asiakasta keskustellen, kysellen, ideoiden rohkaisten myös kirjastotilan ulkopuoliseen tietoavaruuteen.” (Asiakas on asiantuntija, 25.)

Litmanen-Peitsala toteaa, että palveluyhteiskunnassa asiakas on johtaja, auttaja ja tuotekehittäjä. Mitä vähemmän kirjastoilla on kontakteja asiakkaisiin, sitä vähemmän niillä on ymmärrystä heidän tarpeistaan ja tavastaan nähdä kirjastopalvelut. Palvelujen suunnittelijoiden tulee kohdata asiakkaiden erilaisuus tietoisesti, eikä seurustella vain toisten asiantuntijoiden kanssa. Sähköistyneessä maailmassa kirjastojen erityisyys on mahdollisuus kasvokkain käytävään keskusteluun ja fyysiseen kontaktiin. Jos sitä ei tuoda esiin, tulee kirjastosta Litmanen-Peitsalan mukaan bittien osto-organisaatio. Kun kirjastotilojen muutoshankkeissa puhutaan oppimisen tiloista, tulisi yhtä usein puhua ammattikuvan muutoksesta kohti opettamista, tutkimista ja innovointia. Kirjastojen on oltava toimintaa ja tekoja ja siihen tarvitaan kommunikaatiokykyisiä kirjastoammattilaisia ja uteliaita kokeilijoita.

Sijoitin artikkelin tässä tutkimuksessa Signumin vuoden 2014 yleisimpään luokkaan, Kirjastojen hallinto ja suunnittelu. Artikkelin kuvailee hyvin 2010-luvun yhä kiihtyvää digitalisoitumista ja haasteita, joita kokoelmien sähköistyminen tuo kirjastoille.

5.4.2 Kirjastolehden vuosikerta 2014

Vuonna 2009 Kirjastolehti ilmestyi viisi kertaa ja tutkimukseen sisältyneiden artikkelien määrä oli 51. Yhdessä lehdessä ilmestyi siten keskimäärin 10 artikkelia, mikä on huomattavasti enemmän kuin aiempina vuosina. Lehdessä oli keskimäärin 31 sivua. Painatus on yhä värillinen ja kuvien merkitys on lehdessä suuri. Lehden nimen kirjasin kannessa on muuttunut ja kansipaperi on vaihdettu paksummaksi. Lehden fyysiset mitat ovat pysyneet samoina kuin vuonna 2009. Mainoksia on hyvin vähän. Lehden ulkoasu on muuttunut yhä väljemmäksi ja aikakauslehtimäisemmäksi. Pieniä tekstinpätkiä ja kuvia sisältäviä palstoja on tullut enemmän, esimerkkinä Sisustuspalsta, Kirjavinkkari- ja Toimitus tuunaa -palstat. Lehdessä ilmestyy vuonna 2014 juttusarja, jossa esitellään eri kirjastoammattajeja. Lehdessä on yhtä lukuunottamatta päätoimittaja Ira Koivun kirjoittama pääkirjoitus. Yhdessä numerossa se on ilmeisesti korvattu Seuran kuulumisia -palstalla.

5.4.2.1 Artikkelien aiheet

Vuonna 2014 Kirjastolehdessä ilmestyneiden artikkelien aiheiden jakauma esitetään taulukossa 23.

Taulukko 23: Eri aiheiden esiintyvyys Kirjastolehden artikkeleissa 2014

Aihealueen luokka	Artikkelien määrä luokassa	Luokan esiintyvyys aineistossa (%)
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	7	11,5
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	6	9,8
Kulttuuri ja taide	6	9,8
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	5	8,2
Yksittäiset kirjastot	5	8,2
Tieto- ja informaatiopalvelu	4	6,6
Laajennettu kirjastotoiminta	4	6,6
Muiden maiden kirjastot	4	6,6
Kirjastoarkkitehtuuri	4	6,6
Teknologia ja internet	4	6,6
Politiikka, yhteiskunta ja koulutus	3	4,9
Musiikkikirjastotyö	2	3,3
Eriyisten väestöryhmien kirjastopalvelut	2	3,3
Kirjastoautomaatio	1	1,6

Lainaus	1	1,6
Koulukirjastotyö	1	1,6
Tekijänoikeus ja lisenssit	1	1,6
Kirjallisuus	1	1,6
Yhteensä		100,0 (N=61)

Kirjastolehden vuosikerran 2014 artikkeleista voitiin tunnistaa yhteensä 18 aihealokkaa, jotka esiintyivät vuosikerran 51 artikkelissa kerran tai useammin. Eri luokat esiintyivät aineistossa yhteensä 61 kertaa.

Kirjastolehden artikkelit sijoittuivat vuonna 2014 eri aihealokkiin verrattain tasaisesti. Yleisin luokka oli Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, jonka esiintyvyys aineistossa oli 11,5%. Siihen sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen huomioimista kirjastossa, kirjastonjohtajia (peräti kolmessa artikkelissa seitsemästä) sekä tabletteja kirjastoissa.

Toiseksi ja kolmanneksi yleisimmät luokat, joiden esiintyvyys aineistossa oli 9,8%, olivat Kirjastojen hallinto ja suunnittelu sekä Kulttuuri ja taide. Edelliseen sijoittuneet artikkelit käsitelivät mm. kirjastojen taloutta, tuottavuutta ja imagoa. Jälkimmäiseen sijoittuneissa kerrottiin esimerkiksi Hämeenlinnan kirjaston näyttelytoiminnasta, kirjoista taidetta tekevästä taiteilijasta ja exlibriksistä.

Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö sekä Yksittäiset kirjastot, joiden esiintyvyys aineistossa oli 8,2%. Ensin mainittuun sijoittuneet artikkelit käsitelivät esimerkiksi selkokirjoja ja elektronisten aineistojen säilytystä ja hankintaa. Jälkimmäiseen luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa esiteltiin mm. Iin kirjastoa.

Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Tieto- ja informaatiopalvelu, Laajennettu kirjastotoiminta, Muiden maiden kirjastot, Kirjastoarkkitehtuuri sekä Teknologia. Niiden esiintyvyys aineistossa oli 6,6%. Tieto- ja informaatiopalvelun piiriin sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin mm. kirjastojen verkkopalveluja. Laajennetun kirjastotoiminnan tiimoilta kerrottiin esimerkiksi kokeilusta, jossa asiakkaat toimivat kirjalähetteinä toisilleen ja kirjaston tarjoamasta tekstien arviointipalvelusta. Muiden maiden kirjastoista esiteltiin mm. Latvian kansalliskirjastoa ja Islannin kirjastoja laman jälkeen. Kirjastoarkkitehtuuri-luokan artikkelit käsitelivät uusia ja uudistettuja tiloja, hylättyjä kirjastoja ja kirjastojen äänimaisemaa. Teknologia-luokkaan sijoittuneissa artikkeleissa käsiteltiin mm. e-kirjan lainaamista älypuhelimien, internetiä, sosiaalista mediaa ja sananvapautta.

Politiikka ja yhteiskunta -luokan esiintyvyys aineistossa oli 4,9% ja Musiikkikirjastotyö- ja Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut -luokkien esiintyvyys 3,3%. Luokkien Kirjastoautomaatio, Lainaus, Koulukirjastotyö, Tekijänoikeus ja lisenssit sekä Kirjallisuus esiintyvyys aineistossa oli 1,6%.

5.4.2.2 ”Näkymättömät homot”

Päivi Jokitalo käsittelee artikkelissaan (KL 5/14, 28-29) sitä, miten kirjastot ottavat huomioon seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ja ehkäisevät niihin liittyviä stereotyyppioita. Taide- ja kulttuurilaitoksista kirjastoa pidetään tuoreen raportin mukaan edistyneimpänä avoimuuden, lähestyttävyyden ja moninaisuuden edistämisen suhteen mitä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin tulee. Jokitalon mukaan parannettavaa kuitenkin on. Tasapuolisuus asiakkaiden kohtelussa ei hänen mielestään riitä, vaan asiakasryhmiä on kohdeltava niiden tarpeista ja edellytyksistä lähtien.

Jokitalo toteaa, että ”HBT-asiakkaat” (HBT = homo- ja biseksuaalit sekä transsukupuoliset) ovat näkymätön ryhmä, jonka jäseniä ei voi ulkoisista tunnusmerkeistä tunnistaa ja siten heidät on myös helppo unohtaa. Ryhmän tarpeetkaan eivät ole yhtenäiset, vaan yhtä eriävät kuin esimerkiksi vanhusten tai lasten. Jos asiakasryhmä tuntuukin tilastollisesti merkityksettömältä, kehottaa Jokitalo muistamaan ainakin HBT-nuoret, joiden itsemurhariski on selvitysten mukaan huomattavasti suurempi kuin heteronuorten. Tiedontarve ja samastumiskohteiden etsintä voi olla kiihkeää ja kirjaston merkitys siinä suuri ja positiivinen.

HBT-aineistojen tulisi olla helposti löydettävissä, koska niitä etsiessä asiakkailta on suuri kynnys lähestyä henkilökuntaa. Kuopiossa aineistoja on kuvailtu yhteistyössä SETA:n kanssa ja parannettu siten niiden löydettävyyttä menestyksekkäästi. Jotkut kirjastot tuovat aineistoja selvästi esille toisten välitellessä erottelua, koska eivät halua asiakkaiden joutuvan miettimään hyllylle menessään, näkeekö joku. Ruotsissa on kokeiltu erillisiä sateenkaarihylyjä. Niillä katsotaan olevan symboliarvoa, koska ne muistuttavat, että aineistoa on olemassa ja että kirjastot ovat kaikkia varten. Jokitalon mukaan aineistot voivat olla valtaväestöön kuuluville ikkuna toiseen todellisuuteen ja vähemmistön edustajille ovi, joka johdattaa samanlaisiin elämäntilanteisiin ja tarjoaa lohtua, iloa ja yhteenkuuluvuutta. Erityisen tärkeä kirjasto voi olla sukupuoli-identiteettiään pohtivalle nuorelle tai yksinäiselle maalla asuvalle homoseksuaalille.

Ruotsissa kirjastot voivat kouluttautua ja sertifioitua HBT-kysymyksissä. Tavoitteena on normikriittinen kirjasto, johon kaikki tuntevat olevansa tervetulleita. Koko henkilökunta osallistuu

koulutukseen ja tavoitteena on esimerkiksi, että seksuaalivähemmistöt otetaan huomioon aina rakkautta tai parisuhteita käsittelevissä aineistonäyttelyissä. Yhdysvalloissa kirjastoseuralla on ollut vuodesta 1970 asti LGBT-työryhmä (LGBT = lesbians, bisexuals, gays, transsexuals). Myös Iso-Britanniassa, Ranskassa ja Ruotsissa kirjastoseuroilla on HBT-työryhmiä ja -verkostoja. Amsterdamissa kaupunginkirjaston yhteydessä toimii sukupuolivähemmistöihin keskittyvä kirjasto, arkisto ja tietopalvelu IHILIA.

Kyse ei Jokitalon mukaan ole vain HBT-kirjahyllystä vaan ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta sekä kapeasti määritellyistä sukupuolirooleista, joille kirjasto voi tarjota vaihtoehtoja avaamalla ovensa ja aineistonsa kaikille. Artikkelit ja sen näkökulma kuvaavat mielestäni hyvin kirjastojen suhtautumista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin 2010-luvulla.

5.4.3 Erot ja yhteneväisyydet lehtien välillä

Signumissa julkaistiin vuonna 2014 yhteensä 15 artikkelia ja Kirjastolehdessä 51. Signumin artikkelit sijoittuivat kymmeneen ja Kirjastolehden artikkelit 18 eri luokkaan. Yhdistävä tekijä lehtien artikkelien sisällöissä on jälleen Kirjastojen hallinto ja suunnittelu -luokka, joka Signumissa on yleisin (30%) ja Kirjastolehdessä jaetulla toiseksi yleisimmän luokan sijalla (9,8%). Muita suunnilleen samoin molemmissa lehdissä sijoittuneita luokkia olivat Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö sekä Yksittäiset kirjastot, joiden kummankin esiintyvyys aineistossa oli Signumissa 10% ja Kirjastolehdessä 8,2%. Tieto- ja informaatiopalvelu -luokka oli myös suunnilleen yhtä yleinen lehdissä: Signumissa sen esiintyvyys oli 5% ja Kirjastolehdessä 6,6%.

Tekijänoikeus ja lisenssit, jonka esiintyvyys Signumin aineistossa oli 10%, oli Kirjastolehdessä varsin vähän käsitelty, sillä sen esiintyvyys aineistossa oli vain 1,6%. Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, jonka esiintyvyys Signumin aineistossa oli 10%, jäi Kirjastolehdessä kokonaan käsittelemättä vuonna 2014. Samoin kävi Kustannus- ja julkaisutoiminnalle ja Luetteloinnille, joiden esiintyvyys tosin oli Signumin aineistossakin vain 5%.

Kirjastolehden yleisin luokka, Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka (11,5%) ei ollut lainkaan edustettuna Signumin artikkeliaineistossa vuonna 2014. Edustettuna ei ollut myöskään Kirjastolehden toiseksi yleisimmän aiheen jaetulla sijalla ollut Kulttuuri ja taide (9,8%). Muut luokat, joihin Kirjastolehdessä sijoittui artikkeleja, mutta Signumissa ei, olivat Laajennettu kirjastotoiminta, Muiden maiden kirjastot ja Teknologia (6,6%), Poliitiikka ja yhteiskunta (4,9%), Musiikkikirjastotyö ja Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut (3,3%), Kirjastoautomaatio, Lainausta ja Kirjallisuus (1,6%).

Kirjastolehden artikkelit jakautuivat eri luokkiin tasaisemmin kuin Signumin, jonka yleisimmällä luokalla oli huomattava etumatka toiseksi yleisimpään nähden. Kirjastolehden artikkelien esiintyvyyden vaihteluväli oli vain 1,6-11,5%, kun se Signumissa oli 5-30%.

6 POHDINTA

Tässä luvussa käyn läpi keskeisimmät tutkimustulokset. Ensin käsittelen Signumin ja Kirjastolehden artikkelien aiheiden kehitystä 1980-luvulta nykypäivään. Lopuksi vertailen lehtien artikkeliaineistoja toisiinsa.

6.1 Signumin artikkelien aiheet 1980-luvulta 2010-luvulle

Signumin kiinnostus useimpiin aiheisiin näyttää pysyneen suunnilleen samana tutkimusajanjakson aikana ja vaihdelleen melko sattumanvaraisesti. Taulukko 24 kokoaa yhteen eri otosvuosina julkaistujen artikkelien aiheet.

Taulukko 24: Signumin vuosikertojen 1984-2014 artikkelien aiheet: esiintymien prosenttijakaumat

Aihealueen luokka	1984	1989	1994	1999	2004	2009	2014	Artikkelien määrä yhteensä
Tieto- ja informaatiopalvelu	37,5 % (9)	14,3% (4)	20% (9)	9,1% (3)	25% (7)	24% (6)	5% (1)	39
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	4,2% (1)	14,3% (4)	26,7% (12)	21,2% (7)		16% (4)	30% (6)	34
Muiden maiden kirjastot	8,3% (2)	21,4% (6)	11,1% (5)	6,1% (2)	7,1% (2)	8% (2)		19
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	4,2% (1)	3,6% (1)	6,7 % (3)	15,2% (5)	14,3% (4)		10% (2)	16
Yksittäiset kirjastot		10,7% (3)	8,9% (4)	18,2% (6)		4% (1)	10% (2)	16
Luettelointi	8,3% (2)				17,9% (5)	4% (1)	5% (1)	9
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus						28% (7)	10% (2)	9
Tekijänoikeus ja lisenssit	8,3% (2)			6,1% (2)	7,1% (2)		10% (2)	8
Sisällönkuvailu	8,3% (2)	3,6% (1)	2,2% (1)	3% (1)	7,1% (2)			7
Kirjastoarkkitehtuuri		7,1% (2)	2,2% (1)				10% (2)	5
Kustannus- ja julkaisutoiminta		7,1% (2)		3% (1)	3,6% (1)		5% (1)	5
Koulukirjastotyö			2,2% (1)	3% (1)		4% (1)	5% (1)	4
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	4,2% (1)	3,6% (1)		3% (1)	3,6% (1)			4
Kirjastonkäyttö			2,2% (1)	6,1% (2)	3,6% (1)			4
Teknologia		7,1%			3,6%	4%		4

		(2)			(1)	(1)		
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka			4,4% (2)		3,6% (1)			3
Kirjastoautomaatio	12,5% (3)							3
Kirjastohistoria			4,4% (2)	3% (1)				3
Lainaus			4,4% (2)					2
Tilastointi	4,2% (1)		2,2% (1)					2
Bibliometriikka			2,2% (1)					1
Kirjallisuus		3,6% (1)						1
Kulttuuri ja taide				3% (1)				1
Politiikka ja yhteiskunta		3,6% (1)						1
Maantiede						4% (1)		1
Työyhteisöt					3,6% (1)			1
Muu						4% (1)		1

Ainoa luokka, johon sijoittui artikkeleja jokaisessa tutkitussa vuosikerrassa, oli Tieto- ja informaatiopalvelu, joka samalla oli yleisin luokka koko aineistossa. Tämä tukee hyvin sitä mielikuvaa, mikä tieteellisiin kirjastoihin erikoistuneesta lehdestä välittyy. Luokan esiintyvyys aineistossa on vaihdellut vuosina 1984-2009 välillä 9,1-37,5%. Vuonna 2014 sen yleisyys näyttää kuitenkin saavuttaneen pohjan, sillä vuosikerrassa oli vain yksi luokkaan sijoittunut artikkeli ja luokan esiintyvyys aineistossa oli 5%. Aika näyttää, onko lehden painopiste siirtymässä tietopalvelusta johonkin muuhun sisältöön.

Kirjastojen hallinto ja suunnittelu –luokka oli Signumin artikkeliaineistossa toiseksi yleisin. Sen esiintyvyys aineistossa on vaihdellut välillä 0-30%. Huipussaan luokan suosio oli artikkelien määrän perusteella vuonna 1994, mutta prosentuaalisen osuuden perusteella vuonna 2014. Artikkelien aiheita tarkastelemalla ei kumpaankaan piikkiin löydy erityistä syytä. Vuonna 1994 elettiin lama-aikaa ja sen vuoksi puhe kirjastojen tuloksellisuudesta lisääntyi. Tähän liittyen Signumissa ilmestyi kaksi artikkelia. Tieteellisten kirjastojen kansainvälistyminen oli myös ajankohtaista ja siihenkin liittyen Signumissa ilmestyi kaksi artikkelia. Vuonna 2014 puolestaan

kirjastojen arviointi, itsearviointi ja asiakaslähtöinen kehittäminen olivat pinnalla. Kirjastojen hallinto ja suunnittelu lienevät kuitenkin aina ajankohtaisia asioita, eikä syitä luokan yleisyyteen ole tarvetta erityisesti etsiä. Kenties kiinnostavampaa olisi kysyä, mistä lehdessä on kirjoitettu silloin, kun hallintoasioista on kirjoitettu erityisen vähän.

Kolmanneksi yleisin luokka Signumissa koko tutkimusajanjakson aikana oli Muiden maiden kirjastot. Luokan esiintyvyys on vaihdellut välillä 0-21,4%. Luokka oli yleisimmillään niin prosentuaalisesti kuin artikkelien määränkin suhteen vuonna 1989. Siitä sen osuus on laskenut, eikä luokkaan vuonna 2014 sijoittunut yhtään artikkelia.

Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö sekä Yksittäiset kirjastot. Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö –luokan esiintyvyys on vaihdellut välillä 0-15,2 ja sen huippuvuosi oli 1999. Siihen asti luokan osuus nousi hiljalleen ja kääntyi sen jälkeen taas laskuun. Vuonna 2009 siihen ei sijoittunut yhtään artikkelia, mutta vuonna 2014 sen esiintyvyys aineistossa oli jälleen 10%. Yksittäiset kirjastot -luokan vaihteluväli oli 0-18,2%. Yleisimmillään luokka oli vuonna 1999, jonka jälkeen sen esiintyvyys on ollut melko pieni. Vuonna 2004 luokkaan ei sijoittunut yhtään artikkelia, vuonna 2009 sen osuus oli 4% ja vuonna 2014 10%.

Seuraavaksi yleisimmät luokat olivat Luettelointi, jonka esiintyvyys aineistossa vaihteli välillä 0-17,9% sekä Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, jonka osuus vaihteli välillä 0-28%. Luettelointiluokkaan sijoittui artikkeleja vuonna 1984 ja seuraavan kerran vasta 2004, joka oli sen huippuvuosi. Informaatiolukutaito ja mediakasvatus on tutkimuksen perusteella Signumissa suhteellisen uusi aihealue ja luokkaan sijoittuneita artikkeleja alkoi lehdessä olla vasta vuonna 2009. Silloin niitä olikin paljon ja luokka oli kyseisen vuosikerran yleisin. Vuonna 2014 luokan esiintyvyys oli laskenut 28 prosentista 10 prosenttiin, joten aika näyttää oliko vuoden 2009 suuri esiintyvyys vain sattumaa. Uskoisin, että informaatiolukutaidolla ja mediakasvatuksella tulee lähivuosinakin olemaan näkyvä asema Signumin artikkelisisällöissä.

Signumissa yllättävän moni kirjastojen kannalta niin keskeinen aihe vaikuttaa jääneen kokonaan käsittelemättä vuosikausiksi. Esimerkiksi Kirjastoautomaatio-luokkaan sijoittui artikkeleja ainoastaan vuonna 1984, ensimmäisten kirjastojärjestelmien tulon vuosikymmenellä. Lainausero luokkaan sijoittui artikkeleja vain vuonna 1994. Kirjastohistoriaan liittyviä aiheita käsiteltiin vuosina 1994 ja 1999. Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka –luokkaan sijoittui artikkeleja vain vuosina 1994 ja 2004. Myös teknologian käsittely Signumissa on huomattavan vähäistä, sillä luokkaan sijoittui artikkeleja kolmessa vuosikerrassa ja luokan esiintyvyys aineistossa vaihteli

välillä 0-7,1%. Mitään selvää kaavaa ei luokan esiintyvyydessä voida osoittaa, sillä siihen sijoittuneita artikkeleja ilmestyi vuosina 1989, 2004 ja 2009.

Luokat Bibliometriikka, Kirjallisuus, Kulttuuri ja taide, Poliitikka ja yhteiskunta, Maantiede, Työyhteisöt ja Muu esiintyivät koko tutkimusaineistossa vain yhden artikkelin verran. Yleisten kirjastojen toimintaan luontevasti yhdistettävät Laajennettu kirjastotoiminta, Musiikkikirjastotyö, Lasten- ja nuortenkirjastotyö, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut sekä Filosofia eivät esiintyneet tutkimukseen valitussa Signumin artikkeliaineistossa ollenkaan.

Signumin sisällön ei tämän tutkimuksen perusteella voida päätellä merkittävästi muuttuneen vuosina 1984-2014. Joitain pieniä suuntauksia on kuitenkin havaittavissa. Tieto- ja informaatiopalvelu –luokka on ollut koko aineistossa yleisin, mutta nyt sen esiintyvyys saattaa olla kääntynyt laskuun. Vasta vuonna 2009 jalansijaa saanut Informaatiolukutaito ja mediakasvatus on mahdollisesti yleistyessään verottanut Tieto- ja informaatiopalvelu -luokkaan sijoittuneiden artikkelien määrää: painopiste tietopalvelutoiminnassa on korkeakoulukirjastoissa siirtynyt niin vahvasti tiedonhankinnan opettamiseen, että artikkelit ovat nyt sijoittuneet informaatiolukutaidon ja mediakasvatuksen alle. Merkillepantavaa on kenties sekin, että Sisällönkuvailu-luokkaan ei sijoittunut artikkeleja vuosikerran 2004 jälkeen. Pääpiirteissään Signum vaikuttaa kuitenkin pysyneen sisällöltään samanlaisena kolmenkymmenen viime vuoden ajan. Lähes aina jossain määrin ajankohtaisia luokkia vaikuttavat olevan Tieto- ja informaatiopalvelu, Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, Muiden maiden kirjastot sekä Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö.

6.2 Kirjastolehden artikkelien aiheet 1980-luvulta 2010-luvulle

Kirjastolehden kiinnostus eri aiheisiin on vaihdellut, mutta koko tutkimusajanjakson yleisimpiä aiheita on käsitelty tasaisesti jokaisessa vuosikerrassa jonkin verran. Taulukko 25 kokoaa yhteen eri otosvuosina julkaistujen artikkelien aiheet.

Taulukko 25: Kirjastolehden vuosikertojen 1984-2014 artikkelien aiheet: esiintymien prosentijakaumat

Aihealueen luokka	1984	1989	1994	1999	2004	2009	2014	Artikkelien määrä yhteensä
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	14,8% (12)	15,9% (11)	11,3% (8)	8,6% (6)	11,1% (8)	12,7% (7)	9,8% (6)	58
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	12,4% (10)	13% (9)	7% (5)	7,1% (5)	9,7% (7)	12,7% (7)	11,5% (7)	50
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	14,8% (12)	4,4% (3)	12,7% (9)	7,1% (5)	11,1% (8)	1,8% (1)	8,2% (5)	43

Yksittäiset kirjastot	4,9% (4)	8,7% (6)	7% (5)	5,7% (4)	9,7% (7)	9,1% (5)	8,2% (5)	36
Tieto- ja informaatiopalvelu	2,5% (2)	4,4% (3)	1,4% (1)	14,3% (10)	8,3% (6)	9,1% (5)	6,6% (4)	31
Kirjallisuus	1,2% (1)	1,5% (1)	21,1% (15)	12,9% (9)	1,4% (1)	3,6% (2)	1,6% (1)	30
Muiden maiden kirjastot	7,4% (6)	7,3% (5)	1,4% (1)	1,4% (1)	5,6% (4)	3,6% (2)	6,6% (4)	23
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	6,2% (5)	10,1% (7)		1,4% (1)	4,2% (3)			16
Kulttuuri ja taide	1,2% (1)		2,8% (2)	4,3% (3)	1,4% (1)	5,5% (3)	9,8% (6)	16
Politiikka ja yhteiskunta		7,3% (5)	9,9% (7)			1,8% (1)	4,9% (3)	16
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	1,2% (1)	4,4% (3)	2,8% (2)	1,4% (1)	8,3% (6)	3,6% (2)		15
Laajennettu kirjastotoiminta	1,2% (1)		1,4% (1)	1,4% (1)	4,2% (3)	7,3% (4)	6,6% (4)	14
Lasten- ja nuortenkirjastotyö		2,9% (2)	2,8% (2)	5,7% (4)	5,6% (4)			12
Eriyisten väestöryhmien kirjastopalvelut	2,5% (2)	2,9% (2)	1,4% (1)	1,4% (1)	1,4% (1)	3,6% (2)	3,3% (2)	11
Kirjastonkäyttö		1,5% (1)	7% (5)	1,4% (1)	4,2% (3)	1,8% (1)		11
Kirjastoautomaatio	4,9% (4)	2,9% (2)			2,8% (2)	1,8% (1)	1,6% (1)	10
Musiikkikirjastotyö	3,7% (3)	1,5% (1)		2,9% (2)	1,4% (1)	1,8% (1)	3,3% (2)	10
Kustannus- ja julkaisutoiminta	2,5% (2)	2,9% (2)	4,2% (3)	2,9% (2)				9
Työyhteisöt				4,3% (3)	2,8% (2)	7,3% (4)		9
Lainaus	1,2% (1)	1,5% (1)	2,8% (2)	1,4% (1)	2,8% (2)		1,6% (1)	8
Kirjastoarkkitehtuuri		1,5% (1)		2,9% (2)	1,4% (1)		6,6% (4)	8
Teknologia				1,4% (1)		5,5% (3)	6,6% (4)	8
Maantiede	7,4% (6)	1,5% (1)						7
Luettelointi	3,7% (3)	1,5% (1)		1,4% (1)		1,8% (1)		6
Sisällönkuvailu	2,5% (2)	1,5% (1)		2,9% (2)				5
Koulukirjastotyö				4,3% (3)	1,4% (1)		1,6% (1)	5
Tekijänoikeus ja lisenssit	1,2% (1)			1,4% (1)		1,8% (1)	1,6% (1)	4

Filosofia	1,2% (1)	1,5% (1)	1,4% (1)					3
Muu					1,4% (1)	3,6% (2)		3
Kirjastohistoria	1,2% (1)		1,4% (1)					2

Luokat, jotka esiintyivät jokaisessa vuosikerrassa olivat Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, Yksittäiset kirjastot, Tieto- ja informaatiopalvelu, Kirjallisuus, Muiden maiden kirjastot ja Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut. Luokat, jotka esiintyivät kaikissa vuosikerroissa yhtä lukuunottamatta olivat Kulttuuri ja taide, Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, Laajennettu kirjastotoiminta, Musiikkikirjastotyö ja Lainaus.

Koko tutkimusjakson aikana yleisin luokka Kirjastolehdessä oli Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, jonka esiintyvyys aineistossa on vaihdellut välillä 8,6-15,9%. Yleisimmillään luokka oli 1980-luvulla, jonka jälkeen sen osuus on pysynyt melko tasaisesti kymmenen prosentin ympärillä.

Melko tasaisesti aineistossa esiintyi myös toiseksi yleisin luokka, Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, jonka vaihteluväli on ollut 7-13%. Luokka vaikuttaa kulkeneen melkein käsi kädessä Kirjastojen hallinto ja suunnittelu -luokan kanssa, sillä myös sen huippuvuodet olivat 1980-luvulla, minkä jälkeen esiintyvyys on ollut tasaisesti vähän vähäisempää.

Kolmanneksi yleisin luokka Kirjastolehden artikkeliaineistossa oli Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö. Sen vaihteluväli oli 1,8-14,8%. Kaikkein eniten luokkaan sijoittui artikkeleja vuonna 1984. Sen jälkeen artikkelien määrä on ilman havaittavaa kaavaa vaihdellut. Alhaisimmillaan luokan yleisyys oli vuonna 2009.

Neljänneksi yleisin luokka koko aineistossa oli Yksittäiset kirjastot, jonka esiintyvyys on ollut hyvin tasaista vaihteluvälin ollessa 4,9-9,7%. Viidenneksi yleisin luokka, Tieto- ja informaatiopalvelu puolestaan on yleisyydeltään vaihdellut välillä 1,4-14,3%. Sen huippuvuosi oli vuonna 1999, jonka jälkeen luokan osuus on hiljalleen laskenut hieman, pysyen kuitenkin korkeammalla kuin 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella.

Seuraavaksi yleisin luokka aineistossa oli Kirjallisuus, jonka vaihteluväli, 1,2-21,1%, on suurempi kuin minkään muun luokan. Kirjallisuudesta kirjoitettiin Kirjastolehdessä ylivoimaisesti eniten vuonna 1994. Vielä vuonna 1999 luokan esiintyvyys oli yli 12%, mutta vuosikerroissa 2004-2014

luokka on ollut hädin tuskin edustettuna. Tästä saattaa kenties syntyä vinoutunut mielikuva siitä, ettei Kirjastolehti olisi 2000-luvulla kiinnostunut kirjallisuudesta. Syy luokan esiintyvyyden harvenemiseen saattaa kuitenkin olla lehden aikakauslehtimäistyminen ja pienten palstojen lisääntyminen. Kirjastolehteen on ilmestynyt paljon erilaisia kirja-arvostelu- ja vinkkauspalstoja, vaikkakin varsinaiset kirjallisuuteen keskittyvät artikkelit ovat vähentyneet.

Luokat, jotka ovat aikojen saatossa jääneet Kirjastolehdestä kokonaan pois, ovat Maantiede ja Filosofia. Sisällönkuvailu- sekä Kustannus- ja julkaisutoiminta -luokkiinkaan ei ole sijoittunut artikkeleita vuoden 1999 jälkeen. Kirjastohistoria-luokan osuus on hyvin vähäinen, sillä siihen sijoittuneita artikkeleja on ilmestynyt 30 vuoden tutkintajakson aikana vain kaksi, viimeksi vuonna 1994.

Jonkinlaisia tulkintoja lehden kehityksen suunnasta voidaan tehdä tarkastelemalla artikkeliaineiston sisältöä kolmenkymmenen viime vuoden ajalta. Näyttää siltä, että kirjastojen hallintoasioita on käsitelty lehdessä 1990-2010-luvuilla selvästi vähemmän kuin 1980-luvulla. Ensimmäisenä otosvuonna Kirjastojen hallinto ja suunnittelu -luokan esiintyvyys aineistossa oli 14,8% ja viimeisenä 9,8%. Kehitys Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö -luokan suhteen on ollut samansuuntaista, vaikkakin sen esiintyvyys on vuosien aikana vaihdellut enemmän. Vuonna 1984 luokan esiintyvyys aineistossa oli 14,8% ja vuonna 2014 noin 8%. Tieto- ja informaatiopalvelun esiintyvyys kasvoi selvästi 2000-luvun lähestyessä ja on sen aikanakin pysytellyt korkeampana kuin 1980-luvulla. Ensimmäisen otosvuoden artikkeleissa luokan esiintyvyys oli 2,5% ja viimeisen otosvuoden artikkeleissa 6,6%.

Kirjasto- ja informaatioalan koulutuksesta kirjoittaminen on vuoden 1989 jälkeen vähentynyt huomattavasti, eikä aiheesta julkaistu lainkaan artikkeleja vuosina 2009 ja 2014. Kulttuuri ja taide -luokan osuus on hiljalleen kasvanut lähes koko tutkimusajanjakson ajan. Vuonna 1984 luokan esiintyvyys aineistossa oli 1,2% ja vuonna 2014 9,8%. Samoin on hitaasti kasvanut Laajennettu kirjastotoiminta -luokan osuus, jonka esiintyvyys vuonna 1984 oli 1,2% ja vuonna 2014 6,6%. Kustannus- ja julkaisutoiminnasta kirjoitettiin tasaisesti, mutta vähän vuoteen 1999 asti, jonka jälkeen kirjoittelu loppui kokonaan. Työyhteisöihin liittyviä artikkeleja alettiin julkaista vasta vuonna 1999, jolloin esiin alkoivat nousta työhyvinvointi ja mm. työpaikkakiusaaminen. Kirjastoarkkitehtuuri ja Teknologia -luokat vaikuttavat hiljalleen kasvattavan vielä hyvin pientä osuuttaan artikkeliaineistosta. Maantiede-luokka katosi täysin vuosikerran 1989 jälkeen ja Filosofia vuoden 1994 jälkeen. Koulukirjastotyöstä alettiin kirjoitella vasta vuonna 1999 ja sen osuus aineistosta on pysynyt vähäisenä.

Aina enemmän tai vähemmän ajankohtaisia luokkia Kirjastolehdessä ovat olleet Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka, Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö, Yksittäiset kirjastot, Tieto- ja informaatiopalvelu, Kirjallisuus, Muiden maiden kirjastot, Kulttuuri ja taide, Informaatiolukutaito ja mediakasvatus, Laajennettu kirjastotoiminta, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut, Musiikkikirjastotyö ja Lainaus. Lehdessä on toisin sanoen kirjoitettu monipuolisesti eri aiheista liittyen yleisten kirjastojen toimintaan. Hiljalleen lehden näkökulman voidaan tulkita liukuneen kirjastonhoitajan vinkkelistä, kuten hallinnollisista asioista ja kokoelmatyöstä, kohti asiakaslähtoisempää näkökulmaa kirjastoihin: kulttuuria, kirjastotiloja ja laajennettua kirjastotoimintaa.

6.3 Signumin ja Kirjastolehden aineistojen vertailu

Signumia julkaisee Suomen tieteellinen kirjastoseura ja se on siten suuntautunut tieteellisiin kirjastoihin. Suomen kirjastoseuran julkaisema Kirjastolehti taas keskittyy yleisiin kirjastoihin ja etenkin asiakaslehdeksi muuttumisen jälkeen vuonna 2011 siinä on ilmestynyt myös paljon yleistä, kirjastoihin liittymätöntä sisältöä. Artikkeliaineistoa tutkimuksen kohteena olleissa vuosikerroissa oli Kirjastolehdessä yli kaksinkertainen määrä Signumiin verrattuna. Kirjastolehden laajassa artikkelikirjossa aineistoa sijoittui kaikkiin luokkiin lukuun ottamatta Bibliometriikka- ja Tilastointi-luokkia. Signumissa taas kokonaan käsittelemättä jäivät luokat Laajennettu kirjastotoiminta, Musiikkikirjastotyö, Lasten- ja nuortenkirjastotyö, Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut sekä Filosofia, jotka sopivatkin enemmän yleisiä kirjastoja käsittelevään lehteen.

Erot lehtien välillä tulivat parhaiten esiin yksittäisten vuosikertojen tasolla. 2000-luvun otosvuosina lehtien artikkelisisällöt erosivat toisistaan eniten, sillä niillä ei vuosikertojen aineistot yhteenlaskettuina ollut kolmen yleisimmän luokan joukossa yhtään yhteistä luokkaa.

Karkeasti Kirjastolehden ja Signumin yleisimpien sisältöjen voidaan kuitenkin tutkimuksen perusteella sanoa olevan samansuuntaisia. Kaikkien otosvuosikertojen yhteenlaskettujen artikkeliaineistojen perusteella neljä viidestä yleisimmästä luokasta ovat Kirjastolehdessä ja Signumissa samat, mutta niiden järjestys on eri. Signumin artikkelit sijoittuivat yleisimmin luokkaan Tieto- ja informaatiopalvelu (19,2% kaikkien vuosikertojen aineistosta), joka oli Kirjastolehdessä viidenneksi yleisin (6,5%). Kirjastojen hallinto ja suunnittelu -luokka oli Signumin toiseksi yleisin (16,8%) ja Kirjastolehden yleisin (12,1%). Kolmanneksi yleisin luokka Signumissa oli Muiden maiden kirjastot (9,4%), joka ei ollut Kirjastolehden viiden yleisimmän luokan joukossa. Neljänneksi ja viidenneksi yleisimmät luokat Signumissa olivat Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö (7,9%) sekä Yksittäiset kirjastot (7,9%), jotka Kirjastolehdessä olivat kolmanneksi

(9%) ja neljänneksi (7,5%) yleisimmät luokat. Kirjastolehden toiseksi yleisin luokka oli Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka (10,4%), joka ei ollut Signumin viiden yleisimmän luokan joukossa.

Taulukossa 26 on esitetty Signumin ja Kirjastolehden artikkelien sijoittuminen luokkiin koko tutkimusajanjakson aikana. Sulkeissa on esitetty luokkaan sijoittuneiden artikkelien määrä.

Taulukko 26: Signumin ja Kirjastolehden artikkelien aiheet 1984-2014

Luokka	Signum 1984-2014 Luokan esiintyvyys aineistossa (%) ja artikkelien määrä luokassa	Kirjastolehti 1984-2014 Luokan esiintyvyys aineistossa (%) ja artikkelien määrä luokassa
Kirjastojen hallinto ja suunnittelu	16,8% (34)	12,1% (58)
Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka	1,5% (3)	10,4% (50)
Kirjastoautomaatio	1,5% (3)	2,1% (10)
Kirjastoaineisto ja kokoelmatyö	7,9% (16)	9% (43)
Sisällönkuvailu	3,5% (7)	1% (5)
Luettelointi	4,4% (9)	1,3% (6)
Lainaus	1% (2)	1,7% (8)
Tieto- ja informaatiopalvelu	19,2% (39)	6,5% (31)
Laajennettu kirjastotoiminta	-	2,9% (14)
Musiikkikirjastotyö	-	2,1% (10)
Lasten- ja nuortenkirjastotyö	-	2,5% (12)
Koulukirjastotyö	2% (4)	1% (5)
Erityisten väestöryhmien kirjastopalvelut	-	2,3% (11)
Yksittäiset kirjastot	7,9% (16)	7,5% (36)
Muiden maiden kirjastot	9,4% (19)	4,8% (23)
Kirjastoarkkitehtuuri	2,5% (5)	1,7% (8)
Kirjastohistoria	1,5% (3)	0,4% (2)
Kirjasto- ja informaatioalan koulutus	2% (4)	3,3% (16)
Kirjastonkäyttö	2% (4)	2,3% (11)
Informaatiolukutaito ja mediakasvatus	4,4% (9)	3,1% (15)
Bibliometriikka	0,5% (1)	-
Tekijänoikeus ja lisenssit	3,9% (8)	0,8% (4)
Kustannus- ja julkaisutoiminta	2,5% (5)	1,9% (9)
Kirjallisuus	0,5% (1)	6,3% (30)
Kulttuuri ja taide	0,5% (1)	3,3% (16)
Politiikka ja yhteiskunta	0,5% (1)	3,3% (16)
Filosofia	-	0,6% (3)
Maantiede	0,5% (1)	1,5% (7)
Teknologia	2% (4)	1,7% (8)

Työyhteisöt	0,5% (1)	1,9% (9)
Tilastointi	1% (2)	-
Muu	0,5% (1)	0,6% (3)
Yhteensä	100,4% (N=203)	99,9% (N=479)

Taulukko 26 osoittaa, että lehtien sisällöt ovat hyvin samankaltaiset niiden luokkien osalta, joihin molemmissa lehdissä sijoittui artikkeleja. Huomionarvoisia eroja artikkelien sijoittumisessa esiintyi mielestäni neljässä luokassa. Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka -luokka oli Kirjastolehden artikkelisisällöissä hyvin yleinen (10,4% esiintyvyys aineistossa) ja Signumissa melko harvinainen (1,5%). Signumissa taas Tieto- ja informaatiopalvelu -luokan esiintyvyys aineistossa oli 19,2% ja kuten aiemmin on todettu, se oli lehden yleisin luokka. Kirjastolehdessä luokan esiintyvyys aineistossa oli vain 10,4%. Muiden maiden kirjastot -luokan esiintyvyys Signumin artikkeliaineistossa oli myös lähes kaksinkertainen (9,4%) verrattuna Kirjastolehden (4,8%). Kirjastolehdessä taas ilmestyi Kirjallisuus-luokkaan sijoittuneita artikkeleja prosentuaalisesti yli 12-kertainen määrä (6,3%) Signumiin (0,5%) verrattuna.

Signumin voidaan siis todeta olevan Kirjastolehteä tietopalveluorientoituneempi ja kiinnostuneempi ulkomaisista kirjastoista. Kirjastolehdessä puolestaan painottuvat Signumia enemmän kirjastonhoitoon ja kirjastotekniikkaan sekä kirjallisuuteen liittyvät aiheet. Yleisten kirjastojen ammatillisen lehden voi olettaakin olevan kiinnostunut kaunokirjallisuudesta, jota ylivoimainen enemmistö Kirjallisuus-luokan artikkeleista käsitteli. Kirjastonhoito ja kirjastotekniikka -luokan yleisyyttä Kirjastolehdessä verrattuna Signumiin selittää esimerkiksi se, että suuri osa siihen sijoittuneista artikkeleista käsitteli kirjastoautoja. Signumin Kirjastolehteä suurempi kiinnostus ulkomaisiin kirjastoihin saattaa osaltaan selittyä rahoitukseen liittyvillä seikoilla. Kirjastolehden tulos saattaa kuitenkin olla sikäli harhaanjohtava, että uudemmissa vuosikerroissa on palstoja, joissa ”kurkistetaan” kirjastoihin muualla maailmassa, mutta näitä palstoja ei tässä tutkimuksessa ole luettu artikkeleiksi. Tietopalveluorientoituneisuus Signumissa on yhtä loogista kuin kirjallisuusorientoituneisuus Kirjastolehdessä. Tieteellisiin kirjastoihin tullaan useammin tiedonhaku mielessä, kun taas yleisiin kirjastoihin liitetään vahvasti selailun, ajanvieron ja löytöjen tekemisen idea.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen pääasiallisena tavoitteena oli vastata kysymykseen, millaisia aiheita Signumissa ja Kirjastolehdeissä on käsitelty 1980-luvulta nykypäivään. Mielestäni tutkimus onnistui vastaamaan siihen kattavasti. Osittain aineistolähtöistä luokitusrunkoa varten tunnistettiin 32 eri luokkaa, joihin artikkeleja voitiin sijoittaa. Useimmat artikkelit sijoittuivat luokkiin sujuvasti ja niiden sijoittamista helpotti se, että tässä tutkimuksessa artikkelit voivat sijoittua useampiin luokkiin. Tutkimus antaa aineistosta monipuolisen kuvan kertoen perusteellisesti siitä, millaisiin aiheisiin minäkin otosvuonna on lehdissä keskitytty, sekä kooten yleiskuvan lehtien artikkelisisältöjen aiheista kolmenkymmenen viime vuoden ajalta.

Toinen kysymys, johon tutkimuksessa pyrittiin vastaamaan koski lehdissä käsiteltyjen aiheiden mahdollista muutosta 1980-luvulta 2010-luvulle asti. Tähänkin kysymykseen tutkimus onnistui vastaamaan hyvin. Vastaus oli kuitenkin hieman yllättävä, sillä vaikutti siltä, ettei eri aiheiden painotus muuttunut kolmenkymmenen vuoden aikana kovinkaan paljon. Lehtien voidaan siis todeta pysyneen ytimeltään samanlaisina kuin 1980-luvulla. Tämä tulos sopii hyvin yhteen Järvelinin ja Vakkarin (1993, 129–144) sekä Yontarin ja Yalvaçin (2000, 39–46) tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan kirjastotieteen ja informatiikan suuret linjat eivät olleet merkittävästi muuttuneet kahdenkymmenen tai neljäkymmenen vuoden aikana. Tämä tutkimus ei ole em. tutkimusten kanssa suoraan vertailukelpoinen, mutta on loogista, että tulokset ovat samansuuntaisia. Niin kirjastoalalla kuin informaatiotieteiden alallakin muutokset vaikuttavat tapahtuvan erittäin hitaasti.

Kirjastolehdeissä esimerkiksi Tieto- ja informaatiopalvelu -luokka on kasvattanut osuuttaan 2000-luvulle siirryttäessä ja pysynyt sen jälkeenkin yleisempänä kuin aiemmin. Signumissa Informaatiolukutaito ja mediakasvatus -luokka on noussut tyhjästä keskeiseksi luokaksi 2000-2010-luvulla. Saattaa olla liiankin rohkeaa spekulointia todeta, että lehtien sisällöt vaikuttavat hiljalleen lähestyvän toisiaan.

Kolmas tutkimuskysymys tässä tutkimuksessa oli: miten Kirjastolehden ja Signumin artikkelisisällöt eroavat toisistaan ja mitä niillä on yhteistä? Mielestäni tutkimus onnistui vastaamaan tähän kysymykseen hyvin. Erot tulivat yksittäisten vuosikertojen kohdalla paremmin esiin, sillä koko aineistoa tarkasteltaessa ne olivat yllättävän pieniä. Signumin voitiin todeta olevan tietopalveluorientoitunut ja kiinnostunut ulkomaisista kirjastoista, kun taas Kirjastolehteä ohjasi kiinnostus kirjallisuuteen sekä kirjastonhoitoon ja kirjastotekniikkaan.

Lehtien sisältöjen vertailu prosenttilukemina ei vaikuttanut optimaalisesti toimivalta ratkaisulta, koska Signumissa jäi niin monta luokkaa kokonaan esiintymättä. Koko tutkimusajanjakson yleisin luokka Signumissa oli Tieto- ja informaatiopalvelu, jonka esiintyvyys aineistossa oli 19,2%. Kirjastolehden yleisimmän luokan, Kirjastojen hallinto ja suunnittelu, esiintyvyys oli 12,1%. Aineisto jakautui siis Kirjastolehdessä tasaisemmin ja suuremmalle alueelle. Jatkotutkimusta varten luokitusrunkoa kannattaisikin kenties jalostaa abstrahointivaiheessa edelleen yläluokiksi, kuten sisällönanalyysia tehtäessä on tapana tehdä (Tuomi & Sarajarvi 2002, 114). Signumin artikkeliaineisto jäi tutkimuksessa harmittavan pieneksi (159 artikkelia) verrattuna Kirjastolehden monipuoliseen aineistoon (379 artikkelia). Jatkotutkimuksen kannalta olisi ehkä aiheellista valita useampi Signumin vuosikerta analyysin kohteeksi, jotta otos olisi kattavampi ja aineistojen määrä hieman tasoittuisi. Tätä tutkimusta voisi jatkaa esimerkiksi kymmenen vuoden päästä samalla metodilla kuin tässä tutkimuksessa on käytetty, tai laajentaa sitä sisällyttämällä siihen esimerkiksi Tietoasiantuntija-lehden artikkelien sisällönanalyysi, kuten alun perin oli tarkoitus.

LÄHTEET

- Aalto.fi: Aralis-tietoa <http://lib.aalto.fi/fi/midcom-serveattachmentguid-1e5bf781ab7e9fcbf7811e5834f799e64c640b240b2/aralis-tietoa.pdf> (Luettu 22.3.2016)
- Alueviesti (1.10.2014): <http://alueviesti.fi/2014/10/01/esko-einari-kannustaa-lapsia-lukemaan/> (Luettu 13.11.2014)
- Baer, Titta (2013): Kirjasto on media. *Kirjastolehti* 3/2013, KirjastoPro 7–8.
- Baer, Titta (2006): Musiikkikirjastojen tulevaisuus. *Kirjastolehti* 2/2006, 20–21.
- Blåfield, Matti (1993): Kymmenen vuotta Signumin tähden. *Signum* 1/1993, 1–4.
- Elenius, Leena (2014): Kirjasto ilman henkilökuntaa. *Kirjastolehti* 5/2014, 21–23.
- Haasio, Ari (2010): *Suomen kirjastoseura 1985-2010: Tietoyhteiskunnan tekijä*. Helsinki: BTJ Finland Oy–
- Heinonen, Irina (2014): Pehmeitä (k)arvoja. SWOT-analyysi lukukoiratoiminnasta. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö.
- Hiidensalo, Venla (2010): Epäselvä e-kirja. *Kirjastolehti* 5/2010, 22–25.
- Hokka-Ahti, Ritva (2009): 100 vuotta ja sitten loppu? *Kirjastolehti* 5/2009, 28.
- Hokka-Ahti, Ritva (2003): Nykykirjasto ei pärjää yksin! *Kirjastolehti* 2/2003, 14–15.
- Huttunen, Jorma (2002): Tänä iltana giljottiinissa... *Kirjastolehti* 8/2002, 22–23.
- Hypén, Kaisa (2008): Kirjasto goes interactive: elämää verkossa(kin). *Kirjastolehti* 1/2008, 18–19.
- Hyypä, Markku T. (2006): Tavataan kirjastossa. Se on terveellinen paikka. *Kirjastolehti* 1/2006, 6–8.
- Jokitalo, Päivi (2012): Kirjastouutiset: Itsepalvelua Jukolassa. *Kirjastolehti* 1/2012, KirjastoPro 2.
- Järvelin, Kalervo ja Vakkari, Pertti (1990): Content analysis of research articles in library and information science. *Library and Information Science Research* 12 (4), 395–421.

- Järvelin, Kalervo ja Vakkari, Pertti (1988): Kirjastotieteen ja informatiikan tutkimusartikkelien sisällönanalyysi. *Kirjastotiede ja informatiikka* 7 (4): 112–132.
- Järvelin, Kalervo ja Vakkari, Pertti (1993): The evolution of library and information science 1965-1985: a content analysis of journal articles. *Information Processing & Management* 29 (1), 129–144.
- Karttunen, E., Stenberg, S. & Saraste, M. (2010): Hämeenlinnassa digitoidaan. *Kirjastolehti* 4/2010, 25.
- Kauppila, Katriina (1989): Videosukupolvelle kuvien viestiä ei tarvitse vääntää rautalangasta. *Kirjastolehti* 12/1989, 484–485.
- Kinnunen, Pirjo (2001): Kirjallisuus hoitaa meitä. *Kirjastolehti* 1/2001, 13.
- Kirjasampo (9.5.2012): Arvostele van Kirjaluettelon sisällöt Kirjasammossa <http://www.kirjasampo.fi/fi/node/154#.VubbufmLTIU> (Luettu 14.3.2016)
- Kirjastolehti.fi: <http://kirjastolehti.fi/esittely/historiaa/> (Luettu 21.4.2016)
- Kirjastolehti (2002): Keskustelu: Viekö automaatio työpaikat? *Kirjastolehti* 6/2002, 24–25.
- Kirjastolehti (2007): Virtauksia: Vaadi palkankorotus! *Kirjastolehti* 4/2007, 4.
- Kivimäki, Sanna (2008): Näkyvätkö kirjastot sosiaalisessa mediassa? *Kirjastolehti* 2/2008, 10–11.
- Kortesmäki, Elina (2007): Kirjasto on psykyen apteekki. *Kirjastolehti* 3/2007, 30.
- Koski, Pirkko (1985): Tiedon tuntijat. Suomen kirjastoseura 1910-1985. Helsinki: Suomen kirjastoseura 1985.
- Kuutti, Heikki (1999): Paperilehdet sinnittelevät vielä sähköisten rinnalla. *Kirjastolehti* 10/1999, 15.
- Laine, Aija (2012): E-aineistot meillä ja maailmalla. *Kirjastolehti* 5/2012, 22–25.
- Lane, Holly B. & Zavada, Shannon D. W. (2013): When reading gets ruff. Canine-assisted reading programs. *The Reading Teacher* Vol 67 (2), 87–95.
- Laurila, Aija (2013): 3D-tulostus – vastaisku kertakäyttökulttuurille? *Kirjastolehti* 3/2013, 17.

- Lovio, Maisa (2001): Kirjastot ja julkisuus. *Kirjastolehti* 4/2001, 4.
- Mäkinen, Ilkka (2009): *Yleinen kirjasto hyvinvointiyhteiskunnassa 1960-luvun alusta vuosituhannen vaihteeseen*. Teoksessa Mäkinen, Ilkka (toim.): Suomen yleisten kirjastojen historia (384-453). Helsinki, BTJ Finland Oy.
- Mäkinen, Olli (2005): Yhteistyötä yli rajojen. *Kirjastolehti* 5/2005, 18–19.
- Mäkinen, Riitta (1989): Maaseutukirjastonhoitajan täydennyskoulutusohjelma syntyy. *Kirjastolehti* 1/1989, 12–13.
- Myllylä, Riitta (1989): Kirjastoalan oppisopimuskoulutus – kenen etu? *Kirjastolehti* 3/1989, 115–116.
- Nikkinen, Maritta (2002): Saako kirjastossa pelata? *Kirjastolehti* 1/2002, 16.
- Pitkänen, Paula (2014): Börje, Hilma, Sylvi ja moni muu – Lukukoirat yleisissä kirjastoissa. Opinnäytetyö. Turun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma.
- Pöllänen, Marjatta (2002): Taide lomauttaa arjesta. *Kirjastolehti* 1/2002, 6–7.
- Rikkilä, Jarkko (2013): Musiikkiosastoista mediaosastoja? *Kirjastolehti* 3/2013, KirjastoPro 9.
- Roponen, Marjaana (2012): Lapsuusmuistot talteen. *Kirjastolehti* 2/2012, 20–21.
- Saarti, Jarmo (2009): *Seinätön kirjasto: Tieto- ja viestintätekniikkaa yleisissä kirjastoissa 1970-1990-luvuilla*. Teoksessa Mäkinen, Ilkka (toim.): Suomen yleisten kirjastojen historia (738–757). Helsinki, BTJ Finland Oy.
- Sipilä, Sinikka (2007): Kirjastoseurat eivät yhdisty, mutta yhteistyö jatkuu vilkkaana. *Kirjastolehti* 4/2007, 29.
- Sonkkanen, Leila (2010): Kirjasto selvitti ilmastovaikutuksiaan. *Kirjastolehti* 2/2010, 26–27.
- Sulin, Hannu (2008): Kuntaliitokset ja kirjastopalvelut. *Kirjastolehti* 5/2008, 30–31.
- Sulin, Hannu (2002): Mistä uusia osaajia kuntien kirjastoihin? *Kirjastolehti* 4/2002, 22.
- Tonteri, Petri (2009): Digitaaliset kokoelmat. Kulttuuriperintö kaikkien saataville. *Kirjastolehti* 1/2009, 24–25.

Tuomaala, Otto-Ville (2012): *Informaatiotutkimuksen kansainvälisten aikakauslehtien sisällönanalyysi*. Pro gradu. Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö, informaatiotutkimus ja interaktiivinen media.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus.

Verho, Seppo (2007): Ei joko tai, vaan joko nyt. *Kirjastolehti* 2/2007, 23.

Verho, Seppo (1989): Kuinka lähellä musiikin ja elokuvien harrastus on kirjastojen sydäntä? *Kirjastolehti* 9/1989, 341–343.

Verho, Seppo (2007): Lisää säröä. *Kirjastolehti* 4/2007, 16–17.

Verho, Seppo (2006): Musiikkikirjastojen elämästä ja kuolemasta. *Kirjastolehti* 6/2006, 22–23.

Verho, Seppo (1984): Videokokeilu alkaa. *Kirjastolehti* 9/1984, 423–426.

Verho, Seppo (2011): Vihreä kirjasto on syntynyt. *Kirjastolehti* 5/2011, 44–45.

Verho, Seppo (2007): Web 2.0: erittäin lyhyt oppimäärä. *Kirjastolehti* 2/2007, 10–11.

Verkko-YKL: <http://ykl.kirjastot.fi/> (Luettu 10.5.2016)

Yontar, Aysel & Yalvac, Mesut (2000): Problems of library and information science research in Turkey: a content analysis of journal articles 1952-1994. *IFLA Journal* 26:1 (39-46)

Esimerkkiartikkelit

Gronow, Pekka: Kirjastot videokaudella. *Kirjastolehti* 3/84, 118–121

Jokitalo, Päivi: Näkymättömät homot. *Kirjastolehti* 5/14, 28–29

Litmanen-Peitsala, Päivi: Asiakas on asiantuntija. *Signum* 1/14, 23–27

Litmanen-Peitsala, Päivi: Lama-ajan kirjasto. *Kirjastolehti* 5/09, 10–11

Repo, Aatto J.: Suorakäyttöisten tietopalvelujärjestelmien käyttö lisääntynyt merkittävästi Suomessa. *Signum* 2/84, 33–41

Tevaniemi, Johanna, Valovirta, Sanna & Tiitinen, Kalle: Tiedonhankintataitojen opetuksen kehittäminen on jatkuva prosessi. *Signum* 2/09, 21–25

Tuominen, Kimmo: Revoluutiota vai evoluutiota? – ajatuksia tieteellisten kirjastojen tulevaisuudesta. Signum 5/09, 5-7

Turpeinen, Marita: ARALIS – yhdessä kohti ensi vuosituhatosen kirjastoa. Signum 7/99, 128–129

Verho, Seppo: Pahkasika kirjastojen lemmikki. Kirjastolehti 5/94, 151